420

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

ПРИ

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

Ч. I

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В 1934/35 Р.

ВАРШАВА 1935 WARSZAWA

Pag. 90
30/350

06
10

Львів. Бібліотека
АН. УРСР
13.292.

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

при

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

у Варшаві

70420

ч. I.

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В Р. 1934-35.

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

Варшава 1935.

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7113

Поруч з виданням монографічних праць з ділянки економічної Інститут провадить працю в тій ділянці через установу Економічного Семінаря. Своїм завданням цей останній має дослідження сучасного господарчого стану та господарчої політики на Україні, беручи на увагу ті обставини, які наступили з часу впровадження радянського устрою, а також зясування перспектив господарчого розвитку України.

Семінарем керує член Колегії проф. В. Садовський, а в його заступстві провадить працями семінаря б. Ректор Української Господарської Академії в Подєбрадах проф. інж. І. Шовгенів. Секретар семінаря - інж. Є. Головінський.

Кожна праця, що має бути зачитана на засіданню Семінаря, подається на письмі та перед зачитанням пересилається керівникові Семінаря проф. В. Садовському, що повертає її з своїм резюме. Кожному учасникові Семінаря посилається, разом з оповіщенням, тези чергового реферату, або, принаймні, його плян. Після дискусії головуючий подає свою оцінку як реферату, так і дискусій, та зачитується резюме керівника Семінаря. Реферати зберігаються в справах Інституту.

Крім дослідження конкретних тез з галузі економічної, од р. 1932 впроваджено реферування окремих творів сучасної літератури, своїм змістом повязаних з українською економікою. Таким способом дається можливість учасникам Семінаря ознайомитися й критично підійти до тої літератури, яка зявляється на західньо-европейських ринках, та, поруч матеріялу радянського, використовувати й інший матеріял - західньо-європейських дослідувачів і спостерігачів економічного життя на Україні.

В склад економічного Семінаря входять: інж. Д. Бакевич-Щуковський, В. Бовжик, маґ. П. Васинчук, інж. Є. Головінський, П. Денисенко, інж. М. Деревянко, ґен. В. Змієнко, інж. Д. Клекоцький, М. Ковальський, Д. Курилло, Гл. Лазаревський, І. Липовецький, П. Лістовничий, д-р А. Лукашевич, інж. Л. Панасенко, інж. П. Сікора, інж. В. Соколовський, Ю. Черкавський, інж. О. Чубенко, д-р Л. Чикаленко, ґен. П. Шандрук, проф. інж. І. Шовгенів, інж. В. Яновський.

Нижче подаємо короткий зміст рефератів, зачитаних на засіданнях Семінаря в р. 1934-35, а також в загальних рисах перебіг дискусій і зміст опінії проф. В. Садовського. Термінологію скрізь залишаємо авторів рефератів.

ЗАСІДАННЯ 24.XI.1934.

Реферат проф. І. Шовгенова "Катастрофальні повені і боротьба з ними".

На початку свого реферату, проф. Шовгенів подав короткий нарис причин, які викликають повені.

2. Засоби боротьби з повенями.

Боротьба з повенями, як взагалі з усякою стихійною силою, вимагає відповідної орґанізації, великих видатків і довгого часу. Людина не має можливости вплинути, принаймні помітно, на величину опадів, на інтенсивність парування, але натомість може зменшити або збільшити швидкість спливу води, відгородитися від води валами, нарешті орґанізувати службу передповідання станів води, сповіщення населення про небезпеку і ратування існуючих споруджень та всього, що загрожено водою. Зменшення інтенсивности збігу води досягається планомірним залісенням різних частин водозбору, бо ліс затримує довший час сніг і не дозволяє воді так швидко збігати. Радикальним засобом зменшення повеневої хвилі є будування великих водозбірників, в яких можна затримати сотні тисяч і міліони куб. метрів води. Для утворення такого водозбірника вибирають на річці таке місце, щоб на ньому можна було збудувати високу земляну, камяну, бетонову або залізобетонову греблю та щоб вище греблі була розложиста долина. Досить багато таких гребель і водозбірників побудовано в Германії, Чехословаччині, Італії та в Америці.

Ділання штучних водозбірників полягає в тому, що в них затримується велика частина повіневої води, а випускається в долішню частину річки тільки така найбільша кількість води, яка не загрожує прибережжю. Таким чином, висота повені зменшується, але час проходження високих вод продовжується. На жаль, цей радикальний спосіб є дуже дорогий - і тому застосовується ще рідко.

Певне поліпшення умов відтоку води осягається реґулюванням потоків, себ-то їм за поміччю різних гідротехнічних споруджень, (як от запори на гірських дільницях, тами, загатки, опаски і т. і.) такого подовжного і поперечних профілів, щоб високі води проходили без місцевих затримок і в даному їм напрямку. Такі роботи мають велике значіння для судоплавства, для меліорації, для використання водяної енергії, але вплив їх на розмір катастрофальної повені не великий.

Один з найстарших радикальних способів захисту місцевостей від високих вод є будування земляних валів впродовж головної річки та її більших допливів. Коли річку охопити з обидвох боків валами, піднесеними вище найвищої води, тоді рівень води між валами стане ще вищим, ніж він був при вільній річці - і це треба мати на увазі при проектуванню валів - але натомість долина річки буде вже охоронена від повені. Вали - це вже випробований спосіб для захисту від води; досить пригадати Голяндію, частина якої лежить нижче поверхні океану охоронена валами; але необхідно, щоб вали були виконані згідно добре вибраного типу і виконані як найліпше, в разі будь-якої неправильности або недбальства в будуванню або в консервації валів - катастрофальна вода може вали порвати - і тоді нещастя прибирає ще більший розмір, ніж при відсутності валів. Дефектами системи обвалування є неможливість доброго використання земель від берегів річки до валів, позбавлення долини річки натурального угноєння при розливах вод, піднесення з бігом часу терену між валами і необхідність підвищення валів.

Належить ще згадати про передповідання станів води і оповіщення людности. В кожній країні існують тепер гідрологічні й метеорологічні

установи, на обовязку яких лежить виучувати весь час звязок між явищами метеорологічними і гідрологічними, себ-то між кількістю опадів, розподілом їх і станами води в річках на різних пунктах її. Звязку між явищами метеорологічними і станом води в річках ще не дається встановити, значно ліпше стоїть справа з передбаченнями стану води в долішніх станціях річки, коли є відомий стан - на станціях вище положених. Знавчи цей звязок, можна за певний час наперед передбачити висоту найвищої хвилі і завчасно сповістити людність в разі небезпеки.

3. К а т а с т р о ф а л ь н а п о в і н ь у П о л ь щ і в л и п н і 1934 р о к у.

В липні минулого (1934) року на горішній Вісли та її правобережних допливах відбулася катастрофальна повінь з небувалим ще піднесенням води. Які були причини цієї катастрофи ? В першій половині липня опади в горішній частині басейну Вісли не були надмірними,- і метеорологічна служба не передбачала збільшення їх, але 16 і 17-го липня випали несподівано надзвичайно інтенсивні дощі, висота яких дійшла напр. на Дунайцю до 174 мм за добу, і річки за одну-дві доби піднеслися над нормальним станом на 6 і більше метрів. (В Кракові до 6,24 м.; в Тчеві до 6,42 м.), так що на дільниці Вісли від 100 км. до 350 км., себ-то на довжині 250 км. стан води в Вісли досягнув абсолютно найбільшої висоти.

Вісла до свого допливу Сан, а також багато з її допливів були вже з давніх часів обваловані, при чому частина валів була виконана згідно інженєрних проєктів, частина ж самим населенням з слабим профілем і по невластивих трасах. Висота води не тільки дійшла до небувалої висоти, але ще й стояла досить довго; при таких обставинах вали стали фільтрувати, розмокати і швидко були прорвані в сотні місцях. Наслідки проривів валів були страшні: затоплено було 387600 га землі і 1285 осель; зірвано 176 мостів, напівзруйновано ще 244 моста, знищено зовсім 3000 будинків і попсуто біля 40000 будинків, знищено збіжжа на 127000 га, загинуло більше як 100 людей, залишилося без засобів існування до 110000 населення, в тому біля 40000 дітей. Матеріяльні збитки досягають десятків коли не сотень міліонів злотих.

Причиною таких розмірів катастрофи належить уважати з одного боку збіг обставин метеорологічних, а з другого - знищення лісів в басейні горішньої Вісли, дуже слабий розвиток гідротехнічних робіт і нарешті нераціональний тип валів. Ушкодження, які зробила вода в валах, були до кінця 1934 року направлені, причому тип валів був змінений згідно з моєю пропозицією Міністерству Рільництва і Реформ Рільничих. Але це тільки паліятив, який далеко не забезпечує людности від нової біди. Для ґрунтовної зміни такого стану, необхідно було б виробити широкий плян робіт і в законодавчому порядку забезпечити його виконання. На жаль, думки мої, подані Міністерству з цього приводу, залишилися без наслідків: загального програму ніхто не обробляє, а окремі місцеві починання не обєднані. В 1935 році будуть, правда, будуватися де-які нові вали і продовжуватися будава греблі й водозбірника на р. Солі, допливу Вісли вище Кракова; але будову валів належало б сильно прискорити, розміри їх переглянути, а крім того, залісити частину водозбору і урегулювати гірські потоки. Водозбірник на Солі, що має затримувати 32.000.000 м^3., забезпечить тільки Краків від найвищих вод, і буде мати дуже мало помітний вплив на інші частини водозбору Вісли, тому покладати на цю будову якихсь особливих надій не приходиться. Взагалі треба сказати, що найбільш радикальним засобом оборони земель в басейні Вісли від повіней, залишаються вали: тільки необхідно, щоб спеціяльна Комісія встановила найбільш доцільну розстанову між ними, профіль і піднесення корони над найвищою водою. Крім того, належить доручати будування валів добрим інженєрам і організувати сталу консервацію усіх споруджень.

В дальшому своєму викладі п р о ф. Ш о в г е н о в говорить про

катастрофальні повені на Україні, особливу увагу присвячуючи останній, небувалій по своїх розмірах катастрофальній повені на Дніпрі 1931 року. Цей розділ ми тут опускаємо, бо цьому питанню присвячена ціла стаття проф. І. Шовгенова під титулом " Катастрофальні повені на Україні і засоби боротьби з ними ", яка друкується в черговому томі " Праць УНІ " Сучасні проблеми економіки України ", випуск 2.

5. Можливий вклад еміграції в розроблення питання про боротьбу з повенями на Україні.

Українська еміграція має в своїх шерегах не мало вже інженерів гідротехніків, які працюють переважно в Чехії та Польщі при роботах по боротьбі з повенями, при чому в Чехії будуються головним чином водозбірники і регулюються гірські потоки, а в Польщі будуються вали на Віслі, Варті й на інших річках. Згадані інженери мають вже досить довголітній досвід і могли б спричинитися до опрацювання раціональних типів як валів так і інших протиповеневих споруджень. Необхідно тілки, щоб був якийсь науковий центр, що керував би науково-технічною працею і потрафив використати наші українські технічні сили. Таким центром в сучасних обставинах може бути тільки Український Науковий Інститут в Польщі.

Реферат був ілюстрований шерегом планів, графіків, рисунків і фотографій, спроєктованих на екран епідіоскопом.

———

ЗАСІДАННЯ 11 ГРУДНЯ 1934.

Реферат І. Липовецького "Проблєма тваринництва в УССР 1928 - 1934".

Автор ставить собі за завдання дати відповідь на наступні питання: який кількісний стан українського тваринництва був в р. 1928 - в останньому році Неп'у, який рік можна прийняти за вихідний для дальших порівнань ? Якими розмірами характеризується його занепад в наступних роках ? Які причини і наслідки цього занепаду ? Якими заходами намагається радянська влада піднести тваринництво на Україні ? Брак даних у совітській статистиці не дозволяє авторові означити кількісний стан українського тваринництва на р. 1932 - останній рік пятилітки. Автор звертається до посереднього методу обрахування кількости української худоби, а саме, бере дані 1928 року за вихідні і, використовуючи заяву П. Постишева про зменшення худоби на Харківщині за час 1928 до 1933 (в селянських господарствах - коней на 50 %, великої рогатої худоби - на 60 %, свиней - на 70 %, овець - і кіз на 75-80 виводить дані на р. 1932-1933. До цих даних він додав дані про стан поголів'я в радгоспах і колгоспах. Результати порівнання представляються таким чином:

	Рік 1928	Рік 1933 (початок)
	в міліонах штук	
Велика рогата худоба	8,60	4,59
Вівці і кози	8,11	3,27
Свині	6,96	2,78

Ці дані виявляють катастрофальне зменшення стану поголів'я на Україні за 5 років суцільної колєктивізації.

Щодо періоду 1933-1934 р. то автор, не маючи стислих цифрових даних, користається відомостями, які стверджені на цілому ряді обласних і республіканських з'їздів (II-а Одеська Партконференція, IУ плєнум Винницького Виконкому, Червневий плєнум ЦК КП(б)У.).

Всі ці дані стверджують, що зменшення поголів'я не припинилося, не дивлячися на заходи Совітської влади.

Автор вказує на цілу низьку причин, які привели і приводять до занепаду українського тваринництва. На перше місце він висуває негативне ставлення селянських мас до колєктивізації, що виявилося в свій час у масовому винищенню худоби під час запровадження колгоспів і що виявляється і тепер у селянському саботажі, в різних його формах: в господарствах індивідуальних - обмеження кількости худоби до розмірів мінімальних, що вимагаються споживчими нормами, по колгоспах - у недбайливому відношенню селянина колгоспника до повіреної його опіці худоби.

З інших причин занепаду тваринництва автор вказує на незадовільний стан кормової бази, скорочення площі як природних сінокосів так і засівів кормових культур і зменшення пересічної врожайности. Окремо підкреслює він надзвичайну плинність робітників і кваліфікованого персоналу по тваринницьких фермах, брак досвідчених аґрономів і зоотехників, антисанітарні умови утримання худоби по фермах і колгоспах. Всі ці свої міркування автор підтверджує цитатами з совітської преси, промовами совітських урядовців.

Наслідки занепаду тваринництва дають себе відчувати в цілім ряді галузів народньо-господарського життя. Перш за все - виникають з цього апровізаційні труднощі - постачання мясом міст і армії. Брак коней відбивається негативно на провадженню сільського господарства, бо тракторизація ще не осягла того рівня (і не скоро осягне), щоби можна заступити коня машиною. Так само брак коней мусить відчувати і червона армія. Занепад тваринництва рівнож зменшує базу сирівців для промисловости і відємно впливає на експортові можливості СССР (експорт продуктів тваринництва скоротився на 50 %).

Зупиняючися на засобах, що вживає совітська влада щодо поліпшення стану тваринництва, автор підкреслює той факт, що власне в р. 1934 тварин-

ництво стало обєктом особливої уваги з боку керівників совітського життя. Справі поліпшення тваринництва присвячені ряд ухвал ЦК і Ради Народніх Комісарів, що мають на меті випровадити совітське тваринництво з його сучасного стану. В першу чергу звернено увагу на організацію тваринницьких ферм при колгоспах. В звязку з цим дається ряд пільг колгоспам, які запровадять у себе ці ферми, які поставлять на належну височінь виховання молодняка і т. і. Звернено увагу і на матеріяльне зацікавлення працівників ферм і на піднесення рівня керівничого персоналу.

Подаючи в кінцевому розділі пляни і проєкти розвитку тваринництва на р. 1934 і підкреслюючи суто декларативне значіння цих плянів, автор, в кінцевих своїх увагах, хоч і вважає, що всі ці заходи совітської влади повинні спричинитися до певного поліпшення стану тваринництва, одначе гадає, що цей процес реставрації тваринництва і наближення його хоча би до норм 1928 р. вимагатиме довшого часу.

Дискусії над рефератом.

В дискусіях над рефератом забірали голос проф. І. Шовгенов, Гл. Лазаревський, інж. О. Чубенко і інж. Є. Головінський. Було зачитано і опінію проф. В. Садовського. Головну увагу опоненти і проф. В. Садовський звернули на метод обрахування стану худоби на р. 1933, що його вжив референт. Підкреслювалося, що цей метод є невірний, бо кількість селянських господарств з р. 1928 до 1932 зменшилася майже на 75 %. Отже не можна виводити з стану худоби селянських господарств вр. 1928 стан худоби в тих же господарствах в р. 1933.

Явного факту зменшення худоби, що стверджує вся большевицька преса і міродайні чинники совітські, заперечувати не можна. Але не можна, при сучасному стані совітської статистики означити розміри цього зменшення. Проф. В. Садовський, в своїй опінії, опріч цього, зупиняючися на причинах занепаду тваринництва, виділяє окремо причини занепаду в індивідуальних господарствах і в господарствах усуспільнених. Щодо перших, то тут на першому пляні стоїть стремління індивідуального господаря пристосувати своє господарство до розміру споживання. " Індивідуальне господарство, зазнавши колосальних втрат за періоду колєктивізації, там де воно може розвиватися, має тенденцію обмежитися споживчими нормами. Щож до тваринництва усуспільненного сектору, то перешкоди для його розвитку полягають у першу чергу в загальних труднощах провадження інтенсивного тваринницького господарства у формах великого підприємства і пристосування сюди планового принципу ". Отже труднощі щодо піднесення стану тваринництва мають свої коріння у самому господарчому устрою СССР, і тому, каже проф. В. Садовський, " до результатів совітських заходів, скерованих на поліпшення тваринництва, слід ставитися з найбільшою резервою і скептицизмом ".

ЗАСІДАННЯ 19 СІЧНЯ 1935.

Реферат п. І. Липовецького "Машинова метода опрацьовання статистичного матеріялу".

Реферат цей, опрацьований на підставі безпосереднього знайомства з статистичними машинами, був ілюстрований численими зразками статистичних карток, що підлягають опрацьованню машинами.

ЗАСІДАННЯ 7 БЕРЕЗНЯ 1935.

Реферат Гліба Лазаревського "Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР".

В розпорядженні референта були три книжки про подорож до СРСР і про враження там. Це " O p i e r z o n a r e w o l u c j a " Мельхіора Ваньковича, " D y m y n a d A z j a "Ванди Краген і " B e z d r o ź a R o s j i S o w i e c k i e j "Яна Івасевича.

Перші два автори - більш менш відомі польські письменники (Краген також передкладчиця багатьох творів з чужих мов), третій - професор Варшавської політехніки.

В першій книжці, написаній дуже легко, місцями навіть талановито, автор оповідає про свій побит лише в Москві і то на протязі неповних двох тижнів. Книжка наскрізь просякнута навіть неприхованим радянофільством:все, що автор бачить в Москві і що трапляється по всіх інших країнах, в його очах набирає чогось надзвичайного, що свідчить про безсумнівну перемогу радянсько-комуністичного ладу. За величезні досягнення там він вважає притягнення до вищих ступнів освіти всіх напів дикунських народів Азії, відданість до уряду і віру в нього всього молодого покоління і навіть чималої частини старшого. " Щоб створити великі речі, потрібні - каже він - матеріял і праця. Сировини Росія має аж занадно, а як що і людину вона має на своїм боці, то справу вже виграно ". " Молодь і робітники мають в Росії велику цінність, якої на жаль бракує в капіталістичних країнах, цінність цянадія ". " Поваливши старі форми, поліпшуючи умови життя люде з тієї сторони барикади посуваються вперед, щоб виправити свої помилки. Чи у нас, де форми залишаються старі, де погіршуються умови життя, є який небудь рух до виправлення наших помилок "? запитує автор, закінчуючи свою книжку.

Коли до цього змісту додати, що книжку оздоблено дуже цікавими і добрими фотографіями, візерунками виключно радянського походження, коли обкладинку, крім теж дуже доброго радянського фотомонтажу, оздоблено гаслом " пролетарі всіх країн єднайтеся " аж 16 мовами, то цілком безсумнівний стає вплив Рад на автора, який по своєму короткому перебуванню лише в Москві міг користуватися лише з тих джерел, що йому підсовували гостинні хазяїни.

Друга книжка охоплює значно більший час перебування в СРСР. Пані Краген мала змогу проїхати до Кузнецька в Сибіру. Книжка теж радянофільська, здається, під впливом певного сентименту до приятеля з дитинних літ авторки, комуніста, одного з керівників Кузнецька. Авторка головне захоплюється жертвенною безперервною працею тамтешніх людей серед найжахливіших умов, їхньою сліпою вірою. Авторка так закінчує свою дуже легко, дуже цікаво написану книжку: " не знаю, чи добре я зрозуміла, що бачила там, не знаю, чи добре розумію те, що бачу тут. Знаю тільки й усвідомлюю, що там інакше. І все частіше сниться мені Росія, біла величезна країна, тверді люде, сталеві машини ". Авторка теж весь час перебувала в найближчому контакті з видатними комуністами і не заперечує навіть того, що вони впливали на неї.

Третя книжка написана зовсім інакше, трохи за сухо, трохи без системи. Автор, на жаль, іноді не зовсім обґрунтовано, а іноді не зазначаючи джерела цифрових даних підходить зовсім інакше до життя в СССР,ніж попередні згадані автори. Шляхом багатьох спостережень, він підходить до висновку, що пятилітка збанкротувала, що вся країна недалека від цілковитого банкрутства, що людність там перебуває в жахливих, цілком безнадійних умовах, що вона ненавидить сучасний стан і мріє про його зміну.

Цікаво, що всі три книжки просякнуто русофільством - у Ваньковича

певним сантиментом до старої Росії, у Краген взагалі до всього російського і у Івасевича теж до колишньої Росії. В наслідок цього ставлення до СРСР, як до єдиної неподільної Росії, у жадного з перелічених авторів і згадки немає про національні питання, про розвязання їх, не дивлячись на те, що Івасевич побував й на Україні (на жаль він не передає жадного свого враження, винесеного звідти).

Таке ставлення приводить і пересічного читача до думки, ніби в СРСР жадних національних проблем не існує, що по суті це є та попередня Росія, тільки під новою іншою вивіскою.

В цьому і є головна шкідливість зреферованих книжок, не кажучи також і про цілком не обґрунтоване чимсь реальним радянофільство перших двох з них.

ЗАСІДАННЯ 14. III. 1935.

Реферат інж. М. Деревянка "Про трьохчленний поділ суспільного орґанізму Рудольфа Штайнера".

На початку свого реферату автор подає короткі біографічні дані про Рудольфа Штайнера (1861-1925), відомого основоположника антропософії, фільозофа і ріжностороннього ученого, коментатора Гете і енергійного пропаґатора нових соціяльних ідей. Де який час Р. Штайнер був звязаний з теософами, але потім розійшовся з ними і заснував разом з своїми прихильниками нову школу-антропософів. Перед війною великого розголосу набрала справа будови " Гетеанум "- вищої школи духовного знання (в Дорнах, Швейцарія). Після війни, в часи революційних заворушень 1917-20 р. Р. Штайнер виступає як соціяльний реформатор. Він випускає цілий ряд книг, присвячених соціяльній проблємі: " Die Kernpunkte der sozialen Frage ", " Die Ausführung der Dreigliederung der Socialen Organismus ", " Die nationaloekonomische Kursus ". Засновує спеціяльне товариство для пропаганди своїх ідей - "Dreigliederungsbund ". Ця спілка затрималась тепер лише в колах антропософських.

Далі, у вступних думках до трьохчленности суспільного орґанізму, автор зупиняється на тих ідеолоґічних передпосилках, які лягли в основу Штайнерової системи. В господарчому житті не було ідей, які могли б його оформити під кутом погляду вимагань продукції, розподілу і споживання. Все базувалося і базується на припадковості. Прлетаріят, який після війни був " покликаний до праці над новим оформленням суспільних установ людськости ", мав для себе за ідеолоґію соціялістичну доктрину Маркса. Окремі місця цієї теорії - як напр. поняття " надвартости " мали для нього особливе атракційне значіння. Але Марксівська теорія була однобічна. Маркс не спостеріг, що економічне життя може вільно плисти лише тоді, коли рівнолежно побіч нього пливе і незалежне правне життя і незалежне духове життя. Тому Марксова теорія є лише півправда, яка, по слову Гете, " задовольняє світ, але одурює століття ".

Виходячи з цих вступних уваг, автор креслить головні риси Штайнерового трьохчленного поділу суспільства. Ці три члени суспільства - це господарче життя, духове життя і правне життя. Закономірність духового життя висловлюється в жаданню волі; закономірність правового життя ґравітує до рівенства і нарешті закономірність господарчого життя ґравітує до умов асоціятивних товариських - себ-то до братерства.

Залишаючи на стороні перші дві закономірності, автор зупиняється на господарчому житті і на асоціятивному устрою господарства, як підставі ґармонійного розвязання сучасних економічних антиномій. Оскільки господарче життя само складається з трьох членів, трьох окремих процесів - продукція, споживання і розподіл,-остільки і асоціяції мають складатися з асоціяцій продуцентів, споживачів і посередників. Асоціяції - по думці Р. Штайнера - мусять бути цілком добровільні обєднання, без ріжниць заможности і становища - себ-то до однієї асоціяції могли би входити як підприємець так і робітник. Повстання таких асоціяцій в сучасний мент перешкоджає в першу чергу привичаїння людей до зовнішнього реґулювання господарчого життя. Між тим асоціяції Р. Штайнера реґулюватимуть його внутрішньо , будучи самі продуктом вільного людського хотіння. Така організація господарчого життя може прийти лише тоді, коли кожний з трьох членів з суспільного орґанізму буде провадити своє автономне життя. Р. Штайнер, уґрунтовуючи свою теорію трьохчленности суспільного орґанізму, проводить аналоґію з трьохсистемністю людського орґанізму: I - розумово-чуттьова система, куди входить життя нервів та орґанів почувань, II - ритмічна - з процесами дихання та кружляння крови, III - обмінна - з процесами обміну матерій.

Р. Штайнер підкреслює суцільність усього соціяльного орґанізму, яка виникає цілком природньо, в протилежність до клясового поділу. Переходячи

до оцінки ролі капіталу в господарчому житті, Р. Штайнер стоїть за вільне розпорядження капіталом, але в той же час вимагає, щоби це вільне розпорядження було доцільно повязане з індивідуальними людськими здібностями. " Суспільні катастрофи, каже автор за Штайнером, походять не від правового розпорядження капіталом, а виключно від того, що це право до розпорядження залишається правом навіть тоді, коли умови, що доцільно вязали це право з індивідуальними людськими здібностями, вже припинилися ". В пояснення цеї думки приводиться аналогія з авторським правом, де таке обмеження приватної власности вже має місце. З особливою увагою підкреслює автор ролю, яку надає Штайнер, індивідуальним здібностям в справі організації господарства (приклади Форда і Батя).

Відмічаючи прихильне ставлення до ідеї трьохчленности Р. Штайнера відомого соціолога Р. Штамлера, автора " Право і Государство ", референт закінчує вказівкою на те, що у сучасній австрійській Конституції є новий керівничий орган у вигляді трьох самостійних Рад (Державно-політичної, Культурної і Господарчої). Орган геневронистів " Synarchista " (2-е число з р. 1934) гадає, що в запровадженню цих Рад є певний вплив ідей Р. Штайнера. Визнаючи це, референт додає від себе, що " такі Ради матимуть поважне значіння лише тоді, коли будуть спиратися на новім суспільнім організмі, новім, починаючи з елементарних своїх підстав ".

Дискусії.

Реферат М. Д е р е в я н к а викликав жваві дискусії, перебіг яких подаємо тут повністю з деякими незначними пропусками.

Опріч того, приводимо повністю окремий абзац з опінії проф. В. С а д о в с ь к о г о, який дає оцінку теорії Р. Штайнера з точки погляду економічної науки.

"Господарські концепції можна звязати з численними літературними творами, які, почавши від Томаса Моора і кінчаючи авторами першої половини XIX століття, дають схеми майбутньої ідеальної організації суспільства. Ріжниця між цими авторами і Ш. полягає в тому, що старі автори стояли на висоті сучасного їм рівня знань в області соціяльних і економічних наук, в той час, як для Ш. область цих наук є в значній мірі чужа. Тому для пізнання механізму сучасних господарчих відносин його концепції не дають нічого нового і цінного. Принесено в його концепцію, опріч моментів народньо-господарського і соціяльного порядку, ряд моментів, які стоять поза межами наукового трактування; між ними знаходиться й та, що є центральною віссю концепції - спеціяльне значіння, яке надається числу три.

Думаю, що той факт, що в науковій літературі концепції Ш. не викликали уваги, не є випадковий; вони, може, цікаві, як спроба будови певного релігійно-морального світогляду, але економіст з ними оперувати не може.

В дискусіях першим забірав голос п р о ф. І. Ш о в г е н о в. Він зазначає, що заслуханий реферат значно ріжниться від тих, які зачитуються на зборах Економічного Семінару. Реферати наші звичайно мали завданням освітлювати сучасне становище Сов.України в ріжних ділянках господарчого життя. Реферат п. Деревянка має на увазі дати нарис теорії, яка хоче дати новий світогляд, намітити цілком нові шляхи для розвязання як господарчих, так і соціяльних проблєм. Правда, в рефераті нема вказівок, як застосувати ідеї Штайнера до українських умов. Але реферат цікавий тим, що він може викликати дискусії, в яких знайдуть належне освітлення ті думки господарчого і соціяльного порядку, які виявляються в житті сучасного людства.

М. Д е р е в я н к о попереджує, що справа реального впровадження ідей Штайнера не є так проста. В протилежність фашизму чи большевизму, де ідеї впроваджуються в життя наказами згори, наука Р. Штайнера, оперта на християнізмі, має інші методи. Методи ці оперті на відродженні " духовости" в людині, на самодосконаленню. Зрозуміння цілокупности ідей Р. Штайнера вимагає довших студій. Але вони, ці ідеї, дають імпульс до шукання нових форм життя.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й зазначає, що він не буде торкатися філософських і моральних основ науки Р. Штайнера, бо це виходить за межі і його компетанції і компетенції нашого семінару. Говоритиме лише про суспільно-господарчі основи цієї концепції. В рефераті інж. М. Деревянка є дві проблеми: це трьохчленність суспільного орґанізму (правове, духове і господарче життя) і асоціятивний устрій одного з цих членів - господарства. Проблєми ці не повязані між собою, і в цьому є дефект реферату. Взагалі ж цілий реферат в тій його частині, де викладаються ідеї Штайнера щодо асоціятивного устрою господарчого, побудований на тезах, недоведених і надзвичайно абстрактних. Опонент наводить ряд прикладів таких тез. Абстрактність викладу - це не є хибою реферату п. Деревянка, лише цілої концепції Штайнера. Ця концепція належить до числа тих соціяльно-реформаторських течій, які соціяльну перебудову хотять почати з людини, з її удосконалення і переродження. Але промовець думає, що не можна з такою наукою, викладеною так абстрактно, підходити до пересічної людини. Це, очевидно, і було причиною, що наука Штайнера цікавить небагатьох, навпаки масовий рух, звязаний з орґанізацією товариств 3-хчленного поділу суспільства, дуже скоро заламався.

Промовець далі вказує на певну аналоґію між так званими соціялістами-асоціяністами (Оувен і Фурьє) і Штайнером. Штайнер, як і Фурьє, хоче почати перебудувати світ з переродження людини. Вказує також, що деякі твердження реферату щодо економічних питань або не дають нічого нового (про обмеження власности), або є дуже неясні (господарча рівновага).

М. К о в а л ь с к и й, торкаючись філософської системи Штайнера, вказує, що теорія трьохчленности суспільного орґанізму побудована на біологізмі. Цей напрямок в соціолоґії, що в основу досліджень ставить аналоґію між орґанізмом людини і структурою суспільства, в науці вже давно відкинутий. Промовець проводить докази, чому не можна вважати суспільство орґанізмом, принаймні таким, яким є людина.

Торкаючись асоціятивної теорії Штайнера, М. Ковальський вважає, що Штайнер не дав жадного розвязання соціяльній проблємі. Штайнер відкидає капіталізм, але на його місце не ставить якоїсь іншої системи. Штайнер критикує марксизм, але марксизм опірається на реальному ґрунті, і цей реальний ґрунт є інтерес людини в її боротьбі за існування та її воля до визволення від визиску. Тому марксизм має тверді підстави, які виходять з аналізу структури суспільства. Марксизм не відкидає ролі інтелєкта, не відкидає значіння духовости в людині, але він виходить не з утопії, а з реального життя. Щоби потягнути за собою маси в боротьбі за інший суспільний устрій, треба мати конкретний проґрам праці, а такого проґраму наука Штайнера не дає. Щодо удосконалення людини, то воно можливе за соціялістичного (справжнього) устрою більше, ніж за якого - будь іншого, бо тоді людина звільниться від визиску, більше матиме вільного часу і матеріяльних засобів для заспокоєння духових потреб.

М. Д е р е в я н к о зазначає, що для зрозуміння науки Штайнера потрібні давші студії. Він не претендує на повноту й ясність викладу цих ідей. Але підкреслює, що не можна до них підходити, не простудіювавши, і наперед видавати їм осуд. Невірне є твердження, буцім то Штайнер приписував якесь містичне значіння числу " три " (Штайнер далекий був від містицизму), і що наука Штайнера не полишила жадних слідів (вказує на Р. Штайнера, автора " Права і Государства "), підкреслює, що Штайнер виходив з християнських засад, тому треба говорити про християнсько-етичні основи його світогляду, а не релиґійні (як це каже проф. В. Садовський). Вважає, що закид проф. Садовського, що Штайнер не був фахівцем в економиці, є безпідставний, бо не фахівці творять нові концепції (фахівці - це лише виконавці), лише люди з творчою інтуїцією і здібностями.

П р о ф. Ш о в г е н о в, роблячи підсумки дискусіям, зазначає, що концепція Штайнера не може мати практичного значіння. Говориться про удосконалення людини, а тоді все здійсниться. Але як переводити це удосконалення, цього з реферату не видко. Вважає, що це вина не докладчика, лише теорії, яка, по словам докладчика, вимагає довших студій. Докладчикові ж належить подяка, бо реферат викликав очевидне зацікавлення, яке виявилось в жвавих дискусіях, що відбулися.-

ЗАСІДАННЯ 26 БЕРЕЗНЯ 1935.

Реферат інж. Є. Ґловінського "Гроші СССР за останнього етапу Неп'у".

Підкреслюючи важливість дослідження грошової системи для розвязання цілого ряду проблем, звязаних з господарством СССР, референт зазначає, що понеже гроші (і кредит) є найбільш сцентралізованими ділянками господарчого життя СССР, виділити українські моменти в цих ділянках не дається. Доводиться розглядати їх в аспекті всесоюзному.

Познайомивши коротко з основами грошової системи СССР, автор переходить до особливостей совітських грошей, порівнюючи з грошами капіталістичних країн. Особливості ці - це обмежені можливості їх щодо внутрішнього і щодо зовнішнього ринку. Звідси відсутність інтервалютарного курсу на совітські гроші, звідси ж і неможливість або утрудненість порівнання паритетів покупної сили совітських грошей і грошей будь якої іншої країни. Але не дивлячися на ці особливості, совітські гроші є все ж грішми, бо виконують всі функції грошей. Такими ж їх визнають і самі большевики, коли брати їхню офіційну теорію (а не лівий ухил, що хоче бачити в совітських грошах лише розрахунковий знак).

Еволюція грошової маси за час останні 5 років йшла в напрямку збільшення грошових знаків (як білетів Держбанку так і скарбових білетів і білону) в обігу. Збільшення це сягає майже 5 мд. крб., а саме:

на 1. I. 1929 було в обігу	1.997,7
" " 1934 " "	6.961,5

При цьому це збільшення йшло не рівномірно по роках, в залежності від проривів на господарчому фронті, вимог індустріялізації і успішности дефляційних заходів, що почали вживатися з р. 1932 (а почасти навіть і з 1930).Дослідження грошового обігу СССР утруднюється тим, що за останні три роки як викази емісії Держбанку,так і викази скарбової емісії публікуються дуже не реґулярно.

За певні періоди такі данні зовсім відсутні. Але в кожному разі треба ствердити таке збільшення грошової маси в обігу, що носить всі ознаки інфляційного порядку. Автор зупиняється на тих контроверзах, які виникли у фінансовій літературі в звязку з питанням про інфляцію. Вказує на таких дослідників, як К. Кльстер (німецький вчений), що заперечував існування в Совітах інфляції. Так само рішуче заперечують наявність інфляції всі совітські фінансісти (Г. Наглер, М. Сайгушкин). Автор доводить слабкість їхньої аргументації і висловлює твердження, що інфляція була одним з засобів фінансування грандіозних планів пятилітки.

Наслідок інфляції - падіння покупної сили карбованця. Розміри цього падіння определити тяжко.

Але автор пробує порівняти покупну силу карбованця і покупну силу злотого польського, беручи для порівнання встановлені з 1. I. 35 в звязку з скасуванням карткової системи " єдині державні поясні роздрібні ціни ". Роблячи цілий ряд застережень і обмежень щодо правильности цього методу, автор приходить до висновку, що справжня ціна карбованця рівняється від 1/12 до 1/30 (і менше) його номінальної вартости.

В дальшому своєму викладі референт зупиняється на тих дефляційних мірах, що вживає Совітська влада. Але ці дефляційні заходи не можуть дати бажаних наслідків; вони несуть за собою лише редукцію службовців, утворюють кадри безробітних, підтримують і без того низький рівень життя найширших верств населення СССР. Народнє господарство СССР і особливо України остаточно вичерпано непотрібними завданнями, покладеними на нього пятилітками. І промисловість і тим більше сільське господарство совітські працюють з дефіцитом, і для того, щоби привернути їх до нормального стану, треба інших, радикальних заходів, до зміни сучасного економічного устрою включно.

Дискусії.

В дискусіях над рефератом забірали голос і н ж. О. Ч у б е н к о, п р о ф. І. Ш о в г е н о в, мґр. П. В а с и н ь ч у к, М. К о в а л ь с ь к и й і В. С а д о в с ь к и й.

Опоненти вказували на неясність і неозначеність самого поняття інфляції (О. Ч у б е н к о), на можливість впливу на збільшення грошової маси зросту усуспільненого сектора (І. Ш о в г е н о в), на повільність амортизації капіталів, вкладених в довготермінові інвестиції (М. К о в а л ь с ь к и й). П р о ф. В. С а д о в с ь к и й, визнавчи позитивні якості реферату, що освітлив одне з самих заплутаних питань в совітській економиці, поставив цілий ряд методологічних застережень. Він уважає, що не можна ставити в одну площу аргументації " буржуазного " дослідника К. Ельстера і дослідників совітських. Захищавчи одну і ту ж тезу, аргументують вони по ріжному, виходячи з ріжних ідеологій. Так само опонент уважав би за більш доцільне перевести порівнання совітської регульованої грошової господарки з аналогічними спробами в західноєвропейських країнах. Нарешті, метод означення депреціяції совітського карбованця проф. В. Садовський вважає за недоцільний, бо все ж таки між уконституованням цін на Варшавському вільному ринкові і уконституованням вязаних совітських цін існує надто велика ріжниця.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й, в одповідь на зауваження В. Садовського зазначає, що він не вбачає такої принципової ріжниці в аргументації К. Ельстера і совітських вчених, бо і совітські економісти часто аргументують доводами з " буржуазної " економіки, так само як і Ельстер підкреслює особливості Совітського устрою. Щодо порівнання совітського регульовання грошової господарки з аналогічними господарчими заходами в інших країнах, то таке порівнання, дуже цікаве, вимагало би значного поширення рямок реферату. Нарешті метод означення депреціяції совітського карбованця приводиться лише як ілюстрація, яка до певної міри має своє значіння.

ЗАСІДАННЯ 17 КВІТНЯ 1935.

Реферат інж. В. Яновського "Скотарство в СССР"

Спочатку автор подає відомости про стан поголівя в цілому Союзі на 1934 і про ті зміни, які заходили в ньому з р. 1929, вказуючи при цьому для порівнання цифри з р. 1916. Для легшої орієнтації в цифрах він, беручи дані р. 1916 за 100, приводить таблицю, яка яскраво представляє занепад скотарства в СССР, порівнюючи з довоєнними часами. Так, коней зменшилося на 56 %, великої рогатої худоби на 29 %, овець і кіз - на 56 % і свиней - на 15 %. Аналогічні дані по УССР показують зменшення: коней на 52 %, рогатої худоби - на 32 %, овець і кіз на 70 ;, свиней на 7 %. Дані щодо свиней автор ставить під сумнів: в р. 1930 констатовано було зменшення свиней по УССР на 43 %. Беручи це під увагу і констатуючи сталі відомости про брак сала на Україні, тяжко припускати, щоби за останні 2-3 роки стан поголівя свиней так значно поправився.

Коли брати динаміку стану поголівя худоби по роках за весь час існування совітської влади, то можна сконстатувати, що після великого занепаду скотарства в рр. 1920-1922, за часів Непа починається поліпшення, що триває аж до р. 1928, почасти 1929. З цього часу приходить нове падіння, що стоїть в звязку з колєктивізацією. Порівнюючи падіння скотарства в СССР і УССР, автор констатує, що на Україні особливо постраждало поголівя рогатої худоби, овець і кіз. Автор вживає ще одного методу, щоби унаочнити розміри занепаду скотарства - порівнює його розміри в 1916 і 1934 з кількостю населення в СССР і УССР за ті роки.

З причин занепаду скотарства - автор особливу увагу присвячує виходові нового приплоду і вихованню молодняка, ілюструючи свої міркування цілим рядом фактів з совітської дійсности. Окремий розділ в рефераті присвячений справі паші, при чому автор констатує недостачу її і незабезпечення нею навіть скотарських радгоспів.

Заходи совітської влади щодо поліпшення стану скотарства йдуть в таких напрямках.- 1) В першу чергу засновують осередки плекання худоби: скотарські радгоспи, фарми і колгоспи. Виплекана в них худоба передається до колгоспів. Так в р. 1933 на Україні мало було роздано (продано на пильгових умовах) 275.000 теличок. Така сама акція мала бути переведена і в р. 1934.
2) встановлюється ріжного роду премії для зацікавлення населення справою плекання худоби (звільнення від обовязкових поставок, грошові премії);
3) встановлюються кари за нищення худоби.

На закінчення реферату автор порівнює стан скотарства в СССР і УССР з станом скотарства в Польщі. Зводячи кількісні дані до даних на 100 душ населення, автор констатує, що, опріч свиней, стан поголівя в УССР є нижчий ніж в Польщі.

	Коні	Велика рогата худоба.	Вівці та кози.	Свині.
СССР	9,9	14,5	30,9	10,4
УССР	7,9	15,9	6,1	12,9
Польща	11,4	27,2	12,8	10,18

Висновок автора - що ще треба довшого часу, щоби піднести стан скотарства в СССР до рівня передвоєнного. Про те ж, щоби " перегнати " інші держави, не може бути і мови.

Дискусії.

В дискусіях забірають голос пп. Є. Ґ л о в і н с ь к и й, М. Д е р е в я н к о, О. Ч у б е н к о, В. З м і є н к о, зупиняючися на виясненні окремих моментів, що подані в рефераті. П р о ф. В. С а д о в с ь к и й в своїй опінії трактує реферат не як працю, що дає вичерпуючий образ скотарства

в СССР, а лише як матеріял, який освітлює певні моменти в становищі скотарства в СССР; вказує також на те, що, наводячи окремі причини зменшення кількости худоби, референт не зробив спроби узагальнити ці конкретні причини. Так самс, говорячи про забезпечення худоби кормовими засобами, референт оперує лише конкретними причинами, не увязуючи їх з загальною системою господарства. Заходи влади щодо скотарства референт подає неповно і не звязує їх з загальною політикою совітської влади.

В. Я н о в с ь к и й зазначає у відповіді своїй, що його реферат був продовженням і доповненням реферата п. І. Липовецького. Отже те, що було сказано в попередньому рефераті, він не мав наміру повторювати. Далі в довших виводах він полемізує з окремими місцями з опінії В. Садовського.

ЗАСІДАННЯ 27 ТРАВНЯ 1935.

Реферат інж. Є. Ґловінського "Кредит СССР за останнього етапу Непу".

До р. 1930 кредитова система, запроваджена в СССР разом з Неп'ом, була в основах своїх цілком подібною до кредитової системи капіталістичних країн. Але розвиток пляновости вимагав зміни в кредитуванню. Ці зміни принесла реформа 1930 р., що знесла комерційний заснований на векселі кредит і запровадила безпосереднє кредитування. Але новий порядок не виправдав себе на практиці, кредитування замість векселя " під плян " привело до автоматизму кредитових стосунків; кредитування було огульне що приводило до повної розшатаности кредитової системи; замість збільшення пляновости приймов повний хаос в кредитових відносинах. З року 1931 переводиться ряд законів, що відомі під назвою "поправки до кредитової реформи". Ці поправки мають на меті ще збільшити пляновість в кредитуванню. Замість кредитування "під плян" встановлюється кредитування "під договір", що завязують між собою господарчі організації . Встановлюється сувора регляментація одержаних кредитів; вимагається від господарчих організацій публікування рахункових звітів і білянсів. Запроваджуються певні ріґори щодо госпорганізації, які не сплачують своїх боргів. Виділяються окремо оборотові засоби підприємств, якими підприємства можуть вільно розпоряджатися, а позички уділяються лише на точно означені потреби: на матеріяли в дорозі, на збільшене сезонове запотрібування в паливі і сировині, на надзвичайні потреби в разі тимчасового браку грошей. Для упрощення кредитування по великих містах запроваджуються "валютировані чеки",- для безпосередніх розрахунків між певними категоріями контрагентів. В звязку з цим референт підкреслює небезпеку останньої міри, що давало новий вихід емісії грошових сурогатів.

Але всі заходи, як що судити по большевицькій пресі, не дали тих результатів, що від них сподівалося одержати. Взаємна заборгованість, неурегульованість розрахунків між підприємствами не тільки що не зникли, але продовжують зростати. Перерозподіл кредитових засобів дуже часто відбувається поза пляном. Причину цього большевицькі дослідки вбачають в недостатній технічній підготовности банковських працьовників, так і працьовників господарчих організацій, і в де яких хибах, ще не усунених, самої системи кредитування. На думку ж референта, система совітського кредиту тісно повязана з цілою системою господарчого плянування в СССР. Недосконала діяльність кредитової системи відбиває в собі всі хиби пляновой господарки і в свою чергу впливає на всі інші ділянки господарчого життя.

Переходячи до значіння совітської кредитової системи для українського народнього господарства, референт підкреслює централізм цієї системи, що приводить до упосліджения економічних інтересів України. УССР, як і інші федеративні республіки, має лише контору Держбанку, керовництво якої призначається правлінням з Москви. Подібні контори мають і окремі області РСФСР. Навіть в дрібних справах, коли не можна знайти відповіді у дотичній інструкції, контори звертаються за розвязанням питання до Правління. Це створює непотрібне затягання справ, які по істоті своїй вимагають швидкого залагодження; до того Правління не завше може добре визнаватися в місцевих потребах і тому ігнорує ті потреби, які є найбільш пекучі.

Дискусії.

В дискусіях над рефератом брали участь Г. Лазаревський, інж. В. Яновський, П. Денисенко, інж. Л. Панасенко і проф. І. Шовгенов. Останній цікавиться питанням про заборгованість підприємств: вважає, що заборгованість - це нормальна річ, яку не можна ставити на карб совітській системі. Так само проф. І. Шовгенов дивується, чому догляд за виконанням плянів покладено на Держбанк,

а не на відповідні зверхні орґани підприємств.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й, відповідаючи проф. Шовгенову, зазначає, що, коли кредит має служити знаряддям пляну, то позаплянова заборгованість не може мати місця. Щодо контролі над виконанням пляну, то, завдяки особливостям совітської господарської системи, зверхні орґани не дуже зацікавлені в тому, щоби їм підлеглі підприємства точно додержувалися усіх плянових норм. Часто буває навпаки, і кожне підприємство і його зверхні орґани стремлять до поліпшення свого становища, незалежно від плянів і незалежно від того, як це відібється на суміжних галузях і підприємствах і на цілому народньому господарстві. Чувати ж над інтересами цілого - це є завдання Банку і т. зв. контролі рублем.

П р о ф. В. С а д о в с ь к и й в своїй опінії стверджує, що референт головну увагу звернув на представлення фактичного стану річей. Натомісць, теоретична сторона проблеми і оцінка кредитової системи СССР розроблена в рефераті слабше.

13.292.
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7113

ЗАСІДАННЯ 11 ЧЕРВНЯ 1935.

Реферат інж. В. Яновського "Радянський залізничний транспорт на рік 1935 ".

Експлоатаційна довжина колій.

Референт констатує стале зростання довжини колій і в той же час зменшення вузької колії, яку большевики або розібрали, або поставили в консервацію. Збільшення довжини колій, коли взяти довжину колій в р. 1921 за 100, на р. 1933 винесе 122. Одночасно зростає і довжина другої колії, хоча питома вага двуколійових залізниць, порівнюючи з р. 1913, падає, що свідчить про те, що за останні роки звертається головна увага на будову нових залізниць. Недивлячися на сконстатований зріст, СССР дуже слабо забезпечений залізницями, особливо як брати кількість км. залізниць на 100 кв. км. території. Коли ж брати довжину залізничної сітки по відношенню до населення (на 100 душ), то тут справа виявляється трохи ліпше, хоч і тут СССР стоїть далеко позаду навіть таких країн, як Румунія, не кажучи вже про передові капіталістичні країни.

Перевозка вантажів.

Порівнюючи з 1913 кількість вантажів, перевезених на залізницях, зросло в 2 1/2 рази. Кількість пасажирів зросла ще більше - на 526 %. Зросла відповідно і кількість перевозок вантажів, що припадає на одного мешканця. Правда, ця кількість ніколи не досягала тієї цифри, яку вона осягла напр. в Польщі в р. 1929. Але в Польщі за роки кризи (1929-1933) ця кількість значно впала, між тим як в СССР вона стало підноситься.

Кількість рухомого складу.

Референт констатує великі труднощі щодо встановлення точної кількости рухомого складу залізниць СССР. Дані, які він посідає, дозволяють стверднти, що кількість паротягів, порівнюючи з р. 1913, зменшилася, хоча в той же час зросла їхня тягова сила (1914-142,9 тис. тон на 220,8 тис. тон в р. 1933), що зясовується вступом в експлоатацію могутніх паротягів.

Використання рухомого складу.

Щодо використання рухомого складу референт, на підставі приведених даних, робить наступні висновки:

а) Зріст пересічного пробігу товарних потягів з 119,1 кілометра на добу до 164,1, що дає зріст на 37 %.

б) Зріст пересічного пробігу товарного вагону на добу, який зріс з 72,0 кілометрів на добу на 97,3, що дає зріст на 35 %.

в) Слабий зріст пересічної хуткости, маючи на увазі введення в життя нових могутніх паротягів, збільшення двуколейових дільниць, застосування в широких розмірах блокировочної системи та інших заходів у цій справі.

г) Поліпшення в справі обігу вагона, маючи на увазі спадок з 13,4 діб до 9,4 діб, що дає поліпшення на 23 %.

д) Збільшення пересічної ваги потягів з 740 тонн до 966, що дає зріст на 30 %.

е) Збільшення навантажки на вагон з 12,3 тонн до 14,6 тонн, що дає зріст на 18 %.

В той же час треба сконстатувати, що намічених плянів по використанню рухомого складу совітські залізниці не виконують. І це невиконання плянів відбивається на інших галузях народнього господарства.

Стан рухомого майна.

Референт констатує дуже незадовільний стан рухомого складу. Кількість хорих паротягів зростає, і ця кількість завше буває вища, ніж передбачено пляном. Випущені з ремонту паротяги дуже скоро псуються. Збільшується кількість випадків заміни паротягів в дорозі. Те саме можна сконстатува-

ти і щодо вагонів. Перевантаження вагонів приводить до дуже частої поломки осів. Що торкається праці ремонтних заводів, то автор констатує:

1. Всі заводи розраховані на паротяги малої потужности,
2. Зле справа з обладненням кранами,
3. Заготовочні цехи в незадовільному стані,
4. Наявна кількість парових молотів є невистарчаюча,
5. Енергетичне устаткування устаріло і невистарчаюче.

З а б е з п е ч е н н я м а т е р і я л а м и і я к і с т ь ї х.

Автор констатує великий відсоток бракованих осів, що виходять з заводів. Промисловість, що має постачати радянський транспорт рухомим складом, запасовими частинами і матеріялами, систематично не виконує плянів.

К о н с е р в а ц і я ш л я х і в - є незадовільна. Доказ цьому-сталі попередження про зменшення нормальної скорости потягів. Пущення в експлоатацію нових могутніх паротягів приводить до поломки рельсів. Кількість лежнів під рельсами не вистарчальна.

К а д р и і с т а н б е з п е к и. Констатується брак досвідчених кадрів і велика плинність робітників на ремонтних заводах. Середній і вищий персонал не має достатньої кваліфікації. В наслідок цього зростає кількість нещасних випадків, при чому до 64 % випадків походять з вини персоналу. На кількість випадків впливає також стан полотна і рухомого складу і стан сигналів, який є впрост катастрофальний.

П а л и в о. Автор констатує, що запаси палива далеко недостатні для регулярної і безперебойної служби транспорту.

Е л е к т р и ф і к а ц і я. Темп її в СССР занадто повільний і пляни першої пятилітки в більшості випадків залишаються плянами.

Н о в і б у д о в и і ї х х а р а к т е р.

Референт дає перегляд започаткованому будівництву нових залізниць, при чому констатує, що найголовнішим завданням залізничного транспорту в галузі капітального будівництва на протязі року 1934 було реконструкція та посилення спроможности найголовніших напрямків: Москва-Хабаровськ, Донбас-Москва, Донбас-Кривий ріг, Донбас-Ленінград, Донбас-Урал, Урал-Москва, Урал-Кузбас. В цілому ж нове залізничне будівництво, що переводиться в СССР за останніх часів, має такий характер:

1. Будуються залізниці над західним кордоном СССР з таким розрахунком, щоб дати вздовж західнього кордону 4 лінії для обслуговування фронту.
2. Пороблені з Сибіру три виходи в напрямку до фронту західнього на північ, південь і середину фронту, при чому південний керунок має обслуговувати фронт Чорного моря.
3. Пороблені підходи до Авганістану в напрямку до Індії.
4. У великій таємниці будується обхід Байкала з півночи в напрямку до середини Сахалину і потім вздовж Великого Океану в напрямку до Владивостока; таким чином твориться друга запільна залізниця проти японського фронту, який є можливий в Манджурії та Монголії.

Вивчення всіх тих напрямків має яскравий малюнок характеру будування залізниць, які за невеликим винятком побудовані з розрахунком стратегичним і лише в другу чергу мають вже значіння економічне.

Роблячи підсумки, референт констатує, що стан радянського транспорту такий, що не зможе витримати напруженої праці (на випадок мобілізації і війни) на протязі трьох місяців.

Дискусії.

В дискусіях Д-р А. Л у к а ш е в и ч висловлює сумнів щодо правдивости совітських статистичних даних. Він констатує неувязку: як можна по-

годити надзвичайний зріст роботи залізниць (до 500 % порівнюючи з р. 1913), з таким слабим розвитком рухомого складу і технічного оборудування. Вважає, що зріст перевозок по совітських залізницях є перебільшений. М. Д е р е в я н к о вказує на те, що удосконалився обіг складу (турноси). Разом з певним збільшенням рухомого складу це дає можливість збільшити здібність до перевозок. П р о ф. І. Ш о в г е н о в зясовує зріст вантажообігу наявністю великої кількости неекономічних перевозок. На це вказує і г е н. З м і є н к о, що підкреслює позаекономічні моменти в роботі транспорту. Є. Ґ л о в і н с ь к и й вбачає в тій неувязці, на яку вказує др Лукашевич, причину того, що транспорт є найвужче місце народнього господарства СССР. М. Д е р е в я н к о зазначає, що реферат якраз не освітлив економіки транспорту. В. Яновський відповідає, що економічній стороні транспорту большевицька преса уділяє так мало уваги, що жадних ширших висновків з неї не можна зробити.

П р о ф. В. С а д о в с ь к и й в своїй опінії констатує цілий ряд позитивних властивостей реферату. Поруч з цим одмічає те, з чим він не може погодитися. Він уважає, між іншим, що головна причина залізничних катастроф не розхлябаність персоналу, хоч її совітська преса. з аґітаційних міркувань і висовує на перший плян, а незадовільний стан шляхів і технічного уряджения. Вважає також, що не досить яскраво підкреслено основний момент совітської залізничної політики: мала увага до будови нових залізниць, обмежені вклади в біжуче залізничне господарство, порівнюючи з розбудовою промисловости. Зазначає, що, в році одержання закордонних кредитів, спеціяльно на залізничні інвестиції, в стані совітських залізниць можуть зайти поважні зміни.

В. Я н о в с ь к и й у своїй відповіді все ж обстоює свою думку про те, що головні причини нещасних випадків треба шукати в самих службовцях. Тому він думає, що і закордонні кредити мало що можуть змінити в стані большевицького транспорту. Психіка радянського залізничника залишиться та сама.-

---

ЗАСІДАННЯ 25 ЧЕРВНЯ 1935 р.

Реферат Ю. Черкавського "Доктрина колєктивізації сільського господарства і її теоретики".

Переведення суцільної колєктивізації в СССР викликало зацікавлення доктриною про велику усуспільнену продукцію. Відомо, що закон великої масової продукції у промисловості виправдав себе на практиці. Певний час економічна думка схилялася до того, що цей закон можна з успіхом прикласти і до сільського господарства. Носіями цього погляду стали соціялісти, що виводили свою науку з творів Маркса і Енґельса. Здавалося, що так як в промислу великі заклади в процесі конкуренції перемагали малі, так і в сільському господарстві майбутнє належить не до дрібних сільських господарств, лише до великих зернових фабрик. Маркс, доповнюючи теорію ренти Рікарда, констатує, що приватна земельна власність є явище цілком непотрібне, а приватний земельний власник є тільки галапас на тлі капіталістичного суспільства. Економічний вираз приватньої земельної власности є абсолютна земельна рента, що джерело своє має в обмеженості земельних дібр. Маркс для розвязання земельного питання висунув проєкт націоналізації землі, але ніде в його творах не можна знайти того, яким же чином конкретно ця націоналізація землі має бути здійснена. З інших теоретиків націоналізації землі референт згадує Георґа Джорджа, що пропонував, залишаючи приватну земельну власність, сконфіскувати (очевидно шляхом податку) земельну ренту. Ідеї Г. Джорджа почасти знайшли своє здійснення в аґрарних реформах Австралії і Нової Зеландії.

Далеко не всі соціялісти прийняли теорію Маркса. Спеціяльно соціялісти ревізіоністи, відкидаючи цілий ряд тез Маркса, відкидають рівнож і його науку про розвиток сільського господарства. Давид доводить, що сільське господарство підпорядковується цілком іншим законам, ніж промисловість; тут дрібне сільське господарство має всі підстави для того, щоби успішно розвиватися і витримувати конкуренцію і навіть перемагати великі господарства. Доводить це він не тільки теоретичними міркуваннями, але посилками на факти економічної дійсности. Аґрарна політика західньоєвропейських держав по революції пішла в напрямку, протилежному тому, який вказував Маркс. Не тільки з моментів економічних, але з мотивів популяційних, соціяльного спокою і державної безпеки підтримується селянська кляса, кляса дрібних і середніх землевласників і продуцентів.

Але думки Маркса про націоналізацію землі знайшли своїх адептів. З одного боку ортодоксальні соціялісти, а зокрема їх найбільший теоретик К. Каутський, до останнього часу визнавали необхідність націоналізації землі. З другого ж - большевики, що вважають себе за єдиних вірних континуаторів діла Маркса і Енґельса, не тільки що прийняли в цілому науку Маркса, але впровадили її в життя з тією безоглядністю і рішучістю, які характеризують цілу їхню політику. Правда у Леніна в його ранніх творах не можна ще знайти конкретного програму по аґрарному питанню. Він дає дві дефініції націоналізації землі - в буржуазному сенсі - перехід землі в руки капіталістичної держави, і в сенсі соціялістичному, перехід землі в руки держави, де є диктатура пролєтаріяту. Ленін вважає, що аґрарна політика совітської влади складалася з трьох етапів: 1) вирівняти можливості користання землею, 2) перевести націоналізацію землі, 3) запровадити усуспільнену працю в сільському господарстві і тим самим перейти від малого роздрібненого господарства до великого. Ленін негативно оцінює стремління селянства до перерозподілу землі. Але це не перешкодило большевикам під керовництвом Леніна перевести в самому початку свого панування аґрарну реформу в напрямі як раз такого вирівняльного перерозподілу землі. Цей крок зясовується тактичними міркуваннями большевиків, необхідністю приєднати до себе великомілїонову масу селянства, задовольнивши наразі його елементарні вимоги. На майбутнє Ленін проєктував на певний протяг часу залишити землю в руках селянства - аж до часу створення відповідних тех-

нічних і соціяльних умов для переходу до великого усуспільненого господарства. Цей протяг часу для Ленїна видавався дуже довгим, цілою епохою. Але його наступники примушені були вирішити справу інакше. Розвиток Непу приводить до збільшення сили селянської кляси, що загрожувало існуванню большевицького режиму. Для завдань політики була пристосована теорія. Було визнано, що ті умови, про які казав Ленін, вже в здійснені, що можна вже почати ліквідацію куркульства і запровадити суцільну колєктивізацію. Переведено це було, в супереч Ленінові і в супереч самій новоутвореній теорії, не шляхом добровільного приєднання селянства до колгоспів, але шляхом адміністративного примусу і безоглядних репресій. З цим періодом теорії і практики націоналізації землі звязано імя сучасного диктатора СССР - Сталіна.

Дискусії.

В дискусіях М. К о в а л ь с ь к и й розяснює становище міжнародного соціялізму до питання про націоналізацію і соціялізацію землі. Міжнародня соціял-демократія вважає, що кожну форму суспільного устрою можна здійснити тоді, коли для цього є відповідні обєктивні умови. Це є справжній науковий підход в протилежність підходу большевиків, що ставлять справу виключно в залежність від людського хотіння.

І н ж. М. Д е р е в я н к о вважає, що в рефераті бракує позитивної концепції розвязання земельного питання. Як на таку позитивну концепцію вказує він на теорію асоціятивного устрою Р. Штайнера, яка дає вихід з протирічча між колєктивізмом і індивідуалізмом.

Г л. Л а з а р е в с ь к и й зазначає, що друга половина реферату присвячена совітській теорії і практиці колєктивізації, розроблена слабіше, ніж перша, і подає свої думки в розвиток тез автора.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й зупиняється на тих теоріях, що пробували розвязати соціяльне питання шляхом націоналізації землі чи конфіскати земельної ренти; критикує теорію абсолютної ренти Маркса, вважаючи, що вона не внесла нічого нового до поняття ренти, а тільки затемнила справу. Це останнє зауваження викликає репліку М. Ковальського, який захищає теорію Маркса; далі п. Ковальський у відповідь п. Деревянкові зазначає, що, коли ходить про позитивне розвязання земельного питання для нас, українців, то таке дано в земельному законодавстві УНР.

П р о ф. В. С а д о в с ь к и й в своїй опінії констатує, що тема докладу дуже широка. Тому докладчик не міг вичерпати всіх питань, які намічаються в рефераті, і реферат вимагає певних доповнень. Ці доповнення приводить проф. В. Садовський в дальшій частині своєї опінії, яку, з огляду на її важливість для теоретично вірного освітлення поставленого питання, ми приводимо повністю.

" Проблєма колєктивізації сільського господарства має дві головних складових частин: 1. підлягає вияснению, яка форма виробництва - велика чи дрібна - є більш відповідаючa розвитку витворчих сил в сільському господарстві; 2. яким чином дрібне сільське господарство реорґанізувати в той спосіб, щоб воно могло відповідати вимогам розвитку витворчих сил. Творці марксизму, Маркс і Енґельс, хоч вони спеціяльно відносинами в обсягу сільського господарства й не займались, коли вони більш менш принагідно порушували питання про перевагу дрібної чи великої продукції в сільському господарстві, схилялись до признання більшої переваги за великим виробництвом; ця їх позіція є цілком природньою; не треба забувати, що їх економічний світогляд в своїх основних рисах склався в середині XIX віку, і спостереження над тодішнім великим і дрібним селянським господарством могли їх привести лише до висновку, який вони зробили. При сьому треба зазначити - це спеціяльно підкреслено у Енґельса,- що вони ніколи не говорили про можливість експропріяції селянства для створення великих хліборобських господарств. У пізніших марксистів тої однозгідности, про яку говорить докладчик, щодо визнання безумовної переваги великої продукції в сільському господарстві

вже нема; нема такої думки про неминучість концентрації в сільському господарстві. Вже Каутський, категоричні твердження якого з " Ерфуртської програми " наводяться в докладі, в " Аграрному питанні " дає більш гнучкі й обережні формульовки. Більш виразні й ясні позіції, які підкреслюють можливість розвитку витворчих сил в межах дрібного селянського господарства, займають Герц, Давід і Бернштейн. Ця еволюція поглядів серед значної частини марксистської школи була звязана з фактом розвитку селянської кооперації, яка дала можливість дрібному господарству використати ті нагоди, які раніше були доступні лише для великого господарства (закуп, збут, с.-г. машини тощо), і яка таким чином показала можливість розвитку витворчих сил при захованні дрібного господарства.

Оскільки про експропріяцію селянства ніхто з соціялістів не думав, пляни реорганізації дрібного господарства селянського стали базувати на розвитку серед селянства кооперації, яка би, бувши збудованою на принципі добровольности, поволі розвиваючись, **усуспільнювала** ті сторони селянського господарства, де би доцільність цього виявилася ".

Сконстатувавши далі, що позиції, намічені в справі колєктивізації Лєніном, не відбігають по суті своїй від позицій міжнароднього соціялізму, проф. В. Садовський підкреслює тактичне значіння суцільної колєктивізації, що її переводить Сталін. Офіціяльно з позиції добровольности вступу до колгоспів, як це видно хоч би з сталінського " запаморочення від успіхів ", не зривають. Коли ж фактично колєктивізація проводилась і провадиться з максимальним пристосованням примусовости, то - причини цього ясно формульовані Сталіним в його промові на зїзді аґрарників марксистів: існування самостійного селянського господарства ставило під загрозу переведення програми індустріялізації промисловости.

ЗВІТ

З ДІЯЛЬНОСТИ ЕКОНОМІЧНОГО СЕМІНАРУ ЗА Р. 1934-35.

В минулому академічному році відбулося 10 зборів Семінару, з яких одні – перші - публічні. По змісту зачитаних рефератів Семінар трохи вийшов за межі тих економічних проблєм, яких студіювання є його головним, але не єдиним, завданням - поза межі проблєм совітської економіки.

Вже перший реферат п р о ф. І. Ш о в г е н о в а, присвячений катастрофальним повеням, торкався загальних питань, звязаних з повенями, хоч і навязаний був до останньої повені 1934 р. в Польщі, а також узгляднював і повені та боротьбу з ними на Україні.

Р е ф е р а т І. Л и п о в е ц ь к о г о " Машинова метода опрацьовання статистичного матеріялу" подав інформації щодо сучасних способів обробки статистичних матеріялів, які практикуються в Польському Головному Статистичному Уряді.

В цьому ж році була зроблена спроба ознайомлення і передискутування ширших проблем, що торкаються основ суспільного і господарчого устрою. Реферат і н ж. Д е р е в я н к а подав нарис системи Р. Штайнера, одного з пропаґаторів ґрунтовної соціяльної реформи.

Решта рефератів присвячена була проблємам совітської економіки. Як і заповідалося в пляні діяльности на цей рік, головну увагу спрямовано на проблєму колєктивізації та її наслідків для українського народнього господарства. І оскільки ці наслідки найяскравіше і найбільш негативно виявилися в українському скотарстві, дослідженню цієї галузі українського сільського господарства було присвячено два реферати - п. І. Л и п о в е ц ь к о г о і і н ж. В. Я н о в с ь к о г о. Опріч того теоретичне освітлення проблєми колєктивізації взагалі і в звязку з досвідом совітським подає реферат п. Ю. Ч е р к а в с ь к о г о. У виконання пляну діяльности фінансовим проблемам СССР - грошам і кредиту - присвячено було два реферати і н ж. Є. Ґ л о в і н с ь к о г о.

Відомо, що транспорт є найвужче місце в господарському орґанізмі СССР.: розбудованій промисловості не відповідає розбудова транспорту. Характеристиці технічної сторони залізничного транспорту СССР, як рівнож і його мобілізаційної спроможности присвячений був реферат і н ж. В. Я н о в с ь к о г о.

Нарешті, як і в минулих роках, на засіданнях Семінару було зреферовано і передискутовано найновіші публікації, що так чи інакше характеризують сучасний СССР, його економічне і суспільне життя. Таких праць було зреферовано 3 (референт п. Г. Л а з а р е в с ь к и й) "Operzona Rewolucja" Мельхіора Ваньковича , " Dymy nad Azja " Ванди Краген і " Bezdroża Rosji Sowieckiej Яна Івасевича.

Нижче подаємо хронологічний список рефератів, зачитаних на зборах Семінару.

1) 24. XI. 1934 р. Реферат проф. інж. І. Шовгенова на тему " Катастрофальні повені й засоби боротьби з ними ".

2) 11. XII.1934. Реферат І. Липовецького на тему " Проблєма тваринництва в УССР (1928-1934) ". Присутніх 11, брало участь в дискусіях 6.

3) 19. I. 1935. Інформаційний доклад І. Липовецького на тему: " Машинова метода опрацьовання статистичного матеріялу ". Присутніх 9.

4) 7. III. 1935. Реферат Гл. Лазаревського на тему " Найновіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР ". Присутніх 13, брало участь в дискусіях 3.

5) 14. III. 1935. Реферат інж. М. Деревянка на тему: " Про трьохчленний поділ суспільного орґанізму Рудольфа Штайнера ". Присутніх 9, брало участь в дискусіях - 4.

6) 26. III. 1935. Реферат інж. Є. Ґловінського на тему: " Гроші СССР за останнього етапу Неп'у ". Присутніх 20, брало участь в дискусіях 5.

7) 17. IУ. 1935. Реферат інж. В. Яновського на тему: " Скотарство в СССР ". Присутніх 11, брало участь в дискусіях 6.

8) 27. У. 1935. Реферат інж. Є. Ґловінського на тему: " Кредит СССР за останнього етапу Неп'у ". Присутніх 10, брало участь в дискусіях 5.

9) 11. УІ. 1935. Реферат інж. В. Яновського на тему: " Залізничний транспорт СССР на р. 1935 ". Присутніх 9, брало участь в дискусіях 5.

10) 25. УІ. 1935. Реферат Ю. Черкавського на тему: " Доктрина колєктивізації сільського господарства та її теоретики ". Присутніх 17, брало участь в дискусіях 5.-

Пересічно в засіданнях брало участь 10-12 осіб. Як позитивну ознаку, треба підкреслити,що за 5 років існування Семінару вже утворився гурт людей, які стало відвідують збори і беруть активну участь в дискусіях.Так само треба відмітити, як позитивний факт участи в працях Семінару представників молодшого покоління - абсольвентів Головної Торговельної Школи у Варшаві п. п. Ю. Черкавського і В. Бовшика.-

---

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

СПИСОК РЕФЕРАТІВ,

зачитаних на засіданнях Економічного Семінару в рр. 1930/31 — 1933/34.

РІК 1930/31

Інж. Є. Ґловінський: „Проблєма розрахункового балянсу України", „Проблєма української валюти: українські гроші випуску 1917 — 1920 рр."
Проф. К. Мацієвич: „Аґрарна кріза".
Проф. В. Садовський: „Совєтський демпінґ".
Інж. О. Чубенко: „До національно-культурного стану населення України за переписом 17.XII.1926 р.".
Інж. В. Шевченко: „Аґрономічна орґанізація в УССР."
Інж. М. Штанько: „Проблєма кавказької нафти".
Інж. В. Яновський: „Вугільна промисловість на Україні", „Стан радянського транспорту".

РІК 1931/32

Інж. Є. Ґловінський: „Проблєма української валюти: совєтські гроші і питання про інфляцію", „Звідомлення з праць економічної підсекції II Українського Наукового Зїзду в Празі 20-25/III.1932 р.", „Новий етап у фінансовому плануванню СССР".
Т. Малевич: „Аґрарний устрій Совєтської Росії".
Інж. О. Чубенко: „Стан професійної освіти на Україні".
Інж. В. Яновський: „Технічно-робітничі кадри УССР та їх побутово-матеріяльний стан", „Тракторизація сільського господарства СССР".

РІК 1932/33

Інж. Є. Ґловінський: „Сільсько-господарчий податок в УССР", „Податкова реформа 1930 року в СССР", Реферат про збірну працю Г. Добберта „Die rote Wirtschaft".
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку А. Янто-Полчинського „Wgłąb „ZSSR", Реферат про книжку К. Вуйцика „Blaski i nędze piatiletki".
І. Липовецький: „Зовнішній товарообмін України в 1921 — 1929 роках", „Рільничий експорт України в 1925 — 1929 роках", „Пятилітка і зовнішня торгівля СССР в творах Кнікербокера „Der rote Handel droht" і „Der Kampf mit dem roten Handel".
Інж. В. Яновський: „Нариси з робітничого питання в УССР", „Електрифікація УССР"

РІК 1933/34

Інж. Є. Ґловінський: „Соціяльно-економічна доктрина католіцизму і большевизм (большевизм в освітленні В. Ґуріяна)", „Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka", „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР".
Інж. Д. Клекоцький: „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР".
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку Отмара Берсона „Nowa Rosja na przełomie dwóch piatiletek", Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka", „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР", „Колєктивізація на Радянській Україні".
І. Липовецький: „Досягнення експорту СССР в періоді першої пятилітки", „Імпорт СССР в періоді першої пятилітки", „Становище сільського господарства в УССР в 1933 р.
Проф. інж. І. Шовгенов: „Водне господарство в басейні Дніпра на Україні".
Інж. В. Яновський: „Електрифікація УССР".

0,75 (1987)

7113

pn 7113

/2.

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

ПРИ

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

Ч. 2

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В 1935/36 Р.

ВАРШАВА 1936 WARSZAWA

Pod. 80
30/3 50

06
10

13.293.
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Е К О Н О М І Ч Н И Й

С Е М І Н А Р

при

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

у Варшаві

ч. 2.

7114-20/2.

П Р А Ц Я С Е М І Н А Р У в р. 1935-36.

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВ. Т-ВА ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

В а р ш а в а 1936.

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7114

В році 1935-36 відбулося 9 зборів Семінару. По змісту зачитаних рефератів Семінар не відходив від тієї програми, що намічена була в пляні діяльности на цей рік. Окремим галузям совітської промисловости присвячені були 2 реферати інж. В. Я н о в с ь к о г о про металюрґійну і кам'яновугільну промисловість. П. Л и п о в е ц ь к и й подав нарис дальшого розвитку відносин в зовнішньому товарообміні СССР. З фінансових проблем УССР розглянено було питання про еволюцію бюджетового права СССР в рефераті інж. Є. Ґ л о в і н с ь к о г о. На актуальне питання про стахановський рух Семінар відгукнувся, запросивши інж. В. Ш е в ч е н к а прочитати інформаційний доклад на цю тему. Слідкуючи за дальшим розвитком сколективізованого сільського господарства на Україні, Семінар уділив місце для реферату В. Я н о в с ь к о г о, присвяченого внутрішній організації колгоспів, розподілу праці в них, оплаті праці і ін.

Так само як і в попередні роки, лише в ширшому обсязі, на 2 засіданнях Семінару реферувалися книжки закордонних авторів про економічне і суспільне життя в СССР.

У виконання побажань з пляну діяльности на цей рік заслухано було реферат інж. М. Д е р е в я н к а, присвячений фашистівській корпораційній системі.

Нижче подамо список рефератів в хронологічному порядкові:

1) 22. XI. 35. Реферат інж. В. Я н о в с ь к о г о. " Металюрґійна промисловість в СССР ". Присутніх 16, брало участь у дискусіях 4.
2) 9. XII. 35. Реферат п. І. Л и п о в е ц ь к о г о " Сучасний стан зовнішнього товарообміну СССР ". Присутніх 10, брало участь у дискусіях 5.
3) 24. I. 36. Реферат інж. В. Я н о в с ь к о г о " Кам'яновугільна промисловість СССР ". Присутніх 15, брало участь у дискусіях 4.
4) 31. I. 36. Реферат інж. М. Д е р е в я н к а "Фашизм, тайлоризм та корпоративна система в Італії ". Присутніх 20, брало участь у дискусіях 6.
5) 7. II. 36. Інформаційний доклад інж. В. Ш е в ч е н к а "Стахановський рух ". Присутніх 19, брало участь у дискусіях 7.
6) 9. IУ. 36. " Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР ". Реферати п-ні інж. Г. М а р ч е н к о в о ї, пп. Г. Л а з а р е в с ь к о г о, інж. Д. К л е к о ц ь к о г о, інж. Є. Ґ л о в і н с ь к о г о. Присутніх 17, брало участь у дискусіях 8.
7) 15. У. 36. Реферат інж. Є. Ґ л о в і н с ь к о г о "Еволюція бюджетового права УССР". Присутніх 14, брало участь у дискусіях 4.
8) 17. УІ. 36. " Новіша німецька і французька література про економічне і суспільне життя в СССР ". Реферати п. Гл. Л а з а р е в с ь к о г о, проф. І. Д у б и ц ь к о г о, мґр. Б. О л ь х і в с ь к о г о і інж. Є. Ґ л о в і н с ь к о г о. Присутніх 17, брало участь у дискусіях 4.
9) 30. УІ. 36. Реферат інж. В. Я н о в с ь к о г о "Колгоспна господарка ". Присутніх 11, брало участь у дискусіях 7.

Треба підкреслити зріст пересічного числа відвідувачів Семінару до 16-17 осіб.

Всі реферати, як і раніше, посилалися для оцінки Керовникові Економічного Відділу Інституту проф. В. С а д о в с ь к о м у. Головою Семінару є проф. інж. І. Ш о в г е н о в, Секретарем інж. Є. Ґ л о в і н с ь к и й.

Подаємо далі короткий зміст рефератів і загальний перебіг дискусій над ними, узгляднюючи особливо опінію проф. В. С а д о в с ь к о г о. Термінологію скрізь залишаємо авторів рефератів.

ЗАСІДАННЯ 22 ЛИСТОПАДА 1936.

Реферат інж. В. Яновського "Металюрґійна промисловість в СССР".

Загальні висновки реферату:

1) Треба ствердити зростання випуску металю по цілому СССР, яке виносить для року 1934 в порівнянні з роком 1913 по чавуну 247,4 %, по сталі 226,0 % і по прокату 191,7 %; при чому були певні затруднення в році 1931, коли продукція трохи знизилася. По Україні маємо падіння питомої ваги в наслідок розвитку нових районів поза межами України, як, наприклад, Кузбас. Так, питома вага України падає по чавуну з 73,7 % до 60,8 %, по сталі з 64,19 до 56,4 % і по прокату з 65,88 % до 59,8 %.

В році 1937 питома вага України по чавуну має впасти до 55,8 %, а по сталі до 52,1 %. Таким чином виявляється яскрава тенденція розвитку металюрґії поза межами України.

2) Можна сконстатувати великі капіталовкладання в металюрґію, що спричинилися не лише до обновлення старих заводів, а рівнож і до побудови нових об'єктів, а це в свою чергу вплинуло безумовно на збільшення продуктивности радянських металюрґійних заводів.

3) В наслідок капіталовкладань по галузі нового будівництва зайшли ґрунтовні зміни в наявній кількості домен і мартенів. Так, з років початкових першої п'ятирічки кількість домен зросла на 78,7 %, спроможність їх на 134,7 %, разом з тим по мартенах по кількості на 47,6 %, а по спроможності на 58,7 %. При чому в експлуатацію почали вступати домни з великою вмістимістю і мартени з великою площею, яких до цього часу в СССР не було.

Звернено увагу на випуск електрометалюрґії, зокрема на випуск електросталі, та високоякісних ґатунків сталі, яку раніше, навіть за царських часів виписували з-за кордону в великій кількості. Треба підкреслити, що ця сталь йде на струменти і виріб військового майна.

4) Цілий час йде боротьба за найкраще використання ріжного роду об'єктів радянської металюрґії. З поданих в рефераті таблиць видко, що хоч і в поліпшення, але воно не задовольняє радянську промисловість. Треба підкреслити, що найкращі вимірники щодо виходу металю дає Україна. Не в стані до цього часу большевики опанувати використання спроможности об'єктів, взаємовідношення між чавуном та сталю і прокатом. Найкраще справа з собівартістю, хоч вона і не цілком задовольняє большевиків, стоїть на Україні, де такі накладні видатки, як перевозка сировини до місця випаву, значно дешевші, ніж в інших частинах СССР. Але це не затримує большевиків від розвитку металюрґії в інших частинах СССР, поза межами України.

5) Відчуваються певні перебої в постачанні сировини, хоч в цій справі для усунення цих перебоїв большевики багато зробили. Головні перебої з-за транспорту який не в стані підвезти нагромаджені запаси сировини.

6) Питома вага радянської металюрґійної промисловости в світовій продукції постійно зростає, що з'ясовується кризою, яка охопила капіталістичний світ. Наколи би світова продукція металюрґійна продовжувала зростати тими темпами, як це було до року 1929, то, можливо, що радянська металюрґія не зайняла тих позицій, які зайняла тепер.

Переходячи тепер до продукційности праці, можемо сконстатувати надзвичайно низьку продукційність радянського робітника. В цьому відношенні СССР стоїть далеко позаду передових держав світу, як, напр., Америка та інш. Ще багато доведеться попрацювати большевикам над своїми кадра-

ми, щоби на своїх заводах, довівши обслугу до закордонних норм, витягти з об'єктів все те, що вони дати в стані.

Взагалі мусимо ствердити в радянській металюргії певний поступ, але одночасно ті негативні явища, які панують також і в інших галузях радянського промислу, мають і тут місце. Найголовніше - робітництво є перешкодою до використання тих об'єктів, що були, побудовані та вже вступили у виробництво. Психологія робітника, його непідготовленність - то є загальні гальми у роботі радянської металюргії, які затримують її розвиток.

Дискусії.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й зазначає, що докладчик був у щасливому становищі, бо якраз по металюргії совітська преса і совітські економічні журнали подають дуже багато даних. Але ці дані вимагають відповідної проробки, чого у рефераті не завше можна знайти. Так, напр., подаючи дані про капіталовкладання, докладчик не говорить, як переводилася оцінка. Знаючи про обезцінення валюти совітської за час першої п'ятилітки, довіряти абсолютним цифрам в совітських карбованцях не доводиться. Говорячи про вимірники, докладчик не згадує, що в зах. европ. металюргії пересічний вимірник корисної праці домен виносить від 1 до 1,1. Осягення одного цеху на Макіївському заводі, безумовно випадкове, він приписує цілому заводові. Подаючи некорисне взаємовідношення випуску чавуну і сталі, докладчик не додає, що в західн. европ. металюргії цифри цього взаємовідношення цілком інші: там випуск сталі на 25-30 % більше випуску чавуну. Цей момент дуже важливий, бо він свідчить поперше про надзвичайну бідність металом СССР, і подруге про організаційні хиби виробництва - невикористання одпадків продукції (шмельцу), залізного лому і т. п.

Нарешті, торкаючися даних про кількісний зріст виробництва, автор не з'ясував того перелому, що кидається у вічі при розгляді його таблиці ч. 1. До 1934 р. металюргія совітська систематично не виконувала пляну (цифра 10,4 міл. тон чавуну була намічена до осягнення в плянах першої п'ятилітки). В р. 1934 спостерігаємо перелом на краще і раптове зростання виробки чавуну, сталі й прокату.

П р о ф. І. Ш о в г е н і в. Головною хибою реферату є брак даних щодо якости продуктів, відносно яких подано статистичні матеріяли. Між тим господарка большевицька побудована так, що кожне підприємство мусить згідно пляну виробити перш за все, призначену йому кількість, побити в цьому напрямку певні рекорди і т. п., не звертаючи певної уваги на якість продукції, на достосування її до потреб чи замовлень. Кінець кінців отримується з цілого виробу, що фігурує в різних відчитах, великий процент браку, завдячи чому вартість корисного виробу значно вище обчислений вартости, а нормальний розвій господарства гальмується. Для ілюстрації повищого можна навести хоч би де які факти, зібрані в праці K. Michael'a Die qualitative Leistung und die Betriebsverhältnisse der Sovetrussischen Industrie видання організації " Osteuropa - Institut, Breslau Berichte Nr. 2. Якість руди звичайно зла, має багато дробязгу і пилу, які спікаються в грудки, не пропускають газів і через це отримується низький коефіцієнт (вимірник) використання об'єму печей: так, напр., на заводі ім. Петровського

в 1930 р. на 1 тону сурового заліза	-	1,35 м.^{3} печі
За півроку 1933	-	1,54 "
у вересні 1933	-	1,95 "
Пересічно в СССР за рік 1933	-	1,68 "

в той час як в Германії 1,07 м^3 1 тона.

Завдяки злій якості руди залізо виходить не належної якости, так, напр., в Макіївці було в серпні 1933 року 22 %, на заводі Петровського до 30 % - браку.

Замість матеріялів, передбачених плянами, заводи випускають часто зовсім інші, перекреслюючи в такий спосіб усі пляни.

Невідповідна якість оборудування, злі сирівці і невикваліфікована обслуга - все це спричиняється до численних аварій.

Згадані вище і численні інші браки виробу спричиняються до подвійного мінусу. Не тільки розтрачується сила й матеріял, але ще в намічений час не досягається кількість завдання доброякісного продукту. А щоб останнього осягнути, совітська господарка мусить зужити, значно більше людей і матеріялу, чим в інших країнах. Витрата за першу п'ятилітку на індустрію осягне суми 24.789 міл рублів, але для здійснення наміченої мети на другу п'ятилітку передбачено видати 69.475 міл. рублів.

Наслідки такої господарки мусить в решті решт нести народ, вона, ця господарка, нищить матеріяльний і духовий стан народу.

І н ж. Р и б а л к о - Р и б а л ь ч е н к о, виступаючи в оборону інж. В. Яновського, зазначає, що його реферат не є науковий дослід, лише інформаційний звіт. Металюрґійна промисловість - надто широке питання, щоби його можна було вичерпати в одному рефераті.

П р о ф. І. Ш о в г е н і в в свою чергу виступає в оборону інж. В. Яновського від інж. Рибальченка і зазначає, що реферат Яновського має значіння ширше ніж інформаційний звіт. Зібраний матеріял не тільки поданий як інформація, але референт поставився до нього критично, використовуючи для цього ріжноманітні джерела. Отже і ми вправі ставити певні закиди референтові, коли ним дещо, на нашу думку, якраз важливого і найбільш характерного упущено. Але ці закиди і критика не скільки не зменшують значіння реферату, дуже цікавого і корисного.

В. Я н о в с ь к и й, відповідаючи опонентам, зазначає, що всього матеріялу, який він використав, вмістити в рефераті неможливо. Щодо капіталовкладання, то таблицю про це він узяв з джерел совітських, добре розуміючи непевність цих цифр, що там подано. Зріст продукції в р. 1934 з'ясовується цілим рядом причин, які почали діяти ще в року 1932 і остаточний свій ефект дали в р. 1934 - це переведення коксових установок, налагодження сортировки руди і урухомлення великих об'єктів. На уваги проф. В. Садовського референт зазначає, що йому бракує економічної освіти; тому всі його реферати неминуче будуть однобічні.

Опінія проф. В. Садовського.

Реферат п. інж. Яновського можна розбити на дві нерівні частини: перша (розділ 1,2,3,6) трактує про кількісний стан металюрґійної продукції в СССР; друга (розділи 4,5,7) про те, що можна назвати її якісним або організаційним станом. З цих двох частин більший інтерес являє друга частина. Ясно, що, коли на розвиток промисловости взагалі, металюрґійної зокрема, совітська влада на протязі ряду років приділяє максимальну кількість сил і матеріяльних коштів, то результатом цього не може не бути осягнення певних наслідків - продукція мусить зрости. І факт цього загального зросту совітської промисловости взагалі, металюрґії зокрема, ні з чийого боку не викликає заперечення. Аналіза цього кількісного зросту совітської металюрґії, оскільки основний факт наявности цього зросту всіма визнається, могла би полягати в детальному виясненні темпу цього зросту шляхом перевірки і співставлення ріжних, часто суперечних і непогоджених совітських статистичних даних. Це питання, хоч і цікаве само по собі, всетаки є рівнявчи підрядним.

Натомісць першорядний інтерес викликають питання, зв'язані з тим, що я називаю якісним станом совітської промисловости. Коли не зустрічає запаречень загальний факт її кількісного зросту, з'явлення в ній ряду нових промислових об'єктів і нових виробництв, бо багато нез'ясованого і недослідженого є в питанні, як осягається цих кількісних наслідків. Совітські автори з кількісних своїх досягнень роблять висновки про вищість і перевагу совітської організації промисловости. Ми уважаємо, що ці кількісні наслідки осягнено шляхом колосального марнування і зайвих витрат людських і

матеріяльних сил, які зв'язані з совітською організацією промисловости. Отож перед дослідником кожної окремої галузі промисловости стоїть дуже важне і інтересне завдання виявнити, як на її розвитку і сучасному стані відбиваються ці специфічні умови, в які поставлено совітську промисловість. Тут можуть підлягати виясненню такі питання, як, напр.: організаційна структура даної галузі і окремих підприємств в ній і вплив цього на продукційний процес, її плянування і фінансування, постачання сировини, організація продукційного процесу, постачання, стан і використання робочої сили, собівартість, прибутковість, організація збуту. При виясненні ряду цих питань було би дуже корисним співробітництво економістів і інженерів, оскільки тут потрібно докладне знайомство з технічною стороною виробництва в окремих галузях. До цього треба додати, що розроблення всіх питань з цієї галузі в літаратурі репрезентовано дуже неповно й не йде далі реґістрації окремих фактів, які подає совітська преса.

В рефераті інж. Яновського ця друга частина розвинена лише почасти, і більша увага приділена виясненню кількісного стану металюрґії СССР.

Звертаючись безпосередньо до змісту докладу, треба відмітити, що референт не завше робить докладніший аналіз цих цифрових даних, які він наводить, і не виводить всіх тих висновків з них, які можна зробити. Цифрові дані, наведені докладчиком в першому розділі його докладу, дають матеріял для таких висновків: вони вказують, що темпи зросту продукції по чавуну, сталі і прокату між собою значно ріжняться і що вони зменшуються в зв'язку з зростом технічної і продукційної складности даного виробництва; в простішому виробництві чавуна вони значно більші, ніж в складніших виробництвах сталі й прокату. Цей момент заслуговує спеціяльного підкреслення через те, що він вказує на певні органічні хиби в організаційній структурі совітської промисловости, на які особливо чутливо реаґують складніші по своєму характеру виробництва. Дані щодо розвитку металюрґії на Україні, наведені докладчиком, дають право не лише до висновків про зменшення питомої ваги української металюрґії в СССР. Вони вказують разом з тим, що взаємовідносини між чавуном, сталлю і прокатом на Україні змінилися в порівнянні з довоєнним часом на некористь України. УССР процентово виробляє тепер менше готового продукту і більше сирового продукту, ніж мало це місце перед війною. Висловлюючи в процентах цифри виробництва чавуну, сталі і прокату по УССР в 1913-1933 р. р., наведені докладчиком в таблиці ч. 5 - будемо мати такий образ:

	1913 р.	1933 р.
Чавун.....	38,3 %	41,6 %
Сталь.....	33,3 %	32,7 %
Прокат.....	28,4 %	25,7 %
	100 %	100 %

Цей висновок цікавий з того боку, що дає ілюстрацію колоніяльного характеру совітської господарської політики. Коли докладчик подає дані про розвиток високоякісних виробництв (електросталь, високоякісна сталь), то слід було на аналізі цих даних спинитись ширше і їх доповнити. Самий факт існування і поширення таких виробництв в совітських умовах ще не вистачає для їх народньо-господарської оцінки. Так само не шкодило би поширити коментарі, які подає докладчик, коли подає дані про питомий тягар СССР в світовій металюрґії. Ці дані раз у раз використовують большевики, як у фаховій літературі, так і в аґітації, щоб довести перевагу совітської організації промисловости. А проти того аргументу, який вказує докладчик, що кількісна перевага совітської металюрґії над продукцією капіталістичних країн пояснюється кризою, вони звичайно висувають свої контраргументи, що кризи, мовляв, органічно зв'язані з капіталістичним способом продукції, а совітська її організація цілком усуває небезпеку кризи. Думаю, що основне значіння в цій справі має те положення, що це порівняння взагалі позбавлене наукового значіння. Порівняння статистичних рядів можна переводити і висновки

з цього порівняння можна робити тоді, коли ці ряди відносяться більш-менш до того самого оточення. Було би, напр., помилкою, коли би ми співставили зріст заробітньої платні в країні з стабілізованою і падаючою валютою і на підставі інтензивного зросту заробітньої платні в цій останній країні зробили би висновок про поліпшення там становища робітництва. Оточення, в якому працює капіталістична промисловість і совітська промисловість, остільки між собою ріжняться, що порівняння голих цифр абсолютних розмірів виробництва не дає можливости робити жадних висновків. Це порівняння, хоч воно часто й зустрічається в совітській і просовітській літературі, має дуже невисоку наукову вартість.

Найбільш цінною частиною реферату я уважаю ту його частину, де докладчик подає матеріял для характеристики того, що я назвав якісним станом совітської металюрґії. Як я зазначив, цю частину розроблено дуже неповно. Але треба признати, що в розробленні проблем цієї галузі дослідник поставлений перед великими труднощами в зв'язку з прогалинами в потрібних даних. Проте, зважаючи на той першорядний і науковий і практичний інтерес, який являють проблеми з цього обсягу, треба побажати, щоб увага дослідників в першу чергу автора докладу, звернулась в напрямі опрацьовання проблем з цієї галузі.

ЗАСІДАННЯ 9 ГРУДНЯ 1935.

Реферат п. І. Липовецького "Сучасний стан зовнішнього товарообміну у СССР.

Загальні висновки реферату:

1) Падіння вартости зовнішнього товарообміну СССР в останньому п'ятилітті (1930-1934) сягає так далеко, що в 1934 році експорт уявляє собою лише 2/5 експорту, а імпорт лише 1/5 умпорту 1930 року.

2) Другим явищем, яке належить підкреслити при аналізі зовнішнього товарообміну СССР в останньому часі, є те, що в 1933 і 1934 роках СССР замикає свою зовнішню торговлю - вже не пасивними, як до цього часу, а активними сальдами торговельного балянсу, які на протязі цих двох років дають 332,6 міл. руб. надвижки експорту над імпортом.

3) Згадана активізація зовнішнього товарообміну СССР є наслідком його свідомої ощаднестевої політики. Прояви ощадностевих тенденцій бачимо, напр., в забороні імпорту цілої низки товарів не лише консумційного, але й суто продукційного призначення (машини, інсталяції і т. д.).

4) Падіння зовнішнього товарообміну СССР йде далі, ніж падіння світового торговельного обороту.

5) В експорті спостерігається особливе падіння і тонажу і вартости експорту сільсько-господарчого, яке обумовлено, поза іншим, несприятливою світовою кон'юнктурою. Натомість тонаж експорту промислового тримається на попередньому рівні, лише вартість його, в наслідок падіння цін, зменшилася дуже значно.

6) Домінуюча роля експорту промислового з'ясовується надзвичайним падінням експорту сільсько-господарчого. Падіння збіжевого експорту, як бачимо, сягає так далеко, що експорт збіжжя в році 1934 становить лише 10,5 % кількости вивезеної в 1930-му році і 46 % кількости вивезеної в 1932 році.

7) В імпорті спостерігаються наступні тенденції: імпорт господарчої худоби тримається на висоті 1930 р.; імпорт товарів ширшого споживання має тенденцію до збільшення; натомісць імпорт машин та інсталяцій значно зменшується.

8) В напрямках зовнішнього товарообміну СССР домінуючу ролю відограють держави европейського континенту - Німеччина, Англія, Франція, Голяндія і Італія. Товарообмін з ЗШП Америки значно зменшився за останній час. Щождо Азійського ринку, то лише з Монголією совітська торгівля постійно збільшується. Натомість щодо інших держав Азії, то тут торговельна експанзія Совітів не має виглядів на успіх.

Дискусія.

Проф. І. Шовгенов ставить питання, чи дійсно ціна масла на світовому ринку в р. 1934 спала майже на 75 % порівнюючи з р. 1930.

Інж. В. Соколовський повідомляє, що таке падіння цін дійсно мало місце.

Інж. Є. Ґловінський запитує, чи наведені в рефераті падіння цін сов. нафти до 24,3 % означає падіння на 24 % чи до 24 % і чим з'ясувати ріжницю цін сов. експортової нафти і цін світових.

І. Липовецький дає пояснення, що ціни сов. експортової нафти дійсно впали до 24 %, себто більше ніж світова ціна, що з'ясовується, мабуть, демпінґом.

Інж. В. Яновський підносить питання про декрет в справі зовнішньої торговлі, який з'явився в 1935 році, про децентралізацію закупу і продажу.

І н ж. Є. Ґ л о в і н с ь к и й зазначає, що декретом цим, розуміється, не зноситься монополія зовнішнього торгу СССР, що є невід'ємний атрибут соціялістичної держави, лише дається більша свобода поодиноким організаціям в провадженню експорту і імпорту в межах встановлених плянами. Далі ставить питання, чим СССР сплачує заборгованість Німеччині, коли активне сальдо торговельного балянсу з Німеччиною з явилося лише в р. 1934.

І. Л и п о в е ц ь к и й відповідає, що сплата ця відбувається за рахунок золотих запасів СССР.

І н ж. О. Ч у б е н к о додає, що німці давали Совітам кредит під заставу золота, перевезеного до Берліна.

І н ж. В. Я н о в с ь к и й в зв'язку з цим відмічає змагання СССР побільшити продукцію золота.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в підносить питання про валюту, в якій переводилося обрахування вартости совітського товарообміну; ставить питання, чи можна на підставі статистичних даних інших країн перевіряти дані совітської статистики зовнішнього товарообміну.

І. Л и п о в е ц ь к и й зазначає, що дані про вартість експортованих товарів встановлюється на підставі деклярацій експортерів; отже ці дані не завше можуть бути стислі. Совітська статистика звичайно подає вищі ціни, ніж ті, за які товари продаються.

І н ж. О. Ч у б е н к о відмічає позитивні моменти в рефераті, який дав вичерпуючий матеріял про зовнішній товарообмін.

І н ж. Є. Ґ л о в і н с ь к и й теж, підкреслюючи позитивні сторони реферату, вказує, що деякі моменти рефератом не освітлені, напр., факт, що зовнішній товарообмін СССР падає скорше ніж світовий, а деякі не підкреслені - факт, що тонаж промислового експорту утримався, не дивлячись на кризу, на попередній висоті. Відмічаючи значіння другої частини реферату, де дається нарис нових методів зовнішньої економічної політики, промовець вказує на те, що проблема зовнішнього товарообміну СССР цікава з багатьох причин. Між іншим - зовнішній товарообмін - це та галузь господарства, де т. зв. соціялістичний світ стикається з світом капіталістичним, і ми бачимо, як останній впливає на розвиток і напрямок експортно-імпортних операцій СССР. З другого боку, можна спостерігти, що методи соціялістичного світу у вигляді регульовання зовнішньої торгівлі знаходять собі применення, під впливом кризи і змагання до господарчої автаркії, і в світі капіталістичному, не доходячи, розуміється, до повної монополії зовнішнього торгу.

Опінія проф. В.Садовського.

Референт в своїму докладі освітив всі ті головні проблеми, які торкаються тої теми, яку він мав на увазі. Порушені ним питання він ілюстрував статистичним матеріялом, сумлінно і старанно зібраним. Як позитивну прикмету реферату треба відмітити те, що у відповідних випадках референт використав не лише совітські статистичні джерела, але також джерела німецькі, французькі і голяндські. Висновки, які будує референт, зроблено з додержанням наукової обережности, і вони випливають з того матеріялу, який він подає. При цих обставинах мої зауваження з приводу реферату в першу чергу будуть йти в напрямі дальшого розвитку і дальшого уточнення тих проблем, на яких спиняється референт.

1. В своїму докладі оперує референт поняттями сільсько-господарського й промислового експорту. Оскільки поділ цей є в певних межах умовним і окремі категорії продуктів можуть бути однесені і до сільсько-господарського і до промислового експорту, слід би було референту пояснити підстави поділу, яким він користується. Слід до цього додати, що в совітських статистичних матеріялах (Социалистическое строительство 1935) ми знаходимо більш детальний розподіл зовнішнього товарообміну, який дав би можливості референтові подекуди свої висновки відтінити більш яскраво. Сільськогосподарський експорт там поділено: експорт продуктів хліборобства, при чому окремо виділено експорт збіжжя, експорт животнярський і птахівничий і

експорт звіринницький і рибальський. Експорт промислових продуктів розбито на такі групи: ліс й продукти сухої перегонки дерева, продукти харчово-смакової промисловости, продукти гірничої промисловости, при чому виділено окремо нафтові продукти і продукти інших галузей промисловости. В імпорті ми знаходимо клясифікацію по групах продуктів і по їх призначенню.

2. Референт сконструював розгляд своєї теми, трактуючи її надто звужено. Він підійшов до неї в першу чергу як до проблеми статистичного порядку, а не народньо-господарського. Така постановка теми є правом референта, й не можна йому з цього приводу робити закидів. Проте не можна не підкреслити, що при цій звуженій постановці теми, з поля розгляду референта випали дуже цікаві моменти. Річ у тому, що зовнішній товарообмін складає частину загального совітського госпрдарського пляну і ув'язаний з цілим совітським пляном народньо-господарського будівництва. При цьому зовнішній товарообмін є саме тим відтинком совітської планової господарки, який входить в найтіснішій безпосередній зв'язок з европейсько-американським господарством, побудованим на інших підставах, і в найбільшій мірі зазнає його впливів. Через те огляд зовнішнього товарообміну СССР дає матеріял для освітлення дв ох дуже цікавих проблем: 1) в якій мірі совітським чинникам в організації свого зовнішнього товарообміну вдається здійснити ті планові установки, які вони кладуть в основу свого господарського будівництва; 2) в якій мірі фактичний перебіг зовнішнього товарообміну відбивається на змінах планової конструкції на інших відтинках господарського життя - на їхньому промисловому і сільсько-господарському будівництві. Я думаю, що, коли б референт узгляднив би такий підхід до справи, він би знайшов матеріял, що стверджував би такі висновки: з складових частин совітського господарського пляну, який має на увазі інтензивний розвиток господарського будівництва, було припущення про можливість інтензивного розвитку зовнішніх торговельних зносин, в першу чергу експорту, а на цій підставі також і імпорту. Та коньюнктура, яка утворилась на світовому ринку в результаті кризи, була одною з причин, яка примусила совітські чинники перевести ревізію планових установок на початку другої п'ятилітки. Цю ревізію довелось поширити не лише на галузь зовнішнього товарообміну (максимальне обмеження імпорту), але також і на відтинок промислової і сільсько-госпрдарської політики. Ці факти дають матеріял, який стверджує неправильність тої концепції, яка лежить в основі й першої і другої п'ятилітки + концепції про можливість будови соціялізму в одній країні. Подаю ці висновки в єдино можливій в цьому випадкові формі - формі тез. Їх утілювання фактичним матеріялом вимагало би спеціяльного докладу. Думаю, що, коли б докладчик поширив би був свої завдання, серед тих матеріялів, якими він користувався, він знайшов би також і такі, які можна було би використати для освітлення тих положень, що їх я зазначив.

ЗАСІДАННЯ 24 СІЧНЯ 1936.

Реферат інж. В. Яновського "Кам'яновугільна промисловість СССР."

Загальні висновки реферату:

1) Мусимо сконстатувати великий зріст продукції кам'яно-вугільної промисловости, яка на протязі від 1913 по 1934 зросла на 22 процентів. При чому пляни більш-менш виконувалися за винятком року 1934.

2) Зріст видобування вугілля потяг за собою великі капіталовкладання, які спричинилися в першу чергу до значного обновлення основних фондів.

3) В той час, як видобування вугілля по цілому СССР на протязі від 1913 року по 1934 включно зросло на 220,4 %, по Україні воно зросло лише на 141,8 % в наслідок чого питома вага українського вугілля впала з 87,2 % до 65,5 %.

4) Вкладаючи величезні суми в капітальне будівництво і реконструкцію вугільних шахт, большевики не потрафили знизити час будови, який перевищує в кілька разів закордонні терміни. Шахти здаються не цілковито закінченими, бо гірниче машинобудівництво відстає, і нові шахти на 3-4 році розпочинають давати лише 60 % проєктованої спроможности. Велику увагу звернено на устаткування механізмами, які дають спромогу механізувати видобування кам'яного вугілля. Констатуємо великий зріст машин для механізованого видобутку вугілля зокрема в Донбасі.

5) Незадовільний ступінь використання механізмів як до кількости самих механізмів, так і до їх продуктивности.

6) Надзвичайно мале використання робочого часу, в наслідок неув'язки поміж окремими ділянками шахтової праці. Велика кількість прогулів без поважних причин, велика плинність з огляду на неунормованість справи платні, житлової, харчової та т. п. Хоч справу прогулів і плинність за останні часи вдалося неначе трохи опанувати. Для поліпшення труддисципліни і самої праці кинуто в шахти комуністичні кадри, які мають бути зразком. В наслідок повищих фактів, продуктивність радянського робітника значно відстає від продуктивности закордонного робітника-вугільщика. Большевиків рятує збільшення кількости як робітників, так і механізмів. При кращому використанню перших і других радянська вугільна промисловість могла би дати значно більше ефекту.

7) В світовій продукції радянська вугільна промисловість займає незначне місце, яке, завдяки світовій господарчій кризі, підноситься, але питома вага його не перевищує на 1933 рік 7,5 % загальної світової продукції.

8) Пляни другої п'ятирічки передбачають значне розвинення вугільних районів РСФСР за рахунок України. Питома вага Україна, яка в 1913 році виносила 87,2 %, на рік 1932 впала до 69,1 % і в році 1937 має виносити лише 52,5 % загальної радянської продукції по вугіллю.

9) Пляни другої п'ятирічки намічають збільшення споживання кам'яного вугілля, питома вага якого має з 54,5 % на рік 1913 зрости до 66,6 % на 1937 рік, розвиваючи поруч нові ґатунки палива, як прикладом сланець.

10) На Україні звернено увагу на дешевші ґатунки палива, як прикладом на торф і буре вугілля, яке має засилювати місцеву промисловість.

У всякому разі, не дивлячись на цілу масу дефектів, мусимо сконстатувати значне досягнення большевиків у кам'яно-вугільній промисловості.

Дискусії.

І н ж. М. Д е р е в я н к о, звертаючи увагу на той факт, що питома вага Донбасу зменшується, підкреслює, що реферат слабо освітлив цей момент - перенесення індустрійного центру на Схід Европи. Посилаючися на статтю інж. Сіпка у " Всхуд-і", опонент зазначає - важливість дослідже-

ня цієї проблеми. Необхідно, на думку опонента, вияснити райони споживання донецького вугілля.

Торкаючись питання про низьку продукційність праці вугільного робітника, опонент зазначає, що проблема наукової організації праці в СССР стоїть ще на самому низькому щаблеві, коли самі робітники противляться раціоналізації (вбивства стахановців). Взагалі ж опонент підкреслює хиби економічної організації вугільної промисловости і низький ступінь т. зв. організаторики.

Г. Л а з а р е в с ь к и й зазначає, що в рефераті є одна хиба, яка зрештою не залежить від волі референта. Реферат є застарілий. За р. 1935 в здобуванні вугілля відбулися величезні зміни, в звязку з стахановським рухом. Розуміється, в цьому останньому є дуже блефу, але в ньому є здорове зерно: В наслідок стахановського руху спостерігаємо тепер великий зріст здобичі кам'яного вугілля, особливо в Донбасі. Тому питома вага донецького вугілля піднеслася в р. 1935 до 72 %.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й вказує на позитивні риси реферату: велика кількість матеріялу, критичне ставлення до цього матеріялу, посилка на джерела і т. п. Хиба реферату - в тому, що референт хотів охопити усю цілість питань, зв'язаних з кам'яно-вугільною промисловістю, а навіть в деяких випадках вийшов поза межі цих питань, зачепивши питання про інші види палива. З другого ж боку авторові не вдалося вичерпати усіх проблем, що характеризують кам'яно-вугільну промисловість, тому ті місця реферату, які стосуються робітничого питання, носять випадковий характер. Торкаючися стахановського руху, опонент вважає, що цей рух - звичайна форма визиску робітника. Випадково в Донецькому промислі він дав добрі результати, бо якраз Стаханов працював в Донбасі. Збільшення питомої ваги Донбасу в 1935 р. з'ясовується, на думку опонента, падінням ролі інших басейнів, зокрема Кузбасу.

Гл. Л а з а р е в с ь к и й заявляє, що він не є адептом стахановського руху і дуже добре розуміє його негативні сторони. У відповідь Є. Ґловінському підкреслює, що здобич вугілля зростає і по інших басейнах.

П р о ф. Ш о в г е н о в. Реферат інж. Яновського має титул "Кам'яно-вугільна промисловість СССР". Зміст реферату, який ми щойно заслухали не цілком відповідає згаданій назві: з одного боку в ньому можна зауважити зайві речі, а з другого - брак логічно необхідних даних.

До перших можна віднести розділ " інші ґатунки палива на Україні: торф і буре вугілля ", який стоїть відокремленно від цілого викладу про СССР і немає відповідних даних щодо решти території СССР.

Натомість бракує таких цікавих даних, як от: місценаходження ріжних ґатунків вугілля на території СССР, характеристика цих родовищ вугілля і загальні запаси вугілля в них, на які потреби і куди використано вугілля і намічено до використання, напрямки руху вугілля в межах СССР і за кордон; переробка вугілля на кокс, якість вугілля, що його достачають копальні споживачам. Розробка, напр., останнього питання внесла б помітні корективи до кількости здобутого за рік вугілля, бо скарги на велику попільність вугілля, на вохкість його, а особливо теж на засміченність камінням не сходили й не сходять з сторінок большевицької преси.

В. Я н о в с ь к и й у відповіді своїй зазначає: реферат його написаний майже півроку тому. Отже він останніх даних не мав і не міг їх узгляднити. Про стаханівський рух він зазначив лише поверхово; в самому рефераті у нього про цей рух згадки нема. Натомість по написанні реферату він за цим рухом слідкував. Для нього ясно, що це одна з форм визиску робітника. Поставили певних робітників в особливо сприятливі умови і на підставі розмірів їх осягнень встановлюють норми для робітника пересічного. На закиди Є. Ґловінського референт відповідає, що про питання робітниче він говорив в інших рефератах детально, тут же привів найбільш характерні і цікаві моменти. У відповідь проф. Шовгенові референт зазначає, що

він хотів проблемі розміщення центрів вугільної промисловости і споживання вугілля присвятити окремий реферат, але в цьому академічному році цей реферат зачитаний бути не може.

Опінія проф. В. Садовського.

Уваги, які я хотів би зробити з приводу докладу, в певній частині покриваються з тими увагами, які я свого часу робив з приводу докладу"Про металюргійну промисловість в СССР". Основним питанням, на якому слід спинятися дослідникові окремих галузів совітської промисловости в теперішній час, це питання про їх якісний стан, її якісні покажчики, оскільки факт кількісного зросту не зустрічає заперечень. Переважаюча частина докладу спиняється на моментах кількісного порядку, а питання, які характеризують її якісний стан, знаходять лише часткове і не повне освітлення. Не можна разом з тим не підкреслити, що подекуди докладчик ввів в свій доклад матеріял, який має до теми лише дуже далеке і посереднє відношення (розділ інші ґатунки палива на Україні), а в впорядковуванні матеріялу не додержав потрібної систематичности (про капіталовкладання трактується в другому розділі і в четвертому, який обговорює справу будови нових об'єктів).

Коли присвячувати головну увагу кількісним покажчикам кам'яно-вугільній промисловости, то, оскільки самий факт її кількісного зросту заперечень не зустрічає, завдання докладчика могло би полягати у встановленні найбільш імовірного числового вислову окремих кількісних покажчиків. Труднощі, які в цій області зустрічав докладчик, він сам підкреслює на початку свого докладу, зазначаючи, що майже ні одно джерело не совпадало щодо окремих даних, і часами доводилося брати на віру - одно з них, відкидаючи інші, беручи під увагу те, де подавалися дані. Ці труднощі знайдення найбільш імовірних даних докладчик зазначає цілком справедливо; оскільки, щодо окремих даних, які він подає, він не входить та й не може увіходити в розгляд, через що та цифра, на якій він спиняється, видається йому більш імовірною, читач не має жадних доказів того, що та чи інша цифра докладчика з ріжних совітських даних найбільш імовірна й обґрунтована. При цих умовах, завдання - подати найбільш імовірні цифрові кількісні покажчики для кам'яно-вугільної промисловости-доклад не розв'язує. Треба до того ще додати, що величезна частина даних про ті покажчики, які докладчик старанно збирав по ріжних джерелах, подано тепер в зведеному вигляді в одному виданні - " Социалистическое строительство " 1934 і 1935 роки. В доповнення до вищесказаного хочу ілюструвати ще трудність віднайдення якихсь більш імовірних даних і більш точних цифр в совітській статистиці одним, на мій погляд, дуже яскравим прикладом. В рефераті на сторінці шостій є таблиця 12-та, яка подає кількість механізмів в копальнях. Докладчик цю таблицю збудував за роком 1928-1933 по даних " Социалистическаго строительства " за 1932 р., а за 1934 рік по даних"Гудка". Я порівнював ці дані з даними "Социалистическаго строительства " за 1935 рік, збірника опрацьованого тою самою установою. Це порівняння виявляє, що дані цих двох джерел для 1933 року для всіх трьох груп механізмів між собою розходяться:

	в докладі	Соц. строит.
тяжких врубових машин разом	1511	1473
легких врубових машин разом	295	339
Відбійних молотків	8822	9020

Що торкається даних за 1934 рік, то вони абсолютно не до порівняння; докладчик подає за " Гудком " легких відбійних молотків в Донбасі 10.180, за даними " Социалистическаго строительства " 1935 р. їх було 5.729.

Я спинявсь на цифрових даних з такою докладністю через те, що в цьому рефераті вони займають багато місця; референт в першу чергу звертав увагу на те, щоб для освітлення кожної з частин свого докладу подати більшу кількість цифр і лише в другу чергу змагався про переведення докладнішого аналізу поданих їм таблиць.

Більш актуальними частинами докладу є частини, присвячені виясненню ролі Донбасу в вугільному господарстві СССР (розділ 3 і 10) і освітленню якісного стану кам'яно-вугільної промисловости (частина розділу четвертого - будова нових об'єктів, де референт трактує про кількість механізмів, розділи шостий і сьомий). На жаль, ці більш актуальні проблеми докладчик не обговорює з більшою докладністю і дає лише частинне їх освітлення. Коли би референт використав численну літературу в справі боротьби між донецькою і урало-кузнецькою концепцією (нагадаю хоч би роботу Доменштейна і протоколи XII з'їзду ВКП), то формульований їм висновок про 1930 рік, як рік перелому в совітській політиці щодо Донбасу, мусів би виглядати трохи інакше. Урало-Кузнецька концепція була формульована ще в 1918-20 роках Товариством Сибірських Інженерів, і за здійснення її за часів совітської влади провадилась довга і уперта боротьба. Вже в 1926 році концепція про необхідність допомоги в першу чергу розвитку східніх районів була переведена через з'їзд президіумів Держплянів. 1930 рік і резолюції XII з'їзду ВКП(б) є лише останнім етапом цієї боротьби. Прихильники цієї концепції виходили з загальної предпосилки про необхідність індустріялізації східніх районів СССР, і аргумент про стратегічну незабезпеченність Донбасу в їхній обґрунтовці мав додаткове значіння.

Цим я обмежу свої зауваження, зазначаючи ще раз, що до цього докладу в певній своїй частині стосуються також зауваження, зроблені мною до докладу про металюргійну промисловість в СССР.

ЗАСІДАННЯ 31 СІЧНЯ 1936.

Реферат інж. М. Деревянка "Фашизм, тайлоризм та корпоративна система в Італії"

Загальні висновки реферату.

1) Повоєнна Італія, криза матеріяльна та морально-духова.

2) Муссоліні творить союз фашистів, як нову течію протикомуністичну, з гаслами яскравого націоналізму, як силу, що відродить Нарід і Державу.

3) У найбільш пекучій сучасній проблемі економіки, в питанню праці й капіталу, фашизм прихиляється до американської школи промислових інженерів Тайлора та Емерсона, до так званого тайлоризму або раціоналізму акції.

4) Коротка ілюстрація успіхів в Америці школи промислових інженерів.

5) Вплив американської школи промислових інженерів в Европі.

6) Італійська " Книга Праці " повстає під впливом успіхів тайлоризму в Америці.

7) Раціоналізація, як економічна система, впливає на повстання корпоративної системи в Італії.

8) Нарід теоретично, а Держава практично стає понад гуртки -партії та перебирає щораз більшу владу в економічнім житті.

9) Еніос-Італійський Інститут Наукової Організації Праці, як співчинник Держави у будові корпоративної системи, та щораз більше його застосовання до завдань державної економіки.

10) Монолітна організація продукційних сил, що репрезентує всі інтереси,- такий характер корпорації окреслює закон в Італії.

11) Організація Корпорації.

12) Кінцеві уваги щодо фашизму, гітлеризму, большевизму та ліберального демократизму.

Дискусії.

На початку дискусій проф. Шовгенов пропонує обмежити дискусії на питаннях, окреслених темою реферату,- зазначаючи, що інакше дискусії занадто розпливуться по багатьох квестіях, що мають мало спільного з економічним семінаром.

В дискусіях першим забирає слово Є. Ґловінський й. Він уважає, що й поза виключенням питань політичних, реферат охоплює стільки важливих і кардинальних проблем економічних, що не дає і не міг дати вичерпуюче освітлення кожної з них. Тим більше, що проблеми ці - всі актуальні, дискусійні, які і зараз не є остаточно розв'язані. Почати з корпораційної системи. Будова її далека ще до завершення, і залишилося власне саме тяжке. Створено лише горішні орранізації (корпорації), що об'єднані в Народню Раду, між тим як долішніх корпорацій, основних елементів цілої системи, ще нема. Так само проблема інтервенціонізму. Ще не можна сказати, що господарчий лібералізм остаточно зданий в архів історії. Одно можна ствердити, що інтервенціонізм зв'язаний безпосередньо з надзвичайними умовами: війна, криза, загальна нужда та біда. Навпаки, в країнах, де хотять утримати здоровий господарчий лад, виявляється нехіть до інтервенціоністичних заходів держави. Наресті, раціоналізація - в світлі сучасного кризису і безробіття - теж не виглядає так, як би вона була останнім словом поступу. Збільшення безробіття в зв'язку з далеко посуненою технічною раціоналізацією - факт загально відомий. Далі опонент відмічає, що реферат багато втратив на тому, що референт, описуючи фашистівську систему, йде виключно за Фр. Мауро, безкритично передаючи його думку. Розу-

міється, що Фр. Мауро, як один з диґнітарів фашистівського устрою, не може говорити і писати інакше. Нарешті, опонент вважає, що твердження реферату буцім то лише тайлоризм вчив про співпрацю капіталу і праці, не є вірне. Ці ідеї можна знайти і в багатьох інших економічно-суспільних науках.

П. Д е н и с е н к о стверджує, що корпораційна система в Італії запроваджена для певних політичних завдань. В свою чергу фашистівська диктатура повстала на тлі економічної кризи. Отож моменти політики і економіки перемішані. Не можна сказати, що корпораційна система сприяла господарчому поступові, але вона дала зміцнення політичному режимові. Торкаючися тайлоризму, опонент зазначає, що в спорідненій з Італією Німеччині наукову організацію не застосовано на 100 %. А це тому, що раціоналізація праці збільшує безробіття. Очевидно, такими шляхами доводиться йти і Італії, коли вона хоче боротися безробіттям.

П р о ф. О. Л о т о ц ь к и й, що прийшов на збори підчас дискусій, вносить побажання, чи не можна було би написати реферат про аналоґію між господарчими методами фашизму і комунізму.

Г е н. В. З м і є н к о вважає, що не можна відділити політику від економіки. Фашизм повстав на тлі реакції і боротьби проти розкладу економіки, який вносили туди комуністи і соціялісти.

Як фашизм, так і гітлеризм є течії, що поставили чоло цьому розкладові, запроваджуючи цілком нові взаємовідносини між робітником і підприємцем. Щодо підприємця (працедавця), то він виступає не лише як власник, але як провідник підприємства (Leiter). Так само і робітника ці течії хотять поставити у цілком відмінне, ніж у капіталістичних країнах, становище. Власне, це зробили і большевики, але ріжниця та, що большевики дали робітникові ілюзію керовничої кляси, крім того дають йому школи, освіту і т. п. У фашистів цього нема. Торкаючися Еніос'а, опонент стверджує, що подібні інституції є у всіх країнах, лише домінуючу ролю в Італії цей інституції надав, очевидно, південний темперамент. Нарешті, щодо взаємовідношення політики й економіки, то опонент уважає, що мусить бути проведена якась демаркаційна лінія; політика мусить мати певні обмеження у своїх впливах на економіку.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в уважає, що докладчик сам відійшов від теми в своїх кінцевих увагах. Від реферата можна було сподіватися іншого; він би міг дати нам об єктивний образ фашистівської господарчої системи, причому цей образ мусів би бути менше пов язаний з наукою самих фашистів. Цікаво б було почути (і цього теж не було у рефераті) про ті осягнення в економіці, що здобуто за допомогою цієї системи. Наприклад, відомо, що Муссоліні почав величезні меліораційні роботи. Чи вони пов язані з цілою системою ? Які наслідки вони дали ? Нав язуючи до думки проф. О. Лотоцького, проф. Шовгенов каже, що було б цікаво провести порівняння взагалі між всіма новітніми господарчими системами (гітлеризм, большевизм, фашизм).

І н ж. О. Ч у б е н к о заявляє, що не торкатиметься політичної сторони фашизму. Говоритиме лише про економічно-соціяльну сторону фашизму. Опонент ставить питання - чи в цій царині фашизм сказав нове слово ? І дає відповідь позитивну. Це слово хаотичне, може, але в кожному разі нове. Треба ствердити розклад ліберальної економічної системи, яка виходила з заложення, що світові ринки є необмежені, яка не торкалася соціяльного питання і не цікавилася проблемою розподілу. Післявоєнна кон'юнктура поставила питання про самовистарчальність національних господарств. Мусимо навчитися господарювати на обмеженому обшарі. Муссоліні це переводить у життя. Одночасно відкинутий принцип ліберальної економії, що національний дохід не є функцією розподілу. Опонент посилається на теорію Тугана-Барановського і на його думку з приводу циркуляції капіталу. Заслуга Муссоліні також у тому, що він поставив економіку на службу народові. Теж саме ми бачимо й у Німеччині. На зміну принципам ліберальної економіки приходять інші, в першу чергу служба суспільству. В Америці бачимо Рузвельта, якого можна вважати за найбільшого революціонера в економіці сучасности. Ця революція відбувається в душах, а це головне, і в цьому відношенні

Італія і Німеччина роблять більше, ніж Совіти. І треба бути марксистом, щоби зрозуміти, що в цьому є здорове зерно.

Промова О. Чубенка викликає репліки П. Д е н и с е н к а і Є. Ґ л о в і н с ь к о г о. Перший вказує, що і в фашистівському суспільстві залишається подібна як оцінка людей, як і в капіталістичному. Другий вказує на те, що Муссоліні не розв'язав проблему самовистачальности, лише пішов завойовувати Абісінію. Запитує п. Чубенка, що ж залишається від славнозвісної клясової боротьби, на якій марксизм побудував цілу свою систему.

О. Ч у б е н к о відповідає, що клясова боротьба, згідно з марксизмом, існує тільки в капіталістичному суспільстві. За інших форм господарчого устрою клясова боротьба тратить свій сенс.

Інж. М. Д е р е в я н к о, відповідаючи опонентам, зазначає, що завдання реферату було дати лише схематичне представлення дотичних проблем. Екскурси в бік політики і навіть моралі він уважає за необхідні і навіть цілком оправдані. Не розуміє тих, хто боїться заглиблятися в ці проблеми, які дають дуже багато для вірної оцінки економічних питань. На уваги, що раціоналізація може привести до збільшення безробіття, зазначає, що й тут проблеми моралі, етичного застосування засобів раціоналізації без покривдження інших робітників, відограє свою ролю. Крім того раціоналізація може дати позитивні наслідки лише при гармонійному застосуванні її рядом з іншими заходами.

Опінія проф. В. Садовського.

З приводу реферату п. інж. Деревянка треба висунути два основних зауваження. Він охоплює цілу низку дуже складних і великих проблем; при цих умовах він, очевидно, ні одної з порушених проблем не може охопити і висвітлити з більшою докладністю. Завдання, в одному докладі на двадцяти сторінках ознайомити з фашизмом взагалі, з корпораційною системою, з тайлоризмом і до того ще вияснити взаємні відносини між большевизмом, фашизмом і тайлоризмом є загалом не до розв'язання. З другого боку ті проблеми, які порушує докладчик, мають величезну літературу; є ряд творів, які для з'ясування порушених докладчиком проблем є клясичними, творів, які при освітленні їх обійти не можна; не можна, наприклад, вияснити суто тайлоризму, минаючи твори самого Тайлора; при цих умовах базувати доклад на такому обмеженому і випадковому доборі джерел, як це зробив докладчик, є річю недопустимою. Оскільки доклад порушує цілу низку проблем економічних, політичних, соціяльних і філософських, ні одну з них не освітлюючи з більшою докладністю, спинятись на окремих положеннях реферату дуже важко. Це загрожувало би тим, що дискусія розпливається по цілком необмеженому річищу найбільш ріжнородних проблем. Через те я обмежусь тим матеріялом економічного характеру, що його дає доклад. Зокрема, я цілком не буду торкатися останнього розділу докладу - кінцевих уваг референта щодо ліберального демократизму, фашизму, гітлеризму і большевизму; думаю, що економічний семінар, присвячений студіям економічних проблем, зовсім не є відповідним місцем для обговорення того матеріялу, який містить ці кінцеві уваги.

1. Необхідно внести певні поправки в ту частину докладу, де референт говорить про тайлоризм. Той рух, який виник головним чином після світової війни і який має на увазі перебудову виробництва з узглядненням вимог науки і техніки, немає ще цілком усталеної назви. Називають його найчастіше науковою організацією праці або раціоналізацією виробництва, при чому ця остання назва вживається тепер найчастіше. Що торкається терміну тайлоризму, його вживали частіше на початкових стадіях руху, і він тепер, за винятком хіба Італії, майже цілком виходить з ужитку. Термін - раціоналізація виробництва є більш відповідний, бо цей рух тепер вийшов за ті межі, які визначав йому сам Тайлор. Тайлор в своїх працях, написаних в періоді 1895-1911 років, займався головним чином проблемою організації праці в межах окремого промислового підприємства. Тайлоризм і змагання до раціоналізації виробництва охоплює як промисловість, так і сільське госпо-

дарство і торговлю; мають вони на увазі не лише організацію самого процесу праці, але весь продукційний процес в його цілому. В самій Америці рух до раціоналізації виробництва не покривається тими організаціями, що стоять на ґрунті ідеї Тейлора. Для руху за раціоналізацію виробництва системи Тейлора тепер в значній мірі є вже перейдений етап; хоч, розуміється, вона на створення і розвиток цього руху мала великий вплив. Проблемою раціоналізації виробництва в усіх европейських державах і Північно-Американських Сполучених Державах займаються численні установи, і уважати, що Італія у цій справі займає одно з чільних місць навряд чи було би правильним. В Італії цей рух почався так само ще до фашистівського перевороту; в цій справі працював проф. Ферреро і де-Санктіс; останій зорганізував перший італійський комітет наукової організації праці. В 1920 році Вища Господарська Рада обговорювала пристосування справи наукової організації праці до італійської промисловости. За часів фашизму цей рух інтернаціонального характеру і значіння, який почався в Італії ще раніше, стали пристосовувати до панучої ідеології.

2. Ідея про зв'язок корпоративної системи, яка заведена в Італії, з тейлоризмом в літературі є мало поширена. Найбільш поширений погляд, який зв'язує корпораційну систему з ідеями синдикалізму. Висновки про значіння цієї системи і доцільність її пристосування для налагодження господарського життя ще рано робити за браком відповідних матеріялів, які би показували як ця система освідчилась на господарській практиці. Саме будівництво цієї системи в Італії не можна уважати викінченим; воно викінчено тільки формально; видано певні законодавчі акти; створено певні організації. Отже треба, щоб видані закони були переведені в життя і виявили свої наслідки. А до того часу для дослідника найкраще від остаточних висновків стриматись.

3. Не можна обминути твердження референта, яке очевидно є наслідком якогось стилістичного непорозуміння. На стор. 15-ій, як одну з особливостей структури італійської корпоративної держави великого значіння, він висовує наявність в ній забезпечення робітників, інституту, який поширений в державах найріжноманітнішого типу.

13.293.
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВ. Т-ВА ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7114

ЗАСІДАННЯ 7 ЛЮТОГО 1936.

Інформаційний доклад інж. В. Шевченка "Стахановський рух".

Загальні висновки реферату.

1) Історія виникнення та розвитку руху.
2) Як пояснюють свої осягнення самі стахановці.
3) Як зустріли стахановський рух робітничі маси та інженерно-технічний персонал.
4) Заходи влади СРСР щодо організації і виексплуатування стахановського руху.
5) Поширення стахановського руху на інші галузі народнього господарства.
6) " П'ятисотенниці " або стахановський рух в сільському господарстві в галузі цукрових буряків - зокрема.
7) " Перша всесоюзна нарада робітників і робітниць стахановців в промисловості і на залізничоному транспорті " в Москві 14-18. XI. 1935. Оцінка стахановського руху проводом СРСР.
8) Деяка міжнародня преса про стахановський рух.
9) Спроба висновків:
   а) Стахановський рух інспірований і підтримуваний самою владою СРСР, з метою вивести країну з психічної депресії, спричиненої довготриваючими матеріяльними злиднями,
   б) Стахановським рухом влада СРСР намагається і має надію реабілітувати в середині СРСР і на зовні - в опінії міжнародній-ідеологію і режим генеральної лінії, показати його позитивні і давнозаповіджені здобутки.
   в) Одночасно влада має з стахановського руху конкретні користі матеріяльні, через підвищення продукції, і меншу, у відношенні до попередніх норм і ставок, її оплату.
   г) Стахановський рух тягне за собою редукцію робітництва та створює безробіття в СРСР.
   д) Стахановський рух зрізничковує робітництво.
   е) Стахановський рух не став ще добровільним рухом знизу, тільки є прищіплюваний примусовими засобами згори.
   ж) Відношення до стахановського руху з точки погляду української національно-державної рації.

Дискусії.

Інж. М. Деревянко вбачає в стахановському русі один із звичайних виявів примінення наукової організації праці. Не знаходить в ньому нічого надзвичайного, що було би зв'язано з большевицьким устроєм. Посилається на статтю в " Przeglądzie organizacji", де теж підкреслюється цей момент, що стахановський рух ставиться в ряді інших осягнень наукової організації праці. Відмічаючи, що головним імпульсом стахановського руху є зацікавлення робітника більшим заробітком, опонент стверджує, що цей рух не дав нової якоїсь методики. Там, де нема наукової постановки справи, рекорди осягаються " смекалкою ".

Інж. В. Яновський зупиняється на технічній стороні праці самого Стаханова, подаючи деякі дані з його промови.

Гл. Лазаревський відносить ґенезу стахановського руху до промови Сталіна про " опанування техніком ". Подає деякі відомості, які свідчать, що стахановський рекорд був спеціяльно зааранжований. Нарешті зупиняється на тому, що дав стахановський рух. Наводячи дані з совітської преси, він підкреслює, що матеріяльних результатів стахановський рух не дав або майже не дав.

М. Д е р е в я н к о, торкаючися стахановських рекордів у рільництві (Демченко), знаходить, що жадних осягнень там нема. Надто велика затрата сил, щоби можна було говорити про осягнення.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в дивується тим цифрам, що подаються, як рекорди стахановців. Йому видаються ці цифри за неправдиві. Напр., як вивозять ті сотні тон вугілля, що вибиває Стаханов і інші ? Так само дивують його цифри щодо кладки цегли. Підкреслює незмірне використання людської сили.

В. Я н о в с ь к и й пояснює, як організовано було вивозку вугілля при стаханівських рекордах.

С. Б і л о д у б уважає осягнені рекорди за майстерню рекляму. Особливо його дивує рекорди Демченкової, якій помагало в її праці ціле село. Питання - чи оплачується такий метод - він розв'язує негативно.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й звертає увагу на те тло, на якому відбувається це використання людської сили: знесення карткової системи, величезне обезцінення карбованця, в результаті чого робітник одержує тепер в 3-4 рази менше, ніж одержував перед першою п'ятилітков.

П. Д е н и с е н к о теж зупиняється на зв'язку знесення карточної системи з стахоновським рухом. Підкреслює, що стахановці замінили так званих ударників і відмітників. В цілому стахановський рух - надзвичайна експлуатація робітника - через акордову працю. Але випадки поодиноких рекордів у всіх галузях можливі, і траплялися вони і за старого режиму.

В. Я н о в с ь к и й наводить порівняльні цифри, скільки одержує робітник в Донбасі і скільки йому потрібно на харчування, щоби відживлятися так, як відживляється робітник польський. Порівняння виказує, що реальна пересічна платня робітника з Донбасу в 4 рази менша реальної платні робітника польського.

В. Ш е в ч е н к о зазначає, що ніхто з опонентів не нападає на його тези, лише на самий стахановський рух. Реклямний характер цього руху він підкреслив в своїому докладі. Одначе мусить ствердити, що певні результати для продукції він дав. Вказує на збільшення здобичи вугілля в Донбасі в кінці минулого року і на піднесення норм здобичі в сучасному, норм, які зрештою виконуються. Відмічає, що стахановський рух дав стимул до праці; нічого нового й надзвичайного тут нема; але в країні, в якій цей стимул занепадав, і цей факт має позитивне значіння. Позитивне значіння має й те, що рекорд Демченкової примусив працювати цілий колгосп.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в зазначає, що дискусії велися не проти тез докладчика, але кожний хотів внести до проблеми, що розглядалася, щось своє, і таким чином проблема одержала особічне освітлення.

ЗАСІДАННЯ 9 КВІТНЯ 1936.

Реферати п. п. інж. Г. Марченкової, інж. Д. Клекоцького, Гл. Лазаревського і інж. Є. Ґловінського "Новіша література про економічне і суспільне життя СССР.

П. інж. Марченкова про книжку - H. Lenczewska-Bormanowa, ZSSR w oczach kobiety ",
інж. Клекоцький про книжку - J. Miedzińska, " Sowieckie Państwo Pracy ",
Гл. Лазаревський про книжки - Otmar Berson, " Minus Moskwa " і W. Spasowski, " ZSSR - Rozbudowa nowego ustroju ".
Інж. Є. Ґловінський - " Rosja Sowiecka ", biuletyn, 81/82,83 /84.

Загальні висновки рефератів.

Minus-Moskwa - це репортаж бувшого кореспондента " Gazety Polskiej" в Москві, з його подорожі по Волзі, Кавказу, Україні. Написаний ще в ті часи, коли Отмар щиро чи не щиро підлещував своїм тодішнім господарям. По віддаленню його з СССР тон його статей, що він пише в тій же "Gazecie Polskiej ", значно змінився.

Ленчевська-Борманова написала свої враження з дуже короткого побуту в СССР в р. 1934. Враження ці позбавлені критичного відношення і поверхові, одначе авторка і на підставі свого пару-тижневого побуту намагається зробити ширші висновки, які жадної критики не витримують. Цікаві в цій книжці лише спостереження (з вікна ваґону) спустошених українських сел і голодних селян на залізничних двірцях. Одначе авторка з цих спостережень не хоче робити висновків, які б протирічили її загальному захопленому наставленню.

Книжка Мєдзинської, інспектора праці в Польщі, присвячена виключно становищу робітництва в СССР. Написана фахово, хоч і не без певної тенденції - бачити все ліпшому світлі в Совітах, які здійснюють ідеал соціялізму (авторка - бувша марксистка).

Спасовський (очевидно псевдонім) в своїй книжці намагався дати апологію совітського устрою. Це, повний суперлятив і ріжних похвал, без жадного уґрунтування, твір пропаґандового характеру (уряд польський його сконфіскував).

Нарешті бюлетені "Rosja sowiecka", що видає, редаґує і заповнює своїми статтями Ст. Ґляс, польський економіст - є дуже цікаве, єдине в своєму роді видання, де автор систематично, крок за кроком (вийшло вже більше 80 чисел щомісячника), відмічає всі факти економічного і політичного життя в СССР, піддаючи їх суворій аналізі і відкриваючи незавидну картину совітської дійсности.

Дискусії.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в висловлює думку, що книжки, про які заслухано рецензії, можна поділити на три категорії: репортажі - це книжки Отмара-Берсона і Ленчевської-Борманової; серйозні критичні дослідження, де автор виявляє певне знайомство з тим об єктом, про який пише - це книжка Мєдзинської і бюлетені Ґляса; і нарешті книжка Спасовського, що має явно пропаґандовий характер. Що до останньої книжки, то підкреслює, що Балтійсько-Біломорський канал, про який так розписує автор, жадного реального значіння немає. Зупиняючись на висновках Ґляса щодо перманентної чистки партії і усунення ентузіястів першої п'ятилітки, проф. Шовгенов підкреслює цікавість цих спостережень. Але не може погодитися з Ґлясом, коли той каже про занехання Совітами нових ґрандіозних інвестицій - власне і цей рух колосальних будов продовжується - провадяться канали (Волга-Чорне Море), здійснюються роботи меліораційні в колосальному маштабі.

Г. Л а з а р е в с ь к и й зазначає, що дійсно капітальні роботи провадяться і тепер. Але це вже роботи іншого порядку і провадяться вони під іншими гаслами. Усування тих, хто вірив в чуда п'ятилітки, дійсно має місце. Відмічає також, що робота п-ні Мєдзінської - це одна з небагатьох книжок, присвячених СССР, яка знайшла відгук в Сов. пресі. " Известия " відмітили цю книжку досить прихильною рецензією.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й теж підкреслює, що сучасні капітальні роботи мають характер публічних робот. Почасти переводяться вони силами концентраційних таборів, почасти з метою боротьби з безробіттям, яке, всупереч твердженню большевиків, все-таки має там місце.

В. Ш е в ч е н к о вказує на ті зміни, які заходять в самій комуністичній партії. Ці зміни можна спостерігати і на комсомолі, який перетворюється з організації політичної в організацію для самовиховання. Молоді ставиться вже інші завдання. В партії ж править перемогу середня житьова лінія, яка хоче утримати забезпечене становище. Вказує, що чистка не усуває кваліфікованих сил, які ще можуть придатися. Усуває вона тих політиків-партійних, що теперішній курс можуть критикувати.

П. Д е н и с е н к о підкреслює, що Отмар Берсон тепер пише трохи інакше і про СССР в цілому і про національний рух зокрема. Висланий з Москви, він, очевидно, змінив свої погляди. Довше зупиняється на становищу жінок в СССР, яке було почасти освітлено в книжках Мєдзінської і Норманової. Критикує висновки Мєдзінської і щодо лояльности робітників у СССР, і щодо досконалости установ забезпечення робітництва, і щодо безпеки праці. Підкреслює, що в Польщі, напр., законодавство охорони праці є першорядне. Щодо безпеки праці, то цікаво порівняти пропорцію випадків в СССР і в буржуазних країнах. Вказує на існуючий в Польщі інспекторат праці.

Л. П а н а с е н к о вказує на інституцію суспільних інспекторів в ЧСР.

В. З м і є н к о зазначає, що з рецензованих книжок найбільш цікаві це бюлетень Ґляса. Щодо Отмара, то поки він був кореспондентом у Москві, то інакше він і не міг писати. Для того, щоби довідуватися на місці найбільш цікавих річей, треба впевнити господарів в своїй доброзичливості.

В. С о к о л о в с ь к и й зазначає, що заслухані книжки це лише п о л ь с ь к а література про СССР. Отже порядок денний Семінару поданий невірно. Щодо рецензій, то він не чув критики. Можна винести враження, що в СССР все дуже добре.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в зазначає, що коли п. інж. Соколовський має зрецензувати якусь німецьку книжку про СССР, то семінар йому буде вдячний. Щодо критики, то завданням референтів було дати рецензії на книжки, а не реферати про них. З цих завдань референти дуже добре вив'язалися.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й теж вказує, що референти були обмежені часом - і не могли розвивати свої власні думки. Але оцінку кожної книжки вони дали. Була оцінка і в рецензії п-і Марченкової, в тих питаннях, що поставлені були авторці, і в загальній оцінці, яку подав п. Лазаревський книжці Берсона, і в увагах інж. Клекоцького. Щодо Спасовського, то з ним полемізувати не можна - це є пропаґанда, яку у нас в Семінарі треба тільки відмітити.

Д. К л е к о ц ь к и й зазначає, що у Мєдзінської дійсно доброзичливе наставлення до СССР, якраз до тієї ділянки, яку вона спостерігає (становище робітництва). Це з'ясовується тим, що авторка - бувша марксистка.

ЗАСІДАННЯ 15 ТРАВНЯ 1936.

Реферат інж. Є. Ґловінського "Еволюція бюджетового права в УССР".

Загальні висновки реферату.

1) Виникнення першого українського бюджету треба віднести до року 1923, коли була затверджена конституція СССР. Одначе перший закон про бюджетове право Союзу ССР і Союзних Республік ухвалено лише 26. X. 1924.

2) В основу бюджетового права СССР покладено: 1) принцип в е р х н ь о г о Союзу по відношенню до Союзних республік, що виявляється у тому, що а) Союзним органам належить виключне право встановлювати межі бюджетового права Союзу і Союзних республік, б) компетенція щодо встановлення об'єкту оподаткування належить виключно Союзові. 2) принцип є д н о с т и бюджету, що виявляється у конструкції єдиного державного бюджету СССР, у одноманітній клясифікації і номенклятурі прибутків і видатків, як рівнож у єдності каси СССР.

3) Розподіл видатків між Союзом і Союзними республіками переведений за поділом наркоматів і інституцій на загально-союзні, об'єднані і республіканські.

4) Розподіл прибутків між Союзом і Союзними республіками переведено згідно т. зв. мішаної системи, причому для Союзу залишилися всі посередні податки, прості ж податки в розмірі 90-99 % передані були республікам.

5) Закон 25. У. 1927 приніс певні зміни в бюджетових правах союзних республік в напрямку стабілізації їх бюджетів і більшого усамостійнення.

6) Податкова реформа 1930 р. зменшила значіння прибутків, на яких трималися бюджети Союзних республік. Одночасно, в зв'язку з розвитком централізації господарчого життя СССР з'явилася потреба в перебудові бюджетових взаємовідносин Союзу і Союзних республік.

7) Закон 21. XII. 1931 приніс новий розподіл прибутків між Союзом і Союзними республіками. Новий порядок ще більше обмежує бюджетові права Союзних республік.

8) Таксамо на протязі рр. 1928-1934 відбулася зміна і в розподілі наркоматів на загально-союзні, об'єднані і республіканські.

9) Порівняння питомого тягару бюджетів Союзних республік на протязі 15 років їх існування показує, що Союзні республіки за сучасного періоду розпоряджають все меншими засобами.

10) Ослабдення бюджетів Союзних республік відбувається також і в наслідок збільшення ролі місцевих бюджетів. Республіканські бюджети перетворюються в передаточні інстанції, через які переходять ухвалені у вищій інстанції кошти для місцевих бюджетів.

Дискусії.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в ставить такі запитання: 1) як укладається бюджет в зв'язку з падінням сов. валюти; 2) чи в наслідок перерозподілу сум між загально-союзним і республіканським бюджетом людності стало ліпше чи гірше, 3) як відбувається виконання бюджету.

П. Д е н и с е н к о цікавиться обсягом місцевих бюджетів і проблемою перенесення сум з одних позицій до других (virement).

В. З м і є н к о запитує, чи існують спеціяльні фонди в совітськім бюджеті.

В. Я н о в с ь к и й запитує, що то є за резервовий фонд.

М. К о в а л ь с ь к и й запитує, чи Україна за часів Совітської влади більше упосліджена, ніж це було за влади царської.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й відповідає: Падіння валюти не відбивається на совітському бюджеті, бо при складанні бюджету це береться під увагу; пляновість господарки Совітів дозволяє їм більше менше панувати над валютою; треба гадати, що починаючи з 1932 бюджет СССР складається і виконується з надвишкою. Друге питання проф. Шовгенова треба пов'язати з запитанням М. Ковальського. Обидва ці питання торкаються цілком іншої нової проблеми - проблеми фінансової експлуатації України. Ця проблема дуже складна і в еміґраційних умовах її можна розв'язати лише приблизно. В кожному разі на підставі даних, оголошених ще в 1927 році ЦСУ УССР і використаних відомим Доброгаєвим, і порівнюючи ці дані з даними, опрацьованими проф. Яснопольським в його відомій, великій і єдиній в своїм роді роботі, можна стверджувати, що шляхом бюджету до 1/4 національного прибутку України йде поза її межі, не на задоволення потреб українського населення. Проблема місцевих бюджетів це окрема проблема. Треба сконстатувати збільшення місцевих бюджетів, але це не означає поширення прав місцевих органів, які права ще менші ніж за царського режиму права земств. Щодо virement, то певні приписи існують і в совітському бюджеті. Одначе, треба розріжняти формальні приписи і їх виконання. В країні диктатури не може бути конституційних ґарантій, що той чи інший припис буде виконанн. Фонди існують і в СССР. Власне, ціла націоналізована промисловість СССР - це ті спеціяльні фонди, з якими борються тут на Заході. Одначе є і спеціяльні фонди - страховий, соціяльного забезпечення. Резервовий фонд - складається з надвишок прибутків над видатками, очевидно, з метою підкреслити вищість сов. бюджета над зах.-европ., що не вилазять з дефіциту.

Опінія проф. В. Садовського.

Доклад інж. Є. Ґловінського майже цілком вичерпує ту тему, яку він взяв до свого опрацьовання. Крок за кроком референт переглядає окремі законодавчі акти совітської влади в обсягу бюджетового права і переводить їх докладну аналізу. Оскільки докладчик свою тему вичерпує майже вповні, моє завдання полягає в зазначенні тут уступів докладу, в яких моє погляди розходяться з поглядами докладчика, і з другого боку в формільованні моїх думок методологічного характеру, які торкаються установки проблеми, яку зробив докладчик.

1. Починаю з зауважень, що торкаються змісту докладу. Досліджуючи еволюцію бюджетового права, докладчик констатує, що та еволюція характеризується все поступаючим зростом централізму: виняток в цьому розвитку складає лише перехід од часів військового комунізму до НЕП'у, який характеризується послабленням централістичної політики. Мені здається, що за силою аргумнетів, які докладчик наводить в своїому ж таки докладі (ослаблення централізму в зв'язку з розкладом народнього господарства) період військового комунізму в історії фінансового совітського господарства треба виділити і поставити цілком окремо. За тих часів совітський державний апарат ще не зорганізувався, і мали силу тут обставини фактичного, а не формально-правного характеру. При переважаючому впливі цих фактичних обставин, при відсутності зорганізованого державного апарату важко до взаємовідносин між УССР і совітським центром в обсягу фінансів прикладати ту чи іншу характеристику, яка має своєю передпосилкою існування певних тривалих, зорганізованого порядку відносин.

Розподіляючи компетенцію загально-союзних і республіканських її державних чинників на ст. 7-ій, референт зазначає, що одні галузі державного управління належать до виключної компетенції Союзу, в других Союзові належить лише керівнича роля; до цих останніх референт зараховує народнє господарство. Я думаю, що в цьому місці формульовання референта вимагає уточнення; Совітська держава розподіляє своє керування народнім господарством в той спосіб, що в одних випадках воно належить виключно до компетенції Союзу, а в других Союз обмежує свою компетенцію лише до загального керівництва.

2. Переходячи до уваг методологічного характеру, я уважав би необхідним підкреслити,що,на мій погляд,референт надто звузив тему, сконцентрувавши головну вагу лише на розглядіі аналізі діючих норм бюджетового права. Одною з характеристичних особливостей совітської державної структури є велика розбіжність між нормами закону і практикою. Щоб уяснити яку-небудь галузь совітських відносин в її повноті, треба її схарактеризувати з її формально-правного боку, а потім проаналізувати, як ці норми реалізуються на практиці. В даному випадку, цей останній момент є тим більше цікавий, що довкола реалізації норм бюджетового права й їх змін провадилась певна боротьба між російськими і українськими комуністами. З огляду на це я уважав би, щоби було доцільним доповнити той розгляд і аналіз бюджетових норм, який робить референт, аналізом і розглядом того, як переводились вони на практиці. Ті екскурси, які робить референт з цього обсягу, мусіли би бути поширені і доповнені. Існуючий матеріял з цієї області референт використовує лише частинно.

3. Мені здається, що референт зробив помилку, присвятивши мало місця виясненню взаємовідносин між місцевим і республіканським бюджетом на протязі останніх років. Роблю тут припущення і не ставлю цю справу категорично, оскільки я спеціяльно студій в цій області не провадив. Проте маю враження, що в області бюджетових відносин мусить бути той самий образ, який є в області адміністративній. На мій погляд, ліквідація автономного устрою сфедерованих совітських республік переводиться центральною владою двома шляхами. З одного боку переводиться перейняття певних державних функцій сфедерованих республік центральним урядом - автономія обтинається згори. Цей процес централізації згори на сьогодняшній день вже майже закінчений. Тимто тепер все яскравіше виступає другий спосіб ліквідації автономности. Центральна влада посилює і розвиває місцеві органи управління, які ставить все в більшу залежність од себе і усуває з-під впливу урядів сфедерованих республік - автономія обтинається знизу. При цих умовах справа взаємовідносин між республіканським і місцевим бюджетом стоїть в органічному зв'язку з загальною еволюцією бюджетового законодавства УССР, і це питання навряд чи належало би виділяти і зв'язувати зі справою місцевого бюджету. На мій погляд, воно саме мусіло би бути обговорено у всій повноті.

Зазначивши мої розбіжності з референтом, я цим, розуміється, не хочу зменшувати позитивних сторін його докладу. Уважаю за необхідне підкреслити, що референт, хоч і сконструював свій доклад, на мій погляд, подекуди завузько, дав, виходячи з своєї конструкції, совісну і докладну розробку поставленого питання.

ЗАСІДАННЯ 17 ЧЕРВНЯ 1936.

Реферати п. п. Гл. Лазаревського, І. Дубицького, Мгр. В. Ольхівського і інж. Є. Ґловінського: "Новіша французька і німецька література про економічне і суспільне життя в СССР."

Інж. Є. Ґловінський :Sanda Alexandridi, L'indusrialition de l'U. S.S.par le plan Quinquennal. Paris, Les Pressés universitaires de France, XV, 265pp.I carte.

І. Дубицький:Henri Membré, Un occidental en URSS, Paris, Edition Denoel et Steele, pp. 252.

Гл. Лазаревський: Jean Marqués-Riviere, L'U.S.S. dans le monde. L'expansion soviétique de 1918 a 1935.366pp.

В. Ольхівський: H.R.Knickerbocker, Rote Wirtschaft und weiser Wohlstand.1935.Berlin,123 ss.

Загальні висновки рефератів.

Зміст книжки Санди Александріді п. з. " Індустріялізація СССР в п'ятилітньому пляні " - це загальний перегляд завдань і осягнень першої п'ятилітки. Нового в цій книжці читач, ознайомлений з совітськов господарков, нічого не знайде. Це компіляція на підставі закордонних видань, переважно французьких. Авторка подає відомості за іншими авторами безкритично, в наслідок чого в оцінці певних фактів совітської дійсности у неї можна спіткати суперечні твердження. В певних питаннях авторка просто ухиляється від оцінки і прогнози, ставлячи лише питання, якого розв'язання залишає читачеві: наприклад щодо швидкости якісного освоєння совітського промислу. Як позитивний момент, треба відмітити категоричне ствердження колоніяльного визиску України і інших неросійських частин УССР. Твердження це, яке зустрічаємо в двох місцях цієї книжки, одначе приводиться без спеціяльного поглиблення.

Книжка Анрі Мамбре п. з. " Людина Заходу в СССР " є цікава спроба дати на підставі відбутої подорожі по Советах суцільний, синтетичний образ сучасної Росії. Свої враження очевидця автор усистематизував в низці розділів, що ґрунтуют увесь матеріял навколо таких сюжетів, як армія, мілітаризм, п'ятилетка, пропаганда, соціяльні реформи, положення селян, диктатура пролетаріяту, ліквідація кляс, тощо. До оглядених явищ автор підходить безпристрастно, з об'єктивізмом наукового дослідника і через те книжка має характер скоріш наукової студії, ніж подорожніх спогадів. Автор далеко не є совєтофілом і на большевицький експеримент дивиться з праґматичної точки погляду, цебто під кутом можливостей використання цього експерименту західньо- европейськов культуров. Великов хибов книжки є те, що автор зовсім не звернув уваги на національне питання, а через те деякі його міркування й висновки стають проблематичні. Всеж з огляду на зібраний матеріял, прозорий уклад його, та ясний виклад думок, книжка заслуговує на нашу повну увагу.

Книжка Жан Марке-Рівьер " СРСР в світі . Радянська експанзія з року 1918 до року 1935 " складається з 3 частин. Перша частина носить назву "Вигляд СРСР ", має вона 5 великих розділів, назви яких цілком характеризуют їхній зміст, а саме " Історичний нарис " (з підназвов " Вічна Росія , дочка Візантії "), " Революція в жовтні року 1917 ", " Російський динамізм ", з підрозділами: " організація революції "," господарі влади", " економічні проблеми ", " індустріяльна і рільнича експанзія ". " Працівники цього динамізму " з підрозділами: " Робітник", " Селянин ", "Жінка ", "Молодь ", "Виховання мас ". "Військо й фльота СРСР". Друга частина книжки

зветься " Радянська експанзія в Европі "; в ній автор подає історію радянської експанзії по окремих країнах Европи, зазначаючи, що повсюди їй нещастило і доходячи до висновку, що радянський досвід, комуністична техніка - специфічно російського походження, і що відповідають вони лише слов'янському терпераментові. В третій частині під назвою " Радянська експанзія в Азії " автор зазначає, що мрія рад утворити сполучені радянські держави Азії під гегемонією Росії, для чого вони і вживають найрізноманітніших засобів в Азії, причім автор докладно зупиняється на кожній азіятській країні, підкреслюючи експанзію в ній СРСР. В висновках своїх автор дивиться на більшовизм як на своєрідну релігію, яка може притягнути до себе і народи Азії. Мінуси цієї у всякому випадкові цікавої книжки це нецілковита об'єктивність автора, певне радянофільство, незнайомство чи ігнорування національного питання в СРСР, деяка хаотичність змісту і незазначення джерел, звідки автор користається, вживаючи ті або інші твердження.

Книжка Г. Р. Кнікербокера " Червона господарка і білий добробут "- це репортаж з подорожі по РСФСР (Москва, Івано-Вознесенск і колгосп. ім. Фрунзе біля Івано-Вознесенська) славнозвісного американського публіциста. Другої частини книги (репортажі з Фінляндії, Естонії та Польщі) референт не розглядав.

Кнікербокер намагається висвітлити " життєвий стандарт " совітської людности. З цією метою переводить цілу низку " зондувань " індивідуального побуту (з економічного боку) через відвідування ресторанів, робітничих помешкань, селянських хат, балачки з людністю і т. ін. Переводить також низку цікавих калькуляцій, в яких порівнює платню з коштами утримання. Подає докладні ціни в ріжних категоріях крамниць.

Висновки: Москва дуже змінилася в порівнянню з добою п'ятирічки. Кидається в очі люксус, демонстрований совітською владою, як " соціялістичне багатство ". Але з цього люксусу користають тільки " совітські пани". Життя більшости робітників пів-голодне. Найгірше проте живеться селянам: Кнікербокер вважає їх за класу п е р е м о ж е н у, в цій громадській війні, якою була по суті колективізація, і е к с п л у а т о в а н у. Молодше покоління, під впливом пропаґанди, щиро перейняте комуністичною релігією. " Це Росія, її гасло терпіти " - так закінчує Кнікербокер свої записки про Країну Совітів.

Дискусії.

П р о ф е с о р О. Л о т о ц ь к и й зазначає, що заслухані реферати цікаві, бо дають образ того, як відбивається сучасна совітська дійсність в думці чужих людей. Нових фатків тут нам не подано. Одначе, цікаво ствердити це протиставлення двох світів - капіталістичного і совітського в опінії представників першого з них. Виникає питання: чи цей західньо-европейський світ підготовлений, психологічно принаймні, щоби боротьбу, яку заповідає СССР цілому світові, прийняти ? На це питання треба дати відповідь негативну. В Західній Европі дивляться на цю шосту частину земної кулі, що їй нічого не залишається, як тільки " терпіти ". Висновок песимістичний, що дає мало надії на поміч культурного світу. Але ці ж висновки, оперті на дослідженнях будь що будь поверхових, зроблені людьми, що дуже далеко стоять від того життя. В саму істоту явищ їм тяжко вникнути. Ми на власному досвіді знаємо, як тяжко провадити дослідження і орієнтуватися в житті Совітів. Тому до прогнозів цих авторів можемо ставитися спокійно.

П. Д е н и с е н к о підкреслює, що ці прогнози не завше опираються на правдивих даних. Напр., у автора книги про експанзію СССР, коли він говорить про війну 1920 року. Так саме дивним йому видається твердження про " почуття людської гідности " у сов. громадян.

Гл. Л а з а р е в с ь к и й зазначає, що в даний момент СССР - Росію можна вважати переможцем. Росія досягла міцного зовнішнього стано-

вища, покращало і внутріше положення. З СССР можна і треба боротися лише ззовні і треба ствердити, з сумом, що цього на Заході не розуміють. Промовець підкреслює небезпечну атракційність нової ніби демократичної конституції СССР.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в, підкресливши, що рецензовані книжки не дали нічого нового, вважає все ж, що користь від заслуханого в тому, що тут скомасовані всі дані, відомості, якими ми займалися на протязі довшого часу. Сильне враження робить книга, що її рецензував Гл. Лазаревський, - це виявлення впливу СССР на цілий світ, особливо на Схід, де цей вплив набуває напіврелігійний характер. Цікаво, що у всіх авторів майже нема згадки про село і про національне питання в СССР, за винятком праці, що рецензував Є. Ґловінський.

ЗАСІДАННЯ 30 ЧЕРВНЯ 1936.

Реферат інж. В. Яновського "Колгоспна господарка".

Загальні висновки реферату.

1) В наслідок неправильного розміщення робочої сили по колективах польові роботи не забезпечено відповідною робочою силою, а переобтяження персоналом адміністративного апарату лягає великим тягарем на рядового колгоспника.

2) В наслідок звернення колгоспниками найбільшої уваги на свою присадибну землю справи колгоспні відходять на другий плян, викликаючи невиходи колгоспників на загально-колгоспну роботу.

3) Робочий час колгоспника марнується в наслідок провини самих колгоспників, а, можливо, і з провини керівників роботами.

4) При розподілі прибутків звернено велику увагу на збільшення неподільних фондів, щоби зменшити асигнування від уряду на капіталовкладання для дальшої колгоспної розбудови і перекласти цей тягар на самі колгоспи.

5) Помічається поступове збільшення прибутковости колгоспів і в зв'язку з цим матеріяльного забезпечення колгоспників, яке всежтаки треба признати цілком незадовільним.

6) З метою поліпшення матеріяльного стану звертається велику увагу на тваринництво, прибуток від якого починає відогравати в загально колгоспному балянсі на малу ролю, зокрема в районах, що мають переважно тваринну господарку. Поширюється ріжного роду побічні підприємства, які наразі масового характеру не мають і не всюди відограють велику ролю.

Далі вільний продаж спричинюється з одного боку до скорішого закінчення хлібозаготовель, з другого боку впливає рівнож на збільшення прибутковости окремих колгоспників.

7) В справі матеріяльного забезпечення колгоспників маємо факти такого ріжнобою, що винесення якогось певного висновку цілком неможливо, бо в одному і тому ж районі є колективи з кращим забезпеченням і в тойже час з надзвичайно малим. У всякому разі щодо матеріяльного забезпечення колгоспника треба ствердити поступовий здвиг в бік поліпшення стану селянства.

8) Треба ствердити разом з переобтяженням адміністративно-господарчого апарату кількісно в той же час високе забезпечення його в порівнянні до звичайного колгоспника, що виконує найтяжчу працю у полі.

9) Помітна тенденція щодо зменшення затягання позик і оперування власними силами.

10) Уряд, бажаючи мати контроль над доцільним видаткуванням колгоспних сум, вживає всіх можливих заходів щодо притягнення найменшого вільного гроша до філій банків, що наразі не цілком вдається.

11) Колгоспна і взагалі ціла сільсько-господарська система, завдяки дебіторській заборгованості, знаходяться в тяжкому матеріяльному стані, часами ставлячи колгоспи просто в безвихідне матеріяльне положення. Заборгованість з боку правлінь, а наслідок повищого, своїм же членам-колгоспникам ставить і останніх в тяжке матеріяльне становище.

12) Колгоспна система до цього часу знаходиться ще під знаком нерентабельности, вимагаючи від уряду капіталовкладення і сталих допомог під ріжними формами.

У всякому разі, не дивлячися на всі ті негативні сторони, що вдається підмітити в колгоспній системі, всежтаки мусимо ствердити перелом

в бік поліпшення матеріяльного стану селянина. На жаль неможливо, на підставі тих відомостей, що мали, порівняти матеріяльний стан сучасного селянина-колгоспника з матеріяльним станом селянина перед війною, бо відповідна порівнювча статистика укривається большевицькою владою, або коли і подається, то спрепарована так, що говорить на користь колгоспної системи.

Дискусії.

Гл. Л а з а р е в с ь к и й - ставить питання докладчикові, в якому сенсі він уважає розуміння рентабельности.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й - зазначає, що може бути два поняття рентабельности - окремих колгоспів, що пересічно очевидно дуже низька, і рентабельність колгоспного сектора (чи цілого соціялістичного с. г. сектора) для держави, яка, очевидно, існує, бо за рахунок с.г-ва держава цілий час розбудовувала промисловість.

Гл. Л а з а р е в с ь к и й - вважає, що реферат виводить свої твердження на вузьких підставах, користується лише випадками в поодиноких колгоспах і їх узагальнює, Це один дефект реферату, що можна з'ясувати браком даних. Другий дефект - референт оперує старим статистичним матеріялом, не узгляднювчи нових даних. Опонент уважає, що з запровадженням нормального статута с. г. артілі встановлений певний лад в колгоспах. Крім того, треба відмітити загальне покращання ситуації в колгоспах.

І. Д у б и ц ь к и й вважає, що необхідно звернути увагу при трактуванні справ рентабельности на реґулятивну вартість грошей в совіт. умовах.

П. В а с и н ь ч у к підкреслює, що може бути, крім рентабельности колгоспного сектора і колгоспів, ще мова і про доходи окремих членів колгоспів. Запитує, чи в інституції неділимих фондів нема аналоґії з кооперацією.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й підкреслює особливу ситуацію сільського господарства, де рентабільність поодиноких господарств може падати особливо низько, за рахунок пониження життьового рівня господарювчих.

В. Я н о в с ь к и й зазначає, що реферат його писаний ще в грудні минулого року. Дані, що він зібрав і якими доповнив реферат, сягають по квітень 1936. Уся література, яку можна було тут використати, була використана. Заперечує твердження п. Лазаревського і вважає, що нема підстав думати про якісь зміни. Підкреслює зменшення експорту, в наслідок чого могло зрости споживання. Дає пояснення щодо розподілу трудоднів. Вказує на те, що дуже часто адміністраційні видатки сягають 25 %, коли норма для них встановлена 8 %.

П р о ф. О. Л о т о ц ь к и й вважає, що в зв'язку з рефератом п. Яновського потрібно було б опрацювати такі теми в економічному семінарі: 1) про взаємовідношення між експортом і відживленням населення; 2) про взаємовідношення між заробітною платнею промислових і сільсько-господарчих робітників. Розробка цих тем освітлила б значно цілу ситуацію українського села і дала б відповідь на цілий ряд інших проблем, зв'язаних з совітською економікою.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в зазначає, що цікаві і дуже важливі думки, висловлені Директором Інституту, Семінар матиме на увазі. Щодо сьогодняшнього реферату, то він, як і інші реферати п. Яновського, торкається дуже важливих питань. П. Яновський завше ставить питання гостро, робить далекойдучі висновки, і цим викликає дуже жвавий і цікавий обмін думок.

Одночасно реферат цей викликає такі рефлексії, що, здається, час вже переходить від рефератів, які зааналізовують те, що є, до рефератів, які б подавали б нам те, що повинно бути. Хиби реферату -, які кидаються у вічі, з'ясовуються такими причинами: референт бере за широку тему, у нього бракує матеріялу щоби обґрунтувати свої тези, звідси логічний стрибок у висновках, з другого ж боку референт нагромаджує забагато матеріялу,

намагаючися подати все, що він зібрав, і не завше даючи аналізу цього матеріялу.

Нарешті проф. Шовгенов звертає увагу на мову реферату і підкреслює необхідність слідкувати за чистотою мови.

Опінія проф. В. Садовського.

Референт поставив собі завданням освітити основні проблеми організації колгоспної господарки. Завдання, яке він собі обрав, є надто широке і надто важке. З одного боку референт мусів торкнутися цілого ряду питань, зв'язаних з організацією колгоспного господарства, з другого боку йому довелось рахуватись з тим, що для певних питань він мав невистачаючу кількість матеріялу. Через те референт на початку свого докладу робить цілком правильне попередження, що його доклад в тому виді, в якому він його подає, не дає повної картини. При надто широкому визначенні теми і відсутності для певних її частин відповідних матеріялів дати таку повну картину, очевидно, не є можливе.

Звертаючись до самого матеріялу, який поданий докладчиком, я хотів би зазначити слідуюче:

1. Мені видається мало доцільним те, що докладчик взяв собі завдання досліджувати стан колгоспної господарки в межах цілого СССР. Як колективізація, так і процес налагодження колгоспної господарки в окремих районах СССР в зв'язку з міцевими ріжницями в структурі сільського господарства і соціяльними і національними особливостями цих окремих районів, проходили і проходять дуже ріжно. Колгоспне господарство ще не набрало тих стабільних форм, які би дозволили трактувати відносини, що торкаються організації колгоспної господарки на цілому терені СССР, як певну цілість з надією одержати висновки, що могли би бути пристосовані до цілого Союзу. Та власне докладчик, оперуючи матеріялом з цілого СССР, свого СССРівського підходу в своїх висновках не додержує. Серед його висновків знаходимо такі (висновок про зріст ролі тваринництва в колхозах), які очевидно, не можуть мати пристосування для північних і східних районів СССР, де сільське господарство базується на тваринницькій базі в першу чергу.

2. Я уважаю, що у докладчика не досить яскраво проведена та основна думка, яка повинна була би червоною ниткою проходити через цілий доклад: колгоспний устрій і колгоспна господарка є явищем, яке перебуває в процесі змін і формацій, яке ще зовсім не набрало певних стабілізованих форм. Колгоспи залишаються тереном боротьби між колгоспною селянською масою і керуючими совітськими чинниками. Селянство, що опинилось в колгоспах, має свою психологію, свої трудові звички і навики, які вироблені віками і які не можуть змінитись раптово наслідком адміністраційного наказу. В результаті цієї боротьби, даремне, що вона тепер, як здається, мало виявляється навні, колгоспний устрій аж досі виявляє мінімальні ознаки стабільности і весь час перебуває в процесі змін. Через те в колгоспному житті кожного окремого року можна знайти певні специфічні можливості і риси, які зв'язані з тим, що фактичне життя колгоспів визначається не регулюючими директивами совітської влади, а боротьбою двох стихій - регулюючої совітської і селянської.

3. При ріжноманітності форм процесу перебігу колективізації і налагодження колгоспної господарки в окремих районах, при відсутності моментів стабільности в цих процесах я уважаю, що значна частина висновків докладчика, яка побудована на матеріялах, що стосується окремих колхозів та окремих районів, в кращому випадку мусить уважатись за недоведені. Їх можна признати імовірними, але для того, щоб вони були доведеними, треба притягнути більше доказового матеріялу. Мушу при цьому констатувати, що в цілому ряді випадків цього доказового матеріялу не можна знайти в совітській літературі.

Звертаючись конкретно до окремих висновків, я хотів би спинити ува-

гу на слідуючому: а) Референт робить висновок, що невиходи колгоспників на колгоспну роботу зв'язані з тим, що вони звертають першу увагу на свою присадибну землю . Я уважаю це твердження недоведеним і думаю, що невиходи зв'язані з цілим рядом причин, серед яких в окремих колхозах відограє роль увага до свого присадибного господарства. Та таблиця четверта,яков докладчик своє твердження уґрунтовує, для цього не вистачає. В ній не вказано, до якого району вона стосується. Між тим для значної частини України (Правобережжя і Лівобережжя) розмір присадибних земель в колгоспах, що перебувають в особистому користанні, є остільки незначний, що він не дає можливости пристосувати більшу кількість праці колгоспників. З другого боку я маю сумнів щодо наведеної таблиці взагалі: я припускаю, що в групу колгоспників з садибами розмірів 0,5 гект. і менше міг би увійти саме зайшлий адміністраційний і канцелярійний персонал колгоспів, для якого трудодні обчислюються по спеціяльній розцінці. б) Справі матеріяльного забезпечення колгоспників присвячені висновки п'ятий і сьомий. Слід констатувати, що в цих висновках містяться взаємно суперечні думки. Референт констатує з одного боку зріст матеріяльного забезпечення колгоспників (п'ятий висновок і друга половина семого), а з другого боку констатує, що в справі матеріяльного забезпечення маємо факти такого ріжнобою, що винесення якогось певного висновку є цілком неможливе(перша половина семого висновку). Уважаючи, що референт наявність такого ріжнобою констатує цілком правильно, я власне й думаю, що зріст матеріяльного забезпечення не є доведений: він є лише тою ймовірністю, яка для того, щоб стати доведеним твердженням, потрібує більш вичерпуючих матеріялів. в) Занадто категоричним видається мені висновок про те, що прибуток від тваринництва в загально-колгоспному балянсі починає відогравати не малу роль, коли цей висновок поширити на ширші райони СССР; думаю, що йде тут мова про з'явище, яке має лише спорадичний характер.

4. Констатуючи вище ряд недотягнень в докладі, мушу підкреслити, що вони в значній своїй частині пояснюються властивостями матеріялу, з яким оперував референт. Думаю, що зібранням і опрацьованням поданого матеріялу референт зробив корисну працю для вияснення важних проблем совітської економіки.

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВ. Т-ВА ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

СПИСОК РЕФЕРАТІВ,

зачитаних на засіданнях Економічного Семінару в рр. 1930/31 — 1934/35.

РІК 1930/31

Інж. Є. Ґловінський: „Проблєма розрахункового балянсу України", „Проблєма української валюти: українські гроші випуску 1917 — 1920 рр."
Проф. К. Мацієвич: „Аґрарна кріза".
Проф. В. Садовський: „Совєтський демпінґ".
Інж. О. Чубенко: „До національно-культурного стану населення України за переписом 17.XII.1926 р.".
Інж. В. Шевченко: „Аґрономічна орґанізація в УССР".
Інж. М. Штанько: „Проблєма кавказької нафти".
Інж. В. Яновський: „Вугільна промисловість на Україні", „Стан радянського транспорту".

РІК 1931/32

Інж. Є. Ґловінський: „Проблєма української валюти: совєтські гроші і питання про інфляцію", „Звідомлення з праць економічної підсекції II Українського Наукового Зїзду в Празі 20-25/III.1932 р", „Новий етап у фінансовому плануванню СССР".
Т. Малевич: „Аґрарний устрій Совєтської Росії".
Інж. О. Чубенко: „Стан професійної освіти на Україні".
Інж. В. Яновський: „Технічно-робітничі кадри УССР та їх побутово-матеріяльний стан", „Тракторизація сільського господарства СССР".

РІК 1932/33

Інж. Є. Ґловінський: „Сільсько-господарчий податок в УССР", „Податкова реформа 1930 року в СССР", Реферат про збірну працю Г. Добберта „Die rote Wirtschaft".
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку А. Янто-Полчинського „Wgłąb „ZSSR", Реферат про книжку К. Вуйцика „Blaski i nędze piatiletki".
І. Липовецький: „Зовнішній товарообмін України в 1921—1929 роках", „Рільничий експорт України в 1925 — 1929 роках", „Пятилітка і зовнішня торгівля СССР в творах Кнікербокера „Der rote Handel droht" і „Der Kampf mit dem roten Handel".
Інж. В. Яновський: „Нариси з робітничого питання в УССР", „Електрифікація СССР"

РІК 1933/34

Інж. Є. Ґловінський: „Соціяльно економічна доктрина католіцизму і большевизм. (большевизм в освітленні В. Ґуріяна)", „Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka", „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР".
Інж. Д. Клекоцький: „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР".
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку Отмара Берсона „Nowa Rosja na przełomie dwóch piatiletek", Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka", „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР", „Колєктивізація на Радянській Україні".
І. Липовецький: „Досягнення експорту СССР в періоді першої пятилітки", „Імпорт СССР в періоді першої пятилітки", „Становище сільського господарства в УССР в 1933 р."
Проф. інж. І. Шовгенів: „Водне господарство в басейні Дніпра на Україні".
Інж. В. Яновський: „Електрифікація УССР".

РІК 1934/35

Інж. Є. Ґловінський: „Гроші СССР за останнього етапу Неп'у", „Кредит СССР за останнього етапу Неп'у".
Інж. М. Деревянко: „Про трьохчленний поділ суспільного орґанізму Рудольфа Штайнера".
Гл. Лазаревський: „Найновіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР".
І. Липовецький: „Проблєма тваринництва в УССР (1928—1934)", „Машинова метода опрацьовання статистичного матеріялу".
Ю. Черкавський: „Доктрина колєктивізації сільського господарства та її теоретики".
Проф. інж. І. Шовгенів: „Катастрофальні повені й засоби боротьби з ними".
Інж. В. Яновський: „Скотарство в СССР", „Залізничний транспорт СССР на р. 1935".

0,93 (1987)

7114 РЛ

ЯМО 1241/2.

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

ПРИ

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

Ч. 2

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В 1935/36 Р.

ВАРШАВА 1936 WARSZAWA

Pod. 80
30/3 50

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

ПРИ

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

Ч. 3

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В 1936|37 Р.

ВАРШАВА 1937 WARSZAWA

Pap. f. 90 39/350

СПИСОК РЕФЕРАТІВ,

зачитаних на засіданнях Економічного Семінару в р.р. 1930/31—1935/1936

РІК 1930/31

Інж. Є. Ґловінський: „Проблєма розрахункового балянсу України", „Проблєма української валюти: українські гроші випуску 1917 — 1920 рр."
Проф. К. Мацієвич: „Аґрарна кріза".
Проф. В. Садовський: „Совєтський демпінґ".
Інж. О. Чубенко: „До національно-культурного стану населення України за переписом 17.XII.1926 р."
Інж. В. Шевченко: „Аґрономічна орґанізація в УССР".
Інж. М. Штанько: "Проблєма кавказької нафти".
Інж. В. Яновський: „Вугільна промисловість на Україні", „Стан радянського транспорту".

РІК 1931/32

Інж. Є. Ґловінський: „Проблєма української валюти: совєтські гроші і питання про інфляцію", „Звідомлення з праць економічної підсекції II Українського Наукового Зїзду в Празі 20-25/III.1932 р.", „Новий етап у фінансовому плануванню СССР".
Т. Малевич: „Аґрарний устрій Совєтської Росії".
Інж. О. Чубенко: „Стан професійної освіти на Україні".
Інж. В. Яновський: „Технічно-робітничі кадри УССР та їх побутово-матеріяльний стан", „Тракторизація сільського господарства СССР".

РІК 1932/33

Інж. Є. Ґловінський: „Сільсько-господарчий податок в УССР", „Податкова реформа 1930 року в СССР", Реферат про збірну працю Г. Добберта „Die rote Wirtschaft".
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку А. Янто-Полчинського „Wgłąb ZSSR", Реферат про книжку К. Вуйцика „Blaski i nędze piatiletki".
І. Липовецький: „Зовнішній товарообмін України в 1921—1929 роках", „Рільничий експорт України в 1925 — 1929 роках", „Пятилітка і зовнішня торгівля СССР в творах Кнікербокера „Der rote Handel droht" і „Der Kampf mit dem roten Handel".
Інж. В. Яновський: „Нариси з робітничого питання в УССР", „Елєктрифікація СССР".

РІК 1933/34

Інж. Є. Ґловінський: „Соціяльно економічна доктрина католіцизму і большевизм. (большевизм в освітленні В. Ґуріяна)", Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka", „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР".
Інж. Д. Клекоцький: „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР".
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку Отмара Берсона „Nowa Rosja na przełomie dwóch piatiletek", Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka", „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР", „Колєктивізація на Радянській Україні."
І. Липовецький: „Досягнення експорту СССР в періоді першої пятилітки", „Імпорт СССР в періоді першої пятилітки", „Становище сільського господарства в УССР в 1933 р."
Проф. інж. І. Шовгенів: „Водне господарство в басейні Дніпра на Україні".
Інж. В. Яновський: „Елєктрифікація УССР".

РІК 1934/35

Інж. Є. Ґловінський: „Гроші СССР за останнього етапу Неп'у", „Кредит СССР за останнього етапу Неп'у".
Інж. М. Деревянко: „Про трьохчленний поділ суспільного орґанізму Рудольфа Штайнера".
Гл. Лазаревський: „Найновіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР".
І. Липовецький: „Проблєма тваринництва в УССР (1928—1934)", „Машинова метода опрацьовання статистичного матеріялу".
Ю. Черкавський: „Доктрина колєктивізації сільського господарства та її теоретики".
Проф. інж. І. Шовгенів: „Катастрофальні повені й засоби боротьби з ними".
Інж. В. Яновський: „Скотарство в СССР", „Залізничний транспорт СССР на р. 1935".

(продовження на ст. 3-ій окладинки)

С6
10
13.294.
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР
при
УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ
у Варшаві

ч.3.

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ в р. 1936-37.

70420

Варшава 1937.

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7115

В році 1936-37 відбулося 10 зборів Семінару. Іновацією цього академічного року було запрошення на виклади українських економістів з-поза Варшави (проф. В. Іванис і проф. Б. Іваницький) і урядження їх викладів для ширшої публічности. Поза тим і в цьому році Семінар продовжував вивчати економічні проблеми сучасної України. Лише реферат М. Дерев'янка носив більш теоретичний характер; практичне його приміненння до українських умов могло би мати місце лише на терені Галиччини й Волині. Одначе цей реферат, обговорюючи підстави господарського солідаризму, дає цікаву концепцію урядження господарських відносин, яка, на довшу мету, могла би мати значення і для України.

В цьому році особливу увагу Семінар присвятив проблемі Чорного моря. П. Липовецький - зачитав два реферати: - про морську торговельну фльоту УССР і про минуле і сучасне головних українських портів. В рефератах цих докладчик не тільки дав нарис сучасного стану української фльоти і українських портів, а вже спробував поставити прогнозу в майбутнє, оцінюючи можливості розвитку українського мореплавства в аспекті інтересів України на північних берегах Чорного моря.

З галузі державних фінансів інж. Є. Ґловінський зачитав доклад про прибутковий податок в СССР. Прибутковий податок, що за сучасної податкової системи в СССР відограє ролю підрядну,- в майбутньому, як податок, що оподатковує прибутки мійського населення, мусить зайняти належне йому місце. І під цим кутом погляду його структура має велике значення як для розвитку господарських відносин, так і для правильного функціонування державного бюджету країни.

Нарешті п. Гл. Лазаревський на двох засіданнях зачитав реферат під назвою " Земельний устрій УССР та його перспективи ". Реферат п. Гл. Лазаревського охоплює цілість проблем, звязаних з сільським господарством в УССР. Головну увагу звертає він на питання, звязані з землеволодінням і землекористуванням, але для всебічного освітлення тих моментів докладчик приводить величезний матеріял і з ділянки продукційних відносин, і з ділянки скотарства, і з ділянки взаємовідносин між сільським господарством і державою. Використавши і опрацювавши величезний статистичний матеріял, подавши з відповідними коментаріями правничу підставу земельних відносин, в вигляді статутів, законів, декретів і розпоряджень, докладчик в кінці реферата подав дуже цікаву і сміливу схему розвязання аґрарного питання на Україні.

Нижче подаємо список рефератів за порядком хронольогічним:

1) 5. XI. 1936. Гл. Лазаревський: " Конституція СССР і Україна" (публічний виклад).
2) 27. XI. 1936. І. Липовецький: " Морська торговельна фльота УССР "(присутніх 11, брало участь у дискусіях 6).
3) 11. I. 1937. Проф. Інж. В. Іванис: " Хемізація сільського господарства СССР "(публічний виклад).
4) 1. II. 1937. Проф. Б. Іваницький: " Сучасний стан лісової господарки й торгу в Европейських країнах "(публічний виклад).
5) 12. III. 1937. І. Липовецький: " Минуле і сучасне головних українських портів " (присутніх 17, брало участь у дискусіях 6).
6) 2. IУ. 1937. Є. Ґловінський: " Прибутковий податок в СССР " (присутніх 17, брало участь у дискусіях 6).
7) 14. У. 1937. Гл. Лазаревський: " Земельний устрій в УССР та його перспективи ". Частина I (присутніх 18).

8) 24. У. 1937. Інж. М. Д е р е в я н к о: " Українська Солідаристична Господарська Асоціація " (присутніх 14, брало участь у дискусіях 4).
9) 15. УІ. 1937. Г л. Л а з а р е в с ь к и й: " Земельний устрій в УССР". Частина ІІ. (присутніх 15, брало участь у дискусіях 4).
10) 21. УІ. 1937. Обговорення реферату Г л. Л а з а р е в с ь к о г о (присутніх 21, брало участь у дискусіях 9).

Всі реферати, за винятком докладів публічних і реферату М. Д е р е в я н к а (з технічних причин), посилалися для оцінки Керовникові Економічного Відділу Інституту проф. В. С а д о в с ь к о м у, а в засіданні 2. ІУ. 37. проф. В. С а д о в с ь к и й взяв особисту участь.

Головою Семінару є проф. інж. І. Ш о в г е н о в, Секретарем інж. Г л о в і н с ь к и й.

Подаємо далі короткий зміст рефератів і загальний перебіг дискусій над ними, узглядняючи особливо опінію проф. В. С а д о в с ь к о г о. Термінольогію скрізь залишаємо авторів рефератів.

ЗАСІДАННЯ 5 ЛИСТОПАДА 1936.

Реферат Гл. Лазаревського "Конституція СССР і Україна".

Короткий зміст реферату:

З самого початку існування Совєтської Росії, ввесь час вона, чи то в вигляді РСФСР, чи то в вигляді СССР, не дивлячися на теоретичне визнання незалежности України й на надання їй права на самовизначення аж до відділення, прагне і до юридичного і фактичного якнайщільнішого приєднання до себе України.

6 березня року 1919 затверджена конституція УССР проголошує її, як самостійну і незалежну державу, але в травні того ж року уряд цієї УСРР заявляє про федераційний звязок з РСФСР, а в червні РСФСР оголошує обєднання Росії, України, Білорусі, Латвії і Литви в постаті військового союзу з Росією на чолі і з обмеженням суверенности згаданих держав на користь Росії. На прикінці року 1920 складено поміж РСФСР і УСРР військово-господарчий союз, що ще більше обмежував суверенність УСРР.

На прикінці ~~року~~ 1922 за ініціятивою РСФСР на конференції в Москві складено договір про утворення СССР, до якого ввійшла і УССР, де-юре, як суверенна республіки. Де-факто суверенність УССР була значно обмежена.

На протязі 13 років існування першої конституції СССР з року 1923, суверенність УСРР все зменшувалася, але рештки її, бодай де-юре, залишалися.

Внутрішні ферменти в СССР і міжнародне становище вимагали зміни правного становища його в вигляді щільнішого цементування складових його частин, цілковитої централізації й ясного сформулювання юридичного становища голови держави; наслідком цього зявилася, нова конституція, значно ширша ніж попередня.

Перший її розділ " Соціяльний устрій " носить цілком демонстраційний і на зовні і в середині характер.

Другий розділ " Державний устрій " має характер значно реальніший, конкретніший. Говориться в ньому поперше про структуру цілого СССР і його складових частин. Подруге маніфестується суверенність кожної з союзних республік.

Але порівнюючи різні артикули Конституції, треба прийти до висновку, що суверенність ця є цілковита фікція, що нова конституція нищить навіть останні, бодай формальні риси суверенности союзних республік.

В розділі " Найвищі органи державної влади в СССР ", в змісті цього розділу, може і криється сенс запровадження нової конституції. Він запроваджує ясно сформульований поділ компетенцій влади, ясно сформульоване становище голови держави - СССР.

Виборче право, справді, носить характер дуже демократичного, але панівна роля комуністичної партії підчас виборів майже цілком нищить цю демократичність.

Виборча система крім того збудована в такий спосіб, що дає дуже велику перевагу РСФСР в вищих органах СССР; рівноправність союзних республік тим самим зведена на нівець.

Останній розділ Конституції, що говорить про права і обовязки громадян СССР, демонстративно маніфестує демагогічні підчас загальної кризи за-

коноположення на добро громадянства в СССР, але всі ці засади, по суті, давно існували в законодавстві і в попередніх конституціях, зовсім не впливаючи на життя того громадянства.

Взагалі нова конституція, збільшуючи централізацію в СССР, збільшуючи державну владу в ньому, збільшуючи військову міць, зводить на нівець розуміння окремих союзних республік, яко суверенних, перетворюючи їх на звичайні адміністративні одиниці.

Обіцянки нового виборчого права, цілком ніби демократичного, може і викликали на Україні певне пожвавлення політичного життя, певні надії, але коли союзна влада це виборче право відклала на невідоме майбутнє, не побажавши скористатися з нього тепер же, ці надії уступили місце байдужості й абсентеізмові на виборах в УССР, чім народ український задемонстрував своє недовірря і цілком несприятливе ставлення до нової конституції СССР.

ЗАСІДАННЯ 27 ЛИСТОПАДА 1936.

Реферат І. Липовецького: "Морська торговельна флота УССР".

Питання, порушені в рефераті.

I.

1) Вступні уваги.

II.

2) Користи, які дає державам посідання власної фльоти.
3) Причини повільного розвитку рос. фльоти в довоєнних часах.
4) Кількісний стан фльоти б. Росії (на 1. I. 1934 р.) і її характеристика.
5) Питома вага фльоти Чорноморсько-Азовської морської бази в фльоті був. Росії.
6) Стан Чорноморсько-Азовської фльоти на 1. I. 1914 р.
7) Приналежність Чорноморсько-Азовської фльоти до портів.
8) Каботажний характер руху суден в Чорноморсько-Азовській морській базі.
9) Екипаж Чорноморсько-Азовської фльоти.
10) Приналежність Чорноморсько-Азовської фльоти до поодиноких товариств.
11) Лінії, на яких відбувався рух пароплавів в Чорноморсько-Азовській морській базі.
12) Участь чужоземної фльоти з морському транспорті б. Росії (1908 р.).
13) Вплив залежности від чужоземної морської фльоти на розрахунковий баланс б. Росії.

III.

14) Стан морської фльоти УССР в повоєнному часі (1. I. 1932).
15) Причини зменшення її кількісного стану.
16) Кількісний стан морської фльоти СССР в 1928, 1932-1933 р.р. і аналіз її структури.
17) Поділ фльоти СССР по призначенню суден (товарові, пасажирські).
18) Морська фльота УССР (стан на 1. I. 1932 р.), аналіз її структури і її питома вага в фльоті СССР.
19) Залежність морської фльоти УССР від фльоти чужоземної.
20) Рух чужоземних суден в головних українських портах.
21) Участь фльоти поодиноких держав в русі чужоземних суден в головних українських портах.
22) Рух суден СССР в українських портах.
23) Характеристика праці фльоти Чорноморсько-Азовської морської бази в 1932 році (добо-судна в експльоатації, зужиття часу на виладовання і наладовання суден, % використання товаропід'ємности суден, середня технічна швидкість суден).
24) Каботажний характер фльоти, в цифрах, окреслюючих працю фльоти Чорноморсько-Азовської морської бази.
25) Рух пасажирів на Чорному і Азовському морях.
26) Загальний товарообмін портів Чорноморсько-Азовської морської бази і аналіз його структури.

IУ.

27) Фльота УССР в плянах 2-ої пятилітки. Постуляти до її реконструкції і до підвищення її експлоатаційної здібности.

28) Перешкоди, які зустрічає на своєму шляху реалізація цих постулятів.

Дискусії.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й зясовує, що власне української фльоти, себ-то фльоти УССР, нема. Ціла фльота належить Совязові ССР, і видатки на фльоту переводяться з загально-совязного бюджету.

В. Я н о в с ь к и й подає інформації про асигнування на розбудову доків в Миколаїві. Наливна фльота не вистарчавча, бо не встигає перевозити нафту з Кавказу.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й, підкреслювчи роль існування власної торговельної фльоти для платничого балянсу країни, зазначає, що таке значення мають лише суда загранічного плавання. В цьому відношенні стан української чорноморської фльоти був далекий від ідеального, а по війні змінився на гірше. Вважає, що збільшення товарообміну з закордоном, якого можна сподіватися, висуне перед чорноморською фльотов такі завдання, які вона подолати не зможе.

Г л. Л а з а р е в с ь к и й теж уважає, що теза докладчика, що чорморська фльота по війні роки виконує належну їй роль, не доведена. Не доведено теж, що розвиток чорноморської фльоти йде швидчим темпом, ніж іншої фльоти СССР. На Чорному і Азовському морях дуже розвинене каботажне плавання, і це затемнює загальний образ розвитку чорноморської фльоти. Докладчик нічого не згадав про колгоспні суда в Азовському морі. Закордоном набувається суда для Ленінграду і Мурманських портів. Чорноморська фльота мусить обходитися власними доками. Миколаївські верфи - виключно воєнні верфи.

П. Д е н и с е н к о підносить питання про Крим і кримські порти. Питання це треба обговорити, бо не можна ж не вважати Криму частиною України.

О. Л о т о ц ь к и й зазначає: реферат виграв би, коли було б подано рівнобіжно дані про розвиток фльоти по війні по інших державах - особливо у наших сусідів на Чорному морю - Румунія, Болгарія, Турція. Автор скупий і в висновках і в перспективах. Зазначивши на вступі ті умови, які необхідні для розвитку торговельної фльоти, автор не зазначає в дальшому, чи ці умови чи передумови є для України сприятливі, чи вони назавше будуть загальмовувати розвиток нашої фльоти і взагалі українського мореплавання і що треба зробити, щоби несприятчі моменти усунути. Проф. Лотоцький уважає, що в рефератах треба подавати не тільки статистичний і історичний матеріял, але давати огляд перспектив, які можуть бути для даного явища. Пробує сам розглянути висунуті автором передумови і показати, які з цих передумов можуть змінитися на нашу користь. На закінчення приводить історичну справку про долю частини чорноморської фльоти, яка в наслідок революції відійшла до закордонних портів і була закоплена деникинцями. Зачитує докладну записку Царгородського посла УНР (яким був в той час сам Професор Лотоцький) до Уряду в справі цієї фльоти і меморіял, що був поданий тим же послом до представників Великих Держав, який узасаднював право України на цю фльоту.

Опінія проф. В. Садовського.

(подається в скороченні).

Вважаю необхідним з самого початку підкреслити всю важність і актуальність тої теми, якій присвятив референт свій доклад. Справи економіки морського транспорту і морської торговлі належать до найбільш занедбаних в нашій економічній літературі. Між тим не може підлягати жадному сумніву, що розвиток українського народнього господарства, створення з України міцної

господарчої одиниці є нерозривно звязано з повним господарським опануванням і використанням чорноморсько-азовського побережжя. Досягнення цієї останньої мети є неможливим без того, щоб морський транспорт і морська торгівля в нашій економіці знайшла значно більше місця, ніж займають вони тепер. Завданням дослідів українського економічного життя повинно би було бути фіксування уваги громадянства на питання з цього обсягу. Завдання це до цього часу виконується в дуже незначній степені. Через те я уважаю своїм обовязком висловити задоволення, що референт в своїому докладі спиняється на одному з питань цього так важного і актуального для нас циклу.

Уважаю потрібним спинитись над одним з висновків докладчика. В рефераті висловлюється думка, що в звязку з тими територіяльними змінами, які відбулись на балтийському побережжі, питома вага українських портів в порівнанні з довоєнними часами зросла. Думаю, що цей висновок підлягає певним обмеженням. Міркування, які приводить докладчик про зріст значення чорноморсько-азівських портів в звязку з одходом од СССР більшої частини балтийських портів, безумовно правильні. Проте ними справа не вичерпується. За часів совєтської влади ми являємося свідками створення нових господарських осередків на Сході, свідками процесу повільного збільшення господарського питомого тягару східних районів СССР. Висновок докладчика міг би бути принятий цілком при стабільності господарської структури СССР, при тій умові, що господарські взаємовідношення окремих районів не змінилися в порівнанні з довоєнними відносинами. Утворення нових господарських осередків в СССР ставить проблему чорноморсько-азовського транспорту і торгівлі в цілком нову площу. Оскільки східні райони мають виразно континентальний характер і не можуть обслуговуватися чорноморсько-азовськими портами, в СССР в порівнанні з довоєнними часами зростає значення сухопутного транспорту, і роля чорноморсько-азовських портів щодалі буде набирати характеру районного , а не загально-союзного значення. До тих самих наслідків веде й те, що склад експортової торговлі СССР зазнав в порівнанні з довоєнними часами значних змін: зменшився питомий тягар експорту хлібних продуктів, які відограваали першорядну ролю в експорті чорноморсько-азовських портів. Ці зміни не виключають, очевидно, зросту оборотів чорноморсько-азовських портів в звязку з інтенсифікацією господарського життя прилягаючих до них районів. Проте вони всетаки ведуть до того, що значення і роля їх в народньому господарстві СССР зменшується в порівнанні з дореволюційними часами, коли осередками господарського життя були Північно-Західний Район, Московський промисловий і Україна. Оскільки нові східні райони потрібують обслуговування морськими шляхами, цими шляхами будуть або далекосхідні порти, оскільки Совєтський Союз витримає там конкуренцію з Японією, або північний морський шлях. Ті інтенсивні заходи, які робить совєтська влада, для зясовання можливостей користування цими шляхами, мають під собою глибокі господарські причини.

Ми знаємо, що процес інтенсифікації господарського розвитку східних районів відбувається коштом занедбання господарських потреб України. Це ставить великі перепони для розвязання всіх питань, звязаних з розвитком чорноморсько-азовського морського транспорту і торгівлі. Воно могло би бути осягнено лише тоді, коли би здійснилося відділення України від СССР.

ЗАСІДАННЯ 11 СІЧНЯ 1937.

Реферат проф. інж. В. Іванися: "Хемізація сільського господарства СССР (публічний виклад).

Короткий зміст реферату:

1. По стану хемізації й взагалі по інтенсифікації с.-господарства колишня Росія, так і СССР, займали і перебувають на одному з останніх місць серед держав світу. У порівнянні ж з станом с.-господарства передових країн Західної Европи к. Росія відставала на 130 років, а СССР, не виявивши належних поступів, збільшив це відставання до 150 років.

2. Площа орної землі загально по СССР становить 9,5 - 6,1 % цілої території (виключенням є УССР з 58 % орної землі та Північний Кавказ з 32 %), а в З. Европі цей відсоток коливається між 40 й 60.

3. На 1 душу селянського населення посівної площі в цілому СССР припадає коло 1,0 га (теж в УСРР) а в з-европейських державах 1,4 - 3,0 га.

4. В СССР на 1,0 га дається тільки 0,03 центнари мінерального угноєння проти 3 - 6 ц. в державах З. Европи.

5. Натурального гною в СССР дається на 1 га коло 3 тон, а в З.Европі 10 - 20 т.

6. Під азотозбирателі в З. Европі засівається 10 - 32 % цілої площі посіву, а в СССР наблизилися до 5 %.

7. Збір зернових (пересічно за десятки літ) в СССР складає 7,5 центнарів (в УССР - 11,2 ц.), проти 18 - 27 ц. в З. Европі і менше ніж в заокеанських країнах.

8. На 1 душу населення в СССР збирається 4 - 5,4 ц. зернових продуктів, а в імпортуючій зерно Данії 7 - 6,5 ц. Виключенням є УССР, де збирається 7,1 ц. на душу населення, П. Кавказ з 7,6 ц., Західний Сибір з 10,7 ц. З цих частин вивозиться більше 3/4 від цілого експорту зернових хлібів з СССР і через це в них на душу населення лишається значно менше, ніж в країнах, що імпортують хліб.

9. Влада СССР планує дуже швидке інтенсифікування с.-господарства, зокрема через його хемізацію (поширенням площі посіву азотозбирателів, піднесенням скотарства й уживання натурального гною та інтенсивним розбудуванням промисловости мінеральних угноєнь). Тимчасом усі ці заходи мають здебільшого декларативний характер, бо реалізація їх перебуває в початковій стадії.

10. Коли б усі планування на 2-гу пятилітку в галузі с.-господарства зреалізувалися, проти чого є об'єктивні умови, то в 1937 р. був би такий стан с.-господарства в СССР:

а) поголів'я скотарства ледве дорівнялося б до дореволюційного стану;

б) мінеральних угноєнь ледве вистарчило б для площі під технічні культури;

в) угноєння по нижчій нормі доставала б половина площі посіву. Зернові ж культури ще не одну пятилітку лишатимуться без мінеральних угноєнь.

11. Промисловість штучних угноєнь в СССР також перебуває ще на початку своєї розбудови. Базується вона головно на старих підприємствах і

постачає вона не тільки недостатню кількість готових виробів, але й низької якости. Вироб концентрованих угноєнь знаходиться лише в початковій стадії.

12. При такому стані хемізації с.-господарства, розмірі розораної площі й рівня врожайности, перебування СССР в числі експортерів хліба є ненатуральним. Експорт зерна з СССР закордон можна вияснити лише цілковитим занедбанням інтересів власного населення, що не спиняється навіть перед голодовими катастрофами.

ЗАСІДАННЯ 1 ЛЮТОГО 1937.

Реферат проф. Б. Іваницького: Сучасний стан лісової господарки й торгу в европейських країнах. (публічний виклад).

Короткий зміст реферату:

Навіть у Европі ліс і досі ще в значній мірі є не так продуктом культури, як природним добром, що його можна порівнювати з копалинами чи з водними багацтвами, бо далеко не у всіх европейських країнах лісокультурна дбайливість відповідає інтенсивності лісокористування. В одних випадках несприятливі природні умови, забагнені ґрунти, гори, суворе підсоння, в других слаба кольонізація теренів та відсутність шляхів, в інших брак добрих лісогосподарських традицій, знов у інших просто недбайливість до лісу - це ті обставини й причини, що залишають багато лісів без застосування заходів меліорації лісових ґрунтів, без впорядження й культури лісу, без правильних господарських розрахунків при експльоатації лісу, навіть без заходів необхідної охорони. І коли нині ми бачимо, з одного боку, значні осягнення щодо загального приросту деревна на одиницю лісової площі, щодо участи рентовних порід у складі лісів, щодо охорони лісів та щодо нових заліснень, то з другого боку перед нами повстають образи виріджених, мало продуктивних деревостанів, на великих площах - панування мало коштовних дровяних деревостанів, величезні збитки від лісових ушкоджень та занедбані голі лісові землі. Це стосується і лісових, і малолісних країн - і північних, і південних,- і східних, і західних. Навіть площі лісів у деяких европейських країнах ще не означено точно.

Для Европи основними резервами найпотрібніших лісових сортиментів є північні ліси СССР, Фінляндії та Швеції. Там і досі не використано значних запасів деревної маси, і щорічне користування з тих лісів ще не дорівнюється до їх приросту. Поза цими країнами найбільше деревна продукує Німеччина,- приблизно стільки ж як Фінляндія чи Швеція.

Головними предметами лісового торгу є продукти шпилькових лісів: пиляний матеріял і папірове деревно. Листовні ліси, загально беручи, мають менше або, головно, льокальне значення; з листовних порід на европ. лісовім ринку мають значення дуб, почасти вільха та деякі інші породи. Нині, як і до війни, головними сортиментами на лісовім ринку були пиляний матеріял (45 %), папірове дерево (15 %), копальняний матеріял (12 %), круглий ліс (13 %). Загальна тенденція щодо співвідношення поміж цими сортиментами за останні роки є: збільшення кількости пиляного лісу і папірового дерева.

Головними лісовими імпортерами є: Англія - коло 37 % всього евр. лісового імпорту (1934) і Німеччина - коло 23 %. За ними йдуть Франція, Голяндія, Італія, Бельгія - країни промислово розвинені. Серед лісоімпортових країн найбільшим споживачем лісу треба визнати Німеччину, Данію і Швайцарію, де на одного мешканця припадає коло 1 куб. м. дерева. В Англії, Франції, Голяндії, Бельгії й Угорщині на 1 мешканця припадає 0,6 - 0,7 куб. м., в Італії - 0,30, в Еспанії і Греції коло 0,15 куб. м.

Лісоекспортовими країнами в Европі на довший час лишаться тільки три: Московщина, Фінляндія і Швеція, що нині (1934) дають коло 60 % всього европ. лісового експорту (СССР - 25 %, Фінляндія - 20 %, Швеція - 15 %). До лісоекспортових країн до нині належали також: Польща (7,8 %), Чехословаччина (6,2 %), Австрія (4,8 %), Югославія (4,4 %), Румунія (3,5 %) та

ін. Лісоекспортові країни споживали від 7 до 1 куб. м. деревна на 1 мешканця, але Польща лише 0,4 куб. м., що свідчить про те, що її лісоекспортова позиція не є стала.

Щодо лісового руху за останні 10 літ, то найвищих цифр він осягав в 1928-29 р. р. (100), впав найнижче в 1932 р. (60), а після того став підійматися (в 1934 р. вже до 86).

Всі свої основні лісові потреби Европа задовольняє з своїх власних лісів і її лісовий баланс все є додатній. І в дальшому Европа відказана, головно, на власні ліси, бо головні лісові потреби задовольняють ліси північної півкулі землі, а вільні лісові резерви в цій частині землі маються лише в Канаді і Сибіру, від Европи дуже віддалені та мало приступні.

Ліс є одним з продуктів першої необхідности, покищо трудно заміннним. Поза вартістю деревна, як будівельного матеріялу, в останній час особливо зросла його роля яко сировини для хемічного оброблення, і в цьому відношенні його значення в майбутньому все зростатиме. Із збільшенням кількости населення та з промисловим розвитком країни зростатиме і загальна потреба в лісі, лісовий матеріял ставатиме дорогшим, і це зробить виплатними й рентовними лісові культури й меліорації також у відсталих країнах. З міркувань необхідности лісового самозабезпечення Европи - культури й плекання лісу, новозаліснення та лісової меліорації мусять стати основними завданнями лісового господарства всіх европейських країн.

ЗАСІДАННЯ 12 БЕРЕЗНЯ 1937.

Реферат І. Липовецького: Минуле і сучасне головних українських портів (загальний огляд).

Питання порушені в рефераті.

I.

1. Передумови повстання українських портів.
2. Повстання промислового запілля українських портів.
3. Упромисловлення міст в 1825, 1840 і 1861 р. р.

II.

4. Українські порти в довоєнних часах:
   а) Одеса
      - Передумови розвитку одеського порту.
      - Передумови розвитку зовнішньої торговлі через одеський порт.
      - Зовнішня торговля через одеський порт в 1909 - 1913 р. р. і її структура.
      - Опис одеського порту.
      - Товарообмін одеського порту в 1907 - 1911 р. р.
      - Рух суден в одеському порті в 1909 р.
      - Занепад одеського порту за часів рад. влади.
   б) Миколаїв
      - Передумови розвитку миколаївського порту.
      - Технічне уряджения миколаївського порту.
      - Рух товарів в передвоєнних часах (1909 р.).
      - Зовнішня торговля через миколаївський порт в 1909 - 1913 р.р. і її структура.
   в) Херсон
      - Технічне уряджения порту.
      - Зовнішня торговля через херсонський порт і її структура.
      - Перспективи розвитку херсонського порту.
   г) Геническ
      - Загальна характеристика і зовнішня торговля через порт.
   д) Маріуполь
      - Передумови розвитку Маріупольського порту.
      - Зовнішня торговля через маріупольський порт і її структура.
   е) Бердянськ
      - Загальні уваги.
      - Зовнішня торговля через бердянський порт.

5. Стан українських портів за часів радянської влади:
   а) перепускна спроможність і товарообороти українських портів в часах 1-ої пятилітки.
   б) директиви для 2-ої пятилітки в цьому напрямку і випливаючі з них сучасні потреби портів.
   в) проєкт товарооборотів українських портів в 1932-1937 р. р.
   г) характеристика технічного стану українських портів.
   д) стан механізації праць в українських портах.
   е) стан комунікації і складових уряджень в українських портах.
   ж) проєкт капіталовкладень в портове будівництво УССР.

6. Кінцеві уваги і висновки.

З а п и т а н н я д о д о к л а д ч и к а:

П р о ф. І. Ш о в г е н і в: в рефераті сказано, що Одеський порт складається з 6 пристанів; мабуть референт хотів сказати гаванів, бо гавань поняття ширше ніж пристань і обнімає ту територію, що знаходиться при пристані з всіма урядженнями. Друге запитання торкається таблиці 6 про товарооборот в Миколаївському порті. Професор сумнівається в правдивості даних за 1913 - надто великий зріст порівнюючи з попередніми роками. Далі проф. Шовгенів зупиняється на понятті річної перепускної спроможности: що це значить,- бо перепускна спроможність залежить від багатьох факторів. Можна говорити лише про мінімальну спроможність. Вважає, що ця спроможність зменшилася за часів війни і революції і що, можливо, якраз це було причиною зменшення товарообороту портів.

Г е н. З м і є н к о: зазначає, що шоста гавань в Одесі називається нефтяна, а не портова. Слабе місце Одеського порту - це транспортери. З станції " Застава Головна " хлібні грузи подавалися до гавані через особливі урядження, що збільшувало накладні видатки по перегрузці. Плянам побільшення Одеського порту перешкоджало те, що простір під порт за вузький.

П. Д е н и с е н к о просить референта ще раз навести цифри падіння експорту і імпорту з цих портів після війни. (Докладчик виписує ці цифри на чорній дошці). Запитує також, що реального дав Дніпрострой (шлюзи) для збільшення товарооборота Херсонського порту.

О. Ч у б е н к о зазначуючи, що колись в середині XIX ст. в Одесі існувало порто-франко, запитує, чи нема даних про те, як вплинуло запровадження порто-франко на промисловий розвиток Одеси і одеського порту.

Г. С а м ч у к підносить питання української термінольогії щодо портів і звязаних з ними термінів. Напр. " гавань " не є українське слово.

І. Л и п о в е ц ь к и й відповідає, що з термінольогією справа дуже тяжка. Гавань він переклав як пристань згідно Української Загальній Енцикльопедії. Цифри товарообміну Миколаївського порту справджено. Большевики мали на увазі побільшити перепускну спроможність шляхом модернізації технічних уряджень, механізації і т. п. Зменшення оборотів виникло не з вини портів, обороти були весь час менші їхньої перепускної спроможности; на зменшення зовнішнього товарообороту СССР в роки світової господарської кризи. Щодо впливу шлюзування Дніпра, то для вияснення цього питання, треба б було дослідити вже внутрішний товарооборот УССР. Даних про ті часи, коли Одеса мала порто-франко нема.

Д и с к у с і ї.

Є. Г л о в і н с ь к и й зазначає, що цей реферат п. Липовецького, як, зрештою, і інші його реферати, дуже скупий у висновки, зясовання причинових звязків, оцінки того чи іншого явища. А коли це референт і робить, то не завше удачно. Так напр., говорячи про фактори, які сприяли розвиткові Миколаївського порту, референт наводить, як такий фактор, будову Лібаво-Роменської залізниці (референт заперечує - не Лібаво-Роменської, а Кременчуцько-Роменської, при чому додано - її відгалуження). Щодо Бердянського порту, то автор каже, що цей порт має дані для успішного розвитку, в той же час подана нижче таблиця виказує, що роля Бердянська все зменшується. Не зясовано також, чому після війни і революції прийшло до занепаду Миколаївського порту і в товарооборотах і в планах большевицьких. Подаючи дані про розвиток імпорту в Маріуполі, референт порівнює значіння Маріуполя як імпортного порту з Одесою. Одеса притягала до себе великий імпорт, бо це було велике місто: про це свідчить велика роля каботажних суден, що заходили до Одеського порту. Перепускна спроможність портів, що

подають большевики, обрахована, очевидно теоретично, на підставі даних довоєнних. Треба брати під увагу знищення портових уряджень, як що на консервацію їх не витрачалися гроші. Вважає також, що, хоча формально Крим не належить до УССР, при огляді українських портів не можна опустити портів Кримських, бо оминення їх затемнює перспективу щодо майбутнього розвитку українських портів.

Гл. Лазаревський зазначає, що, подавчи хоч і дуже загальну історію розвитку українських портів, не можна оминути запровадження і знесення для Одеського порту порто-франко. Відомо, що після знесення порто-франка, Одеський порт підупав і зрештою не зміг так успішно розвиватися, як це було за часу існування порто-франка. Зазначає, що референт не використав останніх за 1935 і 1936 роки статистичних збірників по УССР і по цілому СССР. Там є дані новішні, чого не подає докладчик. Зокрема ті дані свідчать, що товарооборот Херсона збільшився.

І. Шовгенів: - гавань - слово не російське, лише голяндське, а в словниках українських вживається, як наше слово. Звертає увагу на ролю землечерпальних машин, Коли цих машин мало і праця їх іде недостатнім темпом, то підходи до портів занечищуються. Головні вади українських портів, опріч, може Одеського, це плиткість підходів до них і необхідність сталого їх поглиблення. Бердянськ втратив своє значіння, бо суда могли підходити до нього не ближче 100 клм.

Опінія проф. Садовського.

Свої зауваження і доповнення я поділю відповідно до тих трьох частин, на які референт розділив свій доклад. Повстання українських чорноморських портів референт, згідно з думкою ряду совітських дослідників, звязує з потребою дати вихід українському хлібові на ринки інших держав. Мені здається, що фактам історичного виникнення чорноморських портів буде відповідати більше поставлення їх в звязок з цілим рядом факторів, між якими фактор економічний є лише одним з складових. Проф. Багалій в своїй праці, видрукованій в " Київській Старині " в 1889 році під заголовком " Колонизація новороссійскаго края и первые шаги его на пути культуры", яка подає фактичні дані щодо історії заснування портів, дає матеріял, який підкреслює значення для початкового періоду історії чорноморських портів моментів військового і політичного характеру. Ці фактори, як і економічні, поруч з іншими моментами, відогравали свою ролю і визначили умовини виникнення і розвитку українських портів. Зводити справу лише до підкреслення значення економічного фактора було би надто великим спрощуванням цілої ріжноманітности факторів.

Думаю, що, спиняючись над факторами, що спричинились до розвитку портів, референт при цілій конспективности свойого викладу не мусів би проминути розвитку сільського господарства, зокрема великого зросту засівної площі в Степовій Україні в другій половині XIX віку, який значно причинився до зросту хлібного експорту. Цей момент більш, мабуть, причинився до зросту чорноморських портів, ніж упромисловлення України.

Для характеристики розвитку упромисловлення я на місці референта не наводив би таблиці, що дає зріст упромисловлення в роках 1825-1861. Ці і їм подібні дані, правда, наводяться в низці праць совітських дослідників. Проте мені видається, що їх доказове значення дуже невелике. Матеріял для цих даних головним чином зачерпнуто з губернаторських справоздань, цифри яких з одного боку є дуже неточними, а з другого боку базуються на ріжному розумінні терміну: " завод і фабрика ".

Розділові про передвоєнний стан чорноморських портів можна закинути хіба лише його конспективність. В наслідок цієї конспективности референт

обминув цілу низку дуже важних і цікавих проблем: про райони тяжіння до чорноморських портів, про взаємовідношення між чорноморськими і балтийськими портами тощо. Не зрозумілим є, чого з огляду референта випали кримські порти.

Третя частина докладу про стан портів за часів совітської влади зосереджується майже виключно на викладі планів щодо портів другої пятиліткы і їх виконання. Таким чином в наслідок конспективности і тут цілий ряд питань залишений без обговорення. Спиняючись над причинами тих незначних вкладів, які призначає совітська влада на розбудову українських портів, референт, як на причину цього, вказує на зменшення оборотів совітської зовнішньої торговлі, яка робить проблему розбудови портів мало актуальною. Думаю, що треба зазначити ще одну причину малої уваги совітської влади власне до українських портів. В комплексі політичних і господарських завдань СССР - справа чорноморських портів займала другорядне місце. Через те з загальної суми тих вкладів, які взагалі призначаються на портові роботи в СССР, асигнування на потреби портів Чорного і Азовського моря займають більш ніж скромне місце. Оцінка значення чорноморсько-азовських портів з погляду інтересів України і СССР, як цілого, між собою значно ріжняться.

Референт висловлює надію, що при відродженні збудованого на приватній ініціятиві українського народнього господарства справа розбудови портів неминуче буде поставлена на порядок денний. Цілком приєднуючись до думки докладчика, що справа розбудови чорноморсько-азовських портів в майбутньому мусить стати одною з найважніших й найактуальніших проблем української господарської політики, я разом з тим хотів би застерегтися проти категоричности твердження докладчика, що українське народне господарство буде збудоване на приватній ініціятиві. Оскільки взагалі можна передбачати майбутнє, то в його будові не можна не брати до уваги фактів сучасного. А ці факти - повна відсутність приватної ініціятиви в сучасному господарському укладі України і велике підпорядкування приватної ініціятиви в сучасній західньо-европейській системі регульованого господарства - навряд чи промовлять за те, щоб майбутній господарський лад на Україні можна було би мислити, збудований лише на приватній ініціятиві. Думаю, що більш імовірним буде припущення, що в цьому ладові буде скомбінований принцип приватної ініціятиви з досить значним розвитком принципу державного регульовання господарства.

Закінчуючи свої зауваження, хочу підкреслити цінність ініціятиви докладчика, який звертає в своїому докладі увагу на дуже актуальні для нашої економічної політики проблеми, які до цього часу в нашій економічній літературі були дуже занедбані.

ЗАСІДАННЯ 2 КВІТНЯ 1937.

Реферат інж. Є. Ґловінського: Прибутковий податок в СССР.

Короткий зміст реферату:

Загально-прибутковий податок у всіх культурних країнах европейських і американських є одним з головних елементів податкової системи.- Розвиток його залежить від таких моментів: 1) індустріялізація країни, 2) високий рівень національного багацтва на душу населення, 3) високий рівень загальної культури населення, 4) високий рівень податкової моралі. Кардинальна ріжниця між совєтським прибутковим податком і загально-прибутковими податками західньо-европейського зразку полягає в тому, що уся селянська маса з оподаткування цим податком виключена.

Прибутковий податок в СССР перейшов ріжні стадії. В 1922 р. існував загально-маєтково-прибутковий податок з дуже високими ставками. Поважних результатів цей податок не дав. В р. 1924 запроваджений податок, що носить клясовий характер з твердими ставками для окремих категорій населення. З 1926 р. існує прогресійний прибутковий податок. Поділ населення на категорії і в цьому податку дотриманий. Для кожної категорії - окрема ставка і окрема шкаля прогресії. Кількість категорій мінялася від 3 до 6.Найнижче оподатковані робітники і службовці, найвище - ті, що живуть з нетрудових заробітків. В р. 1932 в звязку з боротьбою з уравніловкою в оподаткуванню робітників і службовців переведена дуже характерна зміна: для вищеплатних категорій прогресія припиняється і переходить в пропорцію. Ця зміна свідчить про народження і зміцнення совєтської бюрократії, тієї суспільної групи, на якій тримається сучасний большевицький режим. В 1934 р. оподаткування робітників і службовців поставлено поза категоріями, решту ж платників поділено на 3 категорії: 1) ті, що мають прибутки від літературної чи наукової праці, 2) кооперовані кустарі і ремісники,лікарі, 3) некооперовані кустарі і ремісники, торгівці, промисловці та інші, що мають т. зв. нетрудові прибутки.

Тягар прибуткового податку досить великий, особливо для інших, поза робітниками і службовцями, груп населення. В цьому виявилася свідома тенденція влади - нищення приватно-господарського сектора у всіх його проявах. До того ще доходить збір на культурно побутове і житлове будівництво в містах, податок, анальогічний прибутковому, що дублює тягар, накладений цим останнім. Одначе роля прибуткового податку за останній час дуже зменшіла; головне джерело державних прибутків СССР - це податок з обороту.Надходження з прибуткового податку передаються до місцевого бюджету. В кінці реферату референт зупиняється на тих мірах, які б доцільно було б запровадити в прибутковому оподаткуванню УССР, виходячи з інтересів України, як незалежної держави.

Дискусії.

Ген. В. Змієнко зазначає, що було б дуже цікаво, коли б п. Ґловінський дав нарис ріжних способів покриття державних дефіцитів; їх аналіз і примінення до умов українських, коли повстане незалежна держава.

Проф. В. Садовський: Реферат п. Ґловінського складається з трьох частин. В першій подає розвиток законодавства про прибутковий податок в СССР, в другій робить певні висновки з своїх спостережень і в третій пробує намітити ті реформи в прибутковому оподаткуванню, які мусіли

Львів. Бібліотека
АН. УРСР
13.294

б мати місце при відновленню української державности. В першій частині референт поставлене завдання виконав, подавши досить вичерпуючий, хоч і стислий, огляд еволюції прибуткового податку в СССР. Натомість висновки і аналіз, що складають другу частину реферату, не цілком переведено, а де-що можна вважати за недоведене. Так, напр. треба ствердити, що найбідніші були результати большевиків в їх фінансовій творчості. Прокладення нових шляхів за часів воєнного комунізму дало мінімальні результати. СССР дуже скоро перейшов до запозичення зразків з европейської практики, при чому побудував свою податкову систему на посередньому оподаткуванню (акцизи), яке давно осуджується, як нерівномірне і суперечне з засадами справедливости. Референт не освітлив при аналізі прибуткового податку оце використання західно-европейських зразків. Є лише побіжна згадка про англійський прибутковий податок. Поділ платників на окремі групи викликано було моментами фінансової техніки; за це промовляла простота і елементарність цього способу. Цього теж не було підкреслено. Не можна погодитися також з висновком докладчика, що зменшення оподаткування вище платних робітників і службовців було наслідком боротьби цієї соціяльної групи. Не треба забувати, що в 1932 р. в платнях грошеві одержання відограваали підрядну роль. Ледве чи це зменшення податку реально відчувалося, крім того, це не вища група, що її доторкнулося це зменшення, а скорше вища і середня. Проф. В. Садовський не відкидає того, що дійсно існування цієї групи має місце в сов. умовах, одначе уважає, що в рефераті цього не доведено. Переходячи до третьої частини реферату, В. Садовський зазначає, що при обговоренню цих проблем ми натурально мусимо обмежуватися до дуже загальних міркувань. Вважає, що референт зробив помилку, коли він висунув конкретні міри щодо прибуткового податку. Треба спочатку встановити загальні принципи щодо податкової сиатеми. Прибутковий податок займатиме в ній третєрядне місце. Погоджується з референтом, що радикальну зміну податкової системи можна буде перевести лише тоді, коли настане стабілізація господарських і політичних відносин, а для цього мусить перейти певний час. На перших порах треба внести лише корективи, які будуть носити переважно політичний характер, усунути одіозні моменти і т. п.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й, відповідаючи В. Садовському, зазначає, що не може погодитися з тим твердженням, що большевики не внесли нічого нового в фінансову політику. Отже с.-г. податок - це оригінальна концепція, так же як і " універсальний акциз " - податок з обороту. Не можна також думати, що посереднє оподаткування є лінія найменшого спротиву. За сучасного господарчого устрою СССР - посереднє оподаткування у формі податку з обороту (що властиво є скорше оподаткування продукції) є доцільне; безпосереднє оподаткування при знівелюванні прибутків багато дати не може. Щодо тези про зявлення нової соціяльної групи, то власне існування цієї групи підтверджується іншими фактами і спостереженнями. Референт хотів лише за допомогою цієї концепції зясувати реформу 1932 р. З другого ж боку висловлений контр-аргумент про незначність грошевих вилучень з платні за карткової системи не може зясувати, для чого ж треба зменшувати податкові ставки.

Нарешті, правда, що прибутковий податок зараз відограє дуже малу роль. Це за сучасних умов, при 90 - міліярдовім бюджеті СССР, куди входить великою частиною прибутки і видатки усуспільненого сектора, і за зникомої ролі приватно-господарчого сектора. Коли ж відновиться приватно-господарче життя, то зросте і роля прибуткового податку, яким оподаткується населення по містах. Розуміється, треба було би дати огляд мір, звязаних з цілою податковою системою. Одначе, говорячи про прибутковий податок, референт уважав за потрібне подати також нарис найнеобхідніших мір, звязаних з цим податком.

П р о ф. І. Ш о в г е н і в. Праця п. Ґловінського - це друга з

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7115

черги праця, присвячена податковим питанням. Перша, зачитана на нашому семінарі, була присвячена оподаткуванню села - про с.-г. податок; - тепер ми заслухали про оподаткування міського населення. Референт дає дуже багато фактичного матеріялу, який поданий дуже яскраво. В рефераті зачеплено не тільки про те, що є, але і про те, що має бути. Розуміється, побудувати якусь позитивну концепцію - річ дуже тяжка. Легше критикувати, ніж творити. Але спроби намічення певних позитивних цілей треба робити. Одначе, в нашому семінарі ми можемо обмежитися лише до загальних міркувань над цими проблемами.

ЗАСІДАННЯ 14 ТРАВНЯ 1937.

Реферат Гл. Лазаревського: Земельний устрій в УССР та його перспективи. І частина.

Питання, порушені в рефераті.

І. Колгоспи. Статут с.-г. артілі 17 лютого р. 1935 й його зміст. Усуспільнення земельної площі. Закріплення земельної площі за колгоспами. Поставки: жита, пшениці, бобових, соняшника, кукурудзи, картоплі. Машиново-тракторні станції. Мірчук. Котрактація: зернових, буряків, льону, коноплі, баштовни, насіння, кормових трав, тютюну та махорки, овочів. Продаж с.-г. продуктів зазначених культур державі. Страхування зазначених культур. Усуспільнення худоби. Коні, страхування їх. Велика рогата худоба. Поставка мяса. Поставки молока і масла. Страхування великої рогатої худоби. Свині, поставка мяса, страхування свиней. Вівці та кози, мясопоставки, вовнепоставки, страхування овець та кіз. Птиця. Продаж державі продуктів тваринництва. Усуспільнення с.-г. реманенту. Усуспільнення господарських будівель, потрібних для провадження артільного господарства. Прибутковий податок з колгоспів. Участь колгоспів в будівництві і ремонті шосейних і грунтових шляхів. Зміна земельної площі колгоспів.

ІІ. Колгоспники. Неусуспільнені: садиби; ділянки присадибної землі; продуктивна худоба і птиця: а. велика рогата худоба, її страхування. б. свині, їхнє страхування, в. вівці та кози, їхнє страхування. Мясопоставки, молоко та маслопоставки, вовнопоставки. Сільсько-господарський податок. Культжитлозбір. Самообкладання. Реалізація державних внутрішніх позик. Продаж с.-г. продуктів.

Опінія проф. В. Садовського.

Референт в своїому докладі поставив собі завдання охарактеризувати земельний устрій УССР з одного боку на основі обовязуючих нині норм, а з другого боку на підставі цифр і фактів, які виявляють стан окремих складових частин сільського господарства. Реферат присвячений висвітленню правного і фактичного стану колгоспного господарства і висновки з цінного нагромадженого докладчиком матеріялу мають їм бути подані окремо. При цій структурі реферату наше завдання має полягати в перегляді і оцінці поданого докладчиком фактичного матеріялу.

Докладчик подав великий і цінний матеріял, який характеризує як правний так і господарський стан колгоспів. Проте зустрічаються у нього деякі місця, які потрібують певних доповнень ії виправлень.

На початкові докладу подається зміст діючого нині статуту с.-г. артілів з певними до нього коментарями. Докладчик зазначає, що згідно з новим статутом на теренах певного оселеного місця не може бути більше за одну с.-г. артіль; не можуть також декілька оселених місць обєднуватись в одну с.-г. артіль. Я уважаю, що це твердження є неправильним. Статут цього питання не порушує. Він говорить лише таке: (цитую в російському оригіналі) " трудящиеся крестьяне села (станицы, деревни, хутора, кишлака, аула)... района добровольно обединяются в с.-г. артели, чтобы общими средствами производства и общим организованным трудом построить колективное т. е. общественное хозяйство ". В УССР при числі сільрад в 11.050 і осельних пунктах (в 1928 р.) в 55.172 число колгоспів складає коло 27 тисяч. Більші села мають по кілька колгоспів, а невеличкі хуторі і присілки належать до колгоспів ближчих сіл. Виклад змісту статуту треба було би доповнити слідуючими істотними подробицями, які тут докладчиком проминуто: 1)

с.-г. артіль зобовязується провадити своє колективне господарство згідно з планом; 2) при виході з артілі земля, яка раніш належала члену артілі, не повертається; 3) згідно з розпорядженням Наркомзема, оголошенному в " Правді " з 17. У. 1935 р. (Финан.-хоз. справочник колхозника, Сельхозиздат, 1934) за погано переведену роботу трудодні не зараховуються.

В уступі, де докладчик трактує про землю колгоспників, він уживає неправильного виразу, говорячи про закріплення землі за колгоспами по УССР і її окремих областях. Декретоване закріплення землі за колгоспами, переведення землевлаштувальних робіт і видача актів на землю в СССР ще не закінчено. На 1. XI. 1936 землевлаштувальні роботи на СССР були закінчені в 220.311 колгоспах, акти на землю були видані в 220.311 колгоспах, при загальному числі 233.332 (1934). Цифри, які наводить докладчик, мають на увазі не правний стан (" закріплення "), а існуючі фактичні відносини (закріплення за 26.977 колгоспами і т. д. в кінці 6-ої сторінки і далі відповідні дані по областях). Думаю, що дані про розподіл окремих категорій земель в колгоспах було би легше проглянути і порівнювати, коли б вони були звязані у табличну форму. В даних про розподіл окремих категорій земель в колгоспах по УССР у докладчика значиться:ставки з рибним господарством)-224.900 га.;в джерелі, яким покористувався докладчик, просто зазначено: " під водою ". Згадуючи про передачу колгоспної землі навічно, не можна проминути звісток, які подає періодична совітська преса; з них видко, що й після закріплення землі за колгоспами не рідкі випадки, коли виключні права колгоспів на землю порушуються адміністративними органами; трапляється, що від закріплення за колгоспами переводяться одрізки, заміна тощо.

В розділі, де трактується про зобовязання колгоспів,є ряд неясностей, які можуть викликати неправильні висновки. Ці зобовязання складаються: а) з зобовязань по хлібозаготівлях. Дані про розмірі хлібозаготівель з 1 га по окремих хлібах докладчиком подано правильно. Але на підставі їх не можна будувати даних про розміри лишків хлібів в окремих районах. До зобовязань по хлібозаготівлях долучається б) зобовязання за виконану роботу перед М Т С. Дані про розміри оплат МТС згідно з нормальним договором докладчиком подані неправильно. За переведення цілого комплексу с.-г. робот МТС платиться від 13 до 190 клг. збіжжя за 1 га в залежності від урожаю плюс вісім відсотків од намолоченого зерна, а не лише цих останніх вісім відсотків, про які говорить докладчик. Далі слідує: в) " вільна " продаж збіжжя державі по підвищеним трохи цінам в порівнянню з цінами для хлібозаготівель; г) виділення збіжжя в насіньовий і інші фонди, які існують при колгоспах. Тільки після того можна говорити про лишки, які йдуть на розподіл між колгоспниками по трудоднях і які евентуально можуть бути продані на вільному ринкові після дозволу урядом такого продажу. Треба мати на увазі, що продаж цей відбувається по вільних цінах,а не по цінах встановлених державою,як зазначує докладчик. До цього треба додати, що з лишків, коли треба молотити збіжжя, припаде ще один натуральний податок-гарнцевий збір в розмірі 10-12 клг. з центнара. До натуральних зборів долучається ще само собою грошеві.

Дані про МТС, які наводить докладчик, ліпше було би скомбінувати в табличній фомі.

Так само набрали більш прозорого вигляду дані про колгоспне скотарство, коли би вони були зведені у табличну форму. Серед натуральних зборів, що припадають на скотарство, докладчик не згадав про постачання державі молока і масла.

Окремою частиною докладу є ряд даних, які характеризують стан колхозників. Відносно цієї частини докладу опріч того зауваження, що виклад можна було би скоротити і зробити більш простим, використавши для цього

табличну форму, можна зробити ще і загальну увагу методольогічного порядку. Я думаю, що більш доцільним було би збудувати реферат, не поділявчи на частини: колгоспи і колгоспник, а конструювчи його в той спосіб, що при ознайомленні з окремими елементами колгоспного господарства (хліборобство, скотарство, реманент і т. д.), подавати дані про колгоспи і про колгоспників. Той поділ, який робить докладчик, є до певної міри штучним і розриває те, що фактично знаходиться між собою в тісному звязку. Як культури колгоспників на присадибних землях, так особливо скотарство колгоспників, знаходяться в тісному звязку і взаємочинності з відповідними галузями колгоспного господарства. Розриваючи цей звязок, ми утруднюємо собі спостереження над тими процесами, які відбуваються в лоні колгоспного господарства. Зокрема при цьому розриві виникають труднощі і для зясування боротьби між особистим і колективним принципом, який складає один з основних моментів в еволюції колгоспного ладу.

Закінчуючи цим свої зауваження, я уважаю потрібним підкреслити, що реферат, не зважаючи на окремі неточності, є цінним і цікавим матеріялом для ознайомлення з існуючими в УССР на селі відносинами і що він відріжняється багатством зібраних в ньому даних.

———

ЗАСІДАННЯ 24 БЕРЕЗНЯ 1937.

Реферат інж. М. Деревянка: Українська Господарська Солідаристична Асоціяція (ідеольоґічна схема).

Короткий зміст реферату.

Референт протиставляє історичну схему розвитку суспільства К.Маркса схемі М. Туган - Барановського про дві групи господарств: антаґоністичні і ґармонійні. Виходячи з схеми М. Туган - Барановського, референт підкреслює можливість солідаристичного розвитку суспільства, можливість згармонізування інтересів робітників і підприємців. Вказує на те, що як раз після війни, в часи загострення соціяльних проблем, у ряда народів ми бачимо спроби розвязати ці проблеми на підставі національного солідаризму (Італія, Німеччина, Зєднані Штати). Щодо України, то ліберальний демократизм у царині суспільного господарства виявив свою розкладову силу як у царині продукції, так і в царині поділу товарів. Щодо продукції, то бачимо велике легковаження людського чинника продукції - робітників, яке викликало бурхливу реакцію і задалеко посунений егоїзм робітників без узглядднення інтересів цілости. В царині поділу товарів спостерігаємо великий егоїзм індивідуалістів купців і упосліджения консумента. На цій останній ділянці господарських відносин автор зупиняється ширше, беручи за підставу своїх розважань ті відносини, які панують тепер в Галиччині. Ствердивши розвиток кооперації, як одного з засобів боротьби проти надмірного егоїзму посередників-купців, автор вказує на те, що значення індивідуального посередництва ще дуже велике. Їм не можна легковажити, тим більше, що українські купці поза господарськими функціями можуть нести і функції національні. Одначе, стан українського купецтва дуже низький і під оглядом матеріяльним і під оглядом моральним. Розбудова українського господарського життя мусить йти в напрямку як розбудови українського промислу так і в напрямку обєднання і зорґанізованости українського купецтва. Мусить бути започаткована - і вона вже дійсно тепер кристалізується - солідаристична акція споживачів, купців і продуцентів. Ця акція мала б своїм ґаслом " великі обороти - малий зиск ". На цьому виграв би як купець так і споживач. Автор пропонує з цих зисків купців і консументів створити оборотовий фонд, що йшов би на розбудову українського промислу. Кінцеві висновки реферату автор подає в наступних тезах:

Орґанізація Солідаристичної Української Господарської Асоціяції, або у скорочені С.У.Г.А.С., складалась-би з трьох підставових асоціяцій:

консументів, посередників і продуцентів; ці асоціяції повинні мати свої низинні і горішні організації, що працюють у сталому контакті.

Низинні організації консументів повинні творитись коло споживчих - корінних крамниць, бо тут є найреальніший господарський контакт поміж консументами з одного боку, а посередниками купцями з другого.

Кооперативний тип консумента відріжняється від солідаристичного та індивідуалістичного типу асоціятивного консумента тим, що індивідуалістичний напрямок вимагає більшої свідомости потреби співпраці з продукцією і посередництвом.

Поширення господарського солідаризму стане можливим тільки з рівномірним поглибленням загальної духової культури. Капітал матеріяльний повинен збільшуватись рівномірно з капіталом духовим.

Брак капіталу духового допровадив З. Д. Америки до катастрофи 1930-1933 років, не зважаючи на надмір капіталів матеріяльних.

Запитання до докладчика.

І. Ш о в г е н і в : яка ріжниця між кооперацією і солідаристичною організацією купців, запровадження якої пропагує референт.

М. Д е р е в я н к о : кооперація охоплює лише консументів, усуваючи торговельного посередника; вона не усуває продуцента, не знищує залежности укр. консумента від приватника - продуцента. Покликаючися на дискусію, яка відбулася на одних зборах у Львові - між О. Луцьким і Нестеровичем, референт підкреслює слабі сторони кооперації, порівнюючи з приватним купцем, що може працювати 11 годин на добу, виявляє більше організаційного і торговельного хисту. Підкреслює пасивність консумента.

І. Ш о в г е н і в : чи солідаристичні асоціяції мають повстати з долу, в наслідок активности суспільства, чи згори - під впливом держави.

М. Д е р е в я н к о : подібно до кооперації, найліпша дорога для творення солідаристичної асоціяції - це самодіяльність суспільства, виховання людини в солідаристичному дусі.

Дискусії.

П р о ф. Р. С м а л ь - С т о ц ь к и й : докладчик має рацію: у всьому рішає людина. Кооперація в Галичині розвивається в наслідок того, що інтелігенції був затамований доступ до урядових посад. Господарча свідомість повстала під пресією життя. Одначе треба ствердити, що до апарату кооперації пішов слабіший елемент. Навпаки, люди з сильною індивідуальністю - для них праця в кооперації, особливо на рядових посадах, була затісною. Звідси сила приватного купця. Не погоджується з докладчиком, щодо шляху здійснення солідаристичних асоціяцій. Це питання надто важливе для держави, щоби держава не забрала в ньому голосу. Опонент вірить в регулюючу силу держави.

Є. Ґ л о в і н с ь к и й зазначає, що схема, про яку говорить докладчик, М. Туган - Барановського, особливо ширшого розголосу в науці не одержала. Власне, чисто гармонійних устроїв ніколи не існувало. Цехове господарство середньовіччя - це були острови серед кріпацького господарства, та й в ньому була боротьба між майстрами й підмайстрами. Національний солідаризм має велике значення, одначе не треба його перебільшувати. Бачимо, що в Польщі боротьба проти жидівського засилля в торговлі не завжди переводиться успішно, хоч за спиною польського купця стоїть цілий державний апарат. Роля держави все ж дуже велика і значно більша ніж її уявляє докладчик. Треба виходити з сучасних умов, коли держава все більше втручається в господарче життя; вона не може перейти мовчки біля процесів, які відбуваються в суспільстві. Тим більше, що солідаристична організація суспільства в її інтересах. Одначе в спеціяльних умовах Галичини,- розуміється, ціла справа мусить полягати на самодіяльності суспільства.

І. Л и п о в е ц ь к и й вважає, що докладчик не дооцінив ролі кооперації. Не цілком вірна уява про кооперацію, що вона гуртує елемент менш здібний. Якраз на терені галицького села кооперація обєднує під впливом національного солідаризму всі здібні і живі сили сільської суспільности. Так само в роки, коли повстала Українська Держава - 1917 - 1920 - на Великій Україні чинник кооперативний відразу одержав перевагу. Спостерігаємо надзвичайно буйний розквіт обєднання Споживчих Товариств - Дніпросоюза. Але поруч з цим кооперація почала охоплювати і продукцію; повставали кооперативні цукровні, млини, фабрики.

М. Д е р е в я н к о відповідаючи Є. Ґловінському зазначає, що і антаґоністичні системи в чистому вигляді ніколи не існували, бо завше

і скрізь бачимо поруч з антаґонізмом і боротьбою співпрацю. У відповідь п. Липовецькому зазначає, що слабість кооперації виявляється не в сільському, лише в міському секторі. Докладчик не вірить в ролю держави; не вірить імпозантним досягненням фашистівської Італії. Солідаризм мусить йти знизу; потрібно для цього багатьох років, але це будуть тривалі досягнення. Християнство теж йшло знизу; втручання і опіка держави лише шкодило християнству.

ЗАСІДАННЯ 15 ЧЕРВНЯ 1937.

Реферат Гл. Лазаревського: Аграрний Устрій УССР, II частина.

Питання, порушені в рефераті.

I. Одноосібні господарства. Еволюція законодавства. Кількість земельної площі, садиби і присадибні ділянки. Поставки с.-г. культур: пшениця, жито, зернові, бобові, соняшник, картопля. Контрактація цукрових буряків, льону, коноплі. Страхування с.-г. культур. Худоба: коні, їхнє страхування. Велика рогата худоба. Страхування. Молоко й маслопоставки. Свині. Страхування. Вівці та кози. Страхування. Вовнопоставки. Мясопоставки. Мірчук. Сільсько-господарський податок. Культжитлозбір. Самообкладення. Будівництво та ремонтування шосейних і грунтових шляхів. Розміщення внутрішніх державних позик. Продаж с.-г. продуктів.

II. Радгоспи. Історія законодавства. Динаміка радгоспів. Розташування радгоспів по системах і територіяльно. Структура радгоспів. Політвідділи радгоспів. Здача с.-г. продуктів державі. Худоба: коні, корови. Мясопоставки. Молокопоставки. Вовнопоставки. Продаж худоби. Оподаткування радгоспів. Зміна земельної площі радгоспів.

III. Допоміжні сільсько-господарські підприємства - В. Р. П. і колгоспи. Розташування їх по системах і територіяльно. Їхнє оподаткування. Зміна організаційна і територіяльна.

IУ. Інші землекористування з сільсько-господарським виробництвом. Розташування по областях.

У. Державний Земельний Фонд. Розташування по областях.

УІ. Земля в користуванні промислу і транспорту.

УІІ. Земля під лісовим фондом.

УІІІ. Земля під містами і селищами.

IX. Решти.

Перемога колгоспної системи над радгоспною.

В кінцевій частині референт констатує той факт, що з трьох систем сільського господарства (колгоспної, індивідуальної і радгоспної) переможцем на сьогодня вийшла система колгоспна. В цій системі референт вбачає певний компроміс, який знайдено в боротьбі між большевицькою владою, яка намагалася запровадити систему радгоспну, і українським селом з його індивідуалістичними навиками. Референт не вважає колгоспну систему за соціялістичну. Ставлячи питання, чи ця компромісова форма с.-г. артілі може задоволити психольоґію українського селянства, референт вказує на певну тягу українського селянина до кооперативної співпраці і гадає, що найбільшу опозицію українського села викликає не так усуспільнення посівної площі і засобів продукції, як сувора реґляментація сільсько-господарського життя, податковий визиск, поставки і т. п. На питання про те, чи колгоспна система виправдала себе з точки погляду продукційности сільського господарства, референт, покликаючися на большевицькі дані за р. 1935-36, висовує досить обережне твердження, що колгоспна система не зле вивязалася з поставлених перед нею завдань. Нарешті, переходячи до питання про майбутнє колгоспної системи, референт висовує такі тези: приватна власність має бути основою сільського господарства на Україні; одначе, про привернення приватної власности, яка існувала до большевицького періоду, не мо-

же бути мови; земельна власність змінила за той час багато власників, претендентів на землю може зявитися дуже багато і то ріжних категорій. За такого стану негайна ліквідація колгоспної системи може привести до цілковитої анархії в земельних відносинах. Принаймні на певний час колгоспна система мусить бути затримана, з певними модіфікаціями щодо права на землю, щодо регляментації сільсько-господарчої продукції і т. п.

Запитання до докладчика.

І н ж. Є. Ґ л о в і н с ь к и й запитує, скільки в УССР є сільських осель і чи на кожну оселю припадає один колгосп.

Г л. Л а з а р е в с ь к и й. Щодо кількости осель, то точну відповідь на це має дати на наступному засіданню. Засада є така: в селі не може бути більше одного колгоспа і в колгоспах не може бути обєднано селян з двох і більше сіл.

П р о ф. І. Ш о в г е н і в: На Україні було під болотами і іншими неужитками до 2 млн. га.- де вони ? Що сталося з землевпорядкуванням ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й: Неужитки входять до земель колгоспного і радгоспного секторів; в відомостях, які автор реферату подав про кількість землі, зазначено: земля невдобна, під водою. Щодо землевпорядкування, то воно перейшло дві стадії: перша, коли впорядковувалася земля індивідуальних господарів - р. р. 1925 - 1928, і друга,- коли після переведення колєктивізації земля колгоспів обєднувалася в великі масиви. До р. 1929 існувало кооперативне меліораційне т-во, що складалося з окружних меліораційних союзів. Очевидно, воно тепер зліквідовано. При Наркомземі УССР існує відділ меліораційний, що переводить тепер ці роботи за рахунок поодиноких колгоспів.

П р о ф. І. Ш о в г е н і в: чи є присадибна земля обєктом купівлі - продажу ? Чи збільшення родини приводить до збільшення присадибного участка ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й : присадибна земля знаходиться лише в посіданню колгоспників; отже не можна її ні продавати, ні купувати. Посідачем не є окрема особа, а двір.

І н ж. О. Ч у б е н к о : чи були встановлені норми при останньому закріпленні землі за колгоспами ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й : норми встановлені, ріжні для ріжних областей, тільки для присадибної землі; щодо колгоспів, то закріплено за ними фактичний стан.

І. С о й к о : чи збільшується пайок разом з збільшенням родини ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й: коли в родині більше працездатних, вона більше виробляє трудоднів. На непрацездатних робляться скидки з того, що стягується з колгоспників. Крім того колгоспам надається право утворювати ріжні фонди, з яких багатородинні можуть отримати допомогу.

І. С о й к о : чи колгоспник має правні підстави вимагати виділення окремого присадибного участку (дорослий син при батькові) ?.

Г л. Л а з а р е в с ь к и й - виділення присадибного участка, себто створення нової одиниці - двору, очевидно, залежить від загальних зборів колгоспу (в статуті артілі нічого про це не говориться).

І. С о й к о : а до кого можна вносити апеляцію на рішення загальних зборів ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й : перша інстанція, що доглядає за кол-

госпами, це сільради; друга - районовий виконавчий комітет. Це в адміністративному відношенні. В господарському колгоспи підпорядковані районовому земельному відділові Наркомзему.

І. С о й к о - з якого віку селянин стає правним членом колгоспу і має обовязок працювати ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й - з 18 років.

П р о ф. І. Ш о в г е н і в : докладчик стверднв, що до 1935 р. існували ще одноосібні господарства. Чим зясовується - чи упертість цих селян, чи може є певні господарчі стимули, щоби утримувати індивідуальне господарство ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й : як каже Яковлів, завідуючий с.-г. сектором КП(б), одноосібників, що не увійшли одразу до колгоспів, просто не приймали. А то з мотивів політичних (їх уважали за клясових ворогів), і з мотивів господарчих: ці одноосібники настільки були зруйновані господарчо, що колгоспникам було не вигідно їх приймати. З 1935 р. дозволено було приймати одноосібників без живого реманента з тим, щоби на протязі року з вироблених трудоднів він сплатив належність за коня і інший реманент, який вносили всі колгоспники. Напевно, з цього часу кількість одноосібників цілком зменшилася; і дійсно, в планах засіву на 1937 р. ми вже не бачимо категорій одноосібних господарств.

І. С о й к о : чи впливали на ступінь колективізації теренові умови: на Дніпропетровщині ж одноосібних господарств залишилося менше, ніж на Волині ?

Г л. Л а з а р е в с ь к и й : очевидно, вплив місцевих умов на перебіг колективізації був великий; в докладі є вказівки, що найбільший відсоток одноосібників - це у виділених прикордонних округах Київщини і Поділля. Одначе, дані ці все відносяться до минулого; сучасна картина мабуть цілком інша.

ЗАСІДАННЯ 21 ЧЕРВНЯ 1937.

Дискусії над рефератом Гл. Лазаревського "Аграрний устрій УССР та його перспективи".

Першим забирає голос інж. Є. Ґ л о в і н с ь к и й. Опонент зупиняється по-перше на недокладностях реферату: 1) Запровадженню прибуткового податку з колгоспів автор дає пояснення офіційне: необхідність збільшити обтяження спеціяльних галузів с.-г-ва порівнюючи з зерновими, але це можна було запровадити і в межах с.-г. податку, відповідно підносши погектарні ставки. Причини були інші: треба було піднести відчитність у колгоспах - це одне, і зробити податок більш еластичним - друге. 2) Зменшення працівників у радгоспах в р. 1933 автор зясовує чисткою небажаних елементів. Розуміється, при цій нагоді непевні елементи були вичищені, але основна причина цієї міри - скорочення адміністраційних видатків, що тоді в 1932-33 переводилося по всіх госпорґанах (міри дефляції); 3) Невідомо, чи мірчук є податком; формально це оплата праці за помол. За монополії помолу мірчук тоді стане податком, коли висота його буде вище собівартости. 4) Неузгляднено М.Т.С., лише сказано про їх загальну кіль - кість. А між тим - це цілком новий елемент в українському селі.

Автор не дав відповіді на головні питання: як справляються колгоспи з своїм завданням, і чи селянство прийняло колгоспну систему. Автор робить надто великий акцент на новий статут с.-г. артілі, але статут це одне, а примінення його може бути щось цілком інше. Автор посилається на заяву Косіора в 1936 р., але заява остільки неясна, що не можна з неї зробити жадних висновків. Автор надто позитивно оцінює колгоспну систему і не бере під увагу мету, з яков запроваджено колективізацію на Україні: для СССР важно, щоби на Україні тривало зернове господарство, між тим як справжні інтереси України - це перехід до трудоінтенсивних форм сільського господарства. Можна погодитися з докладчиком щодо остаточного висновку, але не з аргументацією. Затримання колгоспів на певний переходовий час, це є найменше зло, це є єдиний вихід. Є велика небезпека, що колгоспи самі по собі розваляться, і це буде третя аграрна революція, яка загрожує Україні тяжкими наслідками.

П р о ф. О. Л о т о ц ь к и й ставить запитання: 1) чи можливо встановити, чи є ріжниця в продуктивності с. г-ва до і після колективізації ? 2) чи населення менше споживає с.-г. продуктів ? 3) чи статут колгоспу підходить до статуту с.-г. артілі ?

П р о ф. І. Ш о в г е н і в. Хоча реферат Гл. Лазаревського досить вичерпуючий, одначе все ж таки є питання, на які хотілося почути відповідь. Наприклад: Як живе колгоспне село ? Чи колгоспи використовують технічні удосконалення ? Професор відмічає зявлення на Україні засівів бавовни. Щодо висновків, то не ясно, чому майбутній уряд України мусить повертатися назад, після того, як Центральна Рада скасувала земельну власність. Взагалі ми скрізь бачимо обмеження власности і поширення принципу, що земля належить лише тому, хто її обробляє.

Д р. Л. Ч и к а л е н к о : з реферату не ясно, що само селянство хоче робити з землев. Які там панують тенденції. Перспективи накреслені, виходячи з того, що Уряд Український приходить до влади одразу по завоюванню большевиків. А що буде, коли настане там нова революція ? Чи не буде там стихійного процесу розпаду колгоспів ? Один утікач з Сов. України казав, що психольоґія населення змінилася: воно розуміє, що суть не в землі,

а у праві вільно розпоряджати здобутками праці. Питання про власність, скорше питання психольогічного (а не господарчого чи правничого) порядку. Щодо нових культур, то, напр. засіви бавовни зявилися на Кубані ще в 1911 р. Що їх розповсюдження взагалі б прийшло, незалежно від большевиків. Повертаючися до питання про колективізацію, промовець зазначає, що, здається, Мілюков сказав що російський уряд поводиться з населенням, як у завойованій країні. Урядові ліпше мати діло з певним колективом, коли є кругова порука щодо виконання державних зобовязань.

П р о ф . Р. С м а л ь - С т о ц ь к и й теж знаходить, що у рефераті не дано відповіді, які тенденції існують у населення. Чи є тяга до власности ? Майбутня політика уряду залежатиме від багатьох моментів, яких годі тут передбачити. Уряд У. Н. Р., проголошуючи засаду власности, вважає, що він вірно відчуває тенденції населення. Але не можна ствердити, чи ці тенденції справді відчуті. Але є інші моменти, що промовляють за утриманням дрібної земельної власности. Це моменти національно-державного порядку. Бачимо в таких державах як Німеччина, Італія, стремління до виховання селянської еліти, здорового мужнього елементу. Щодо колгоспів, то це є результат компромісу між Сов. владою і населенням. Коли з них зробити добровільні артілі, тоді, можливо, почнеться масовий виступ. Ще одна проблема: колгоспи не всі однаково багаті. Можливо, буде ворожнеча між окремими групами колгоспів.

І н ж. О. Ч у б е н к о: Земельне питання на 100 % ніколи і ніде не було розвязано. Форми землеволодіння тісно звязані з формами продукції. Промовець дав історичний огляд розвитку форм землеволодіння і землекористування, зупиняється на англійських відносинах, на вивласненні приватної власности за капіталізму. Повоєнні аграрні реформи брали під увагу момент соціяльний - необхідність охороняти дрібну земельну власність. В с.-г-ві більше ніж де-інде треба рахуватися з соціяльними елементами. В цьому якраз і є помилка большевиків. Технічні моменти для великого господарства переважають, але треба брати під увагу існування кляси дрібних власників, її значення для нації і держави. Колективізацію вигадали люди з спекулятивним розумом, як Троцький, Радек. Досвід революції треба використати. Аграрна революція 1917 року - це дійсно був стихійний рух. В стихійних революціях завше є зерно правди і крок наперед. Отже ця революція виявила, що у українського селянина є стремління до власности. Це підтвердила анкета, переведена Українською Академією Наук. Майбутній Уряд Український мусить рішуче відмежуватися від колективізації, яку промовець називає "пеклом комбінаторів з Кремля ".

М г р. Б. О л ь х і в с ь к и й звертає увагу, що, коли правна сторона проблеми колективізації більш менш освітлена повно, економічна залишає багато неясностів. Вину за це поносить не референт, лише джерела совєтські. Напр., скільки уряд платить за заготовлені продукти ? Є норма поставок, нема цін. Виходить, що це якась державна таємниця. Неясна справа також з трудоднями. В останній (вже в червні б. р.) промові Косіор оперує певними даними, але ці дані дуже не певні. У Косіора є таке місце в його промові: він запитує, куди ідуть колгоспні гроші. Маємо враження, що колгоспники не одержують того, що їм належить.

М. К о в а л ь с ь к и й. Доклад Гл. Лазаревського відкрив заслону над становищем українського села і українського сільського господарства. Але на жаль, не на всі питання, і то питання основні, пощастило йому дати відповідь. 1) Чи рівень сподивання селянства за колгоспної системи не зменшився ? Коли зменшився, або навіть залишився на попередньому низькому рівні, то у села не буде стимулу до захования системи. Низький рівень споживання не дасть розвинутися здоровій промисловості, що керується риночними цінами, бо не буде споживача на її продукти. 2) Невияснена справа, чи

піднеслася продукція за колгоспної системи. Треба мати на увазі, що кожна форма продукції мусить відповідати соціяльному і культурному рівневі населення. Промовець торкається питання про перевагу великого підприємства в сільському господарстві. Посилаючися на працю Каутського і на програму німецької соціял-демократії, промовець приходить до висновку, що за сучасного стану соціяльних, культурних і продукційних відносин форма великого підприємства є неприємлема для селянства і шкідлива для сільського господарства. Отже ця форма українському селянинові була накинута. За 7 років вона не могла переродити психики українського селянина, його навиків до індивідуального господарювання. Колгоспи можуть залишатися лише на короткий час. Навіть артілі - з передачею продукційних функцій колективові - ледви чи надаються для українського села. Принцип власности має за собою традиції; розуміється, обмеження мусять бути. Промовець висловлює застереження проти майорату, що може закріпити землю за нездібними господарями. Взагалі, проблем до розвязання ще дуже багато, і бажано було б що б і надалі в Семінарі цим проблемам присвячувалося відповідна увага.

І. С о й к о ставить питання, що буде з колективізацією, коли радвлада утримається ще 20 років. Вказує на можливість конфлікту між колгоспами і колгоспниками (напр. при виділенню нових присадибних участків). Вказує на небезпеку децентралізаційних тенденцій при розвалі колгоспної системи.

Г л. Л а з а р е в с ь к и й, відповідаючи інж. Є. Ґловінському, зазначає, що міркує він уважає за податок, бо його розміри дуже високі, і це приводить до потаємного помолу, з чим Держава бореться суворими репресіями. Підкреслює знову ж ролю нового статуту, прикріплення бригад до певних участків і т. п. Погоджується з опонентом щодо М. Т. С. і політвідділів. Так само, як і опонент, вважає, що затримання колгоспів на певний час є єдиний вихід, але не дивиться так песимістично, бо вважає, що селянство виросло за цей час культурно і політично; не треба буде 10.000 партійців, бо селяне з своєї среди виберуть потрібних людей.

Проф. О. Лотоцькому у відповідь зазначає, що піднесення продукційности в певних межах можна сконстатувати. Щодо статута колгоспу, то він легко може бути пристосований до с.-г. артілі.

Проф. І. Шовгенову: дуже цікаво дати картину як живе сучасний колгосп, і цю картину можна дати на підставі даних сов. преси, але очевидно, що ця картина буде однобічна і припадкова. Засіви бавовни є як в радгоспах, так і в колгоспах. У обмеженнях власности зацікавлена держава. Одніє формою обмеження є майорат.

Др. Л. Чикаленкові і Р.Смаль-Стоцькому : Трудно тут відгадати психольогію українського селянина. Одначе всі дані свідчать за те, що селянство політично стало свідоміше. Навчилося боротися за свої права. Змінилася і тактика цієї боротьби. Так що зрештою колективізацію не можна розглядати як перемогу влади, лише як певний компроміс. Щодо думки п. Л. Чикаленка про російську політику, то це не цілком вірно: напр. Столипінська реформа мала як раз метою замість общини створення сильних індивідуальних господарств.

В промовах п. п. інж. О. Чубенка і М. Ковальського я відчув ніби закиди, що я захищаю колективізацію і обстою залишення її на Україні. По перше говоримо ми тільки про переходовий час, а по друге висовую я свою думку не про залишення колективізації, а про збереження на певний час зреформованих сільсько-господарчих артілів. Іншого виходу я не бачу; не можна ж говорити про нові шляхи в вигляді надання землі від держави в аренду за гроші. Запровадження такого заходу після як-не-як а безплатного користування з землі, на мою думку, була б політична помилка. Говорив уже, що

сільсько-господарча кооперація є цілком властива психиці українського селянства - доказ могутнє стихійне цілком добровільне зростання її за років 1922-1929, ліквідоване заходами радянської влади.

Опінія проф. В. Садовського.
(подається в скороченню).

З докладу п. Гл. Лазаревського я виділю лише його останню частину, в якій референт спиняється на завданнях майбутньої української політики в обсягу сільського господарства.

Референт обстоює ту думку, що на Україні не може одразу запанувати бажаний економічний устрій; до цього утрою треба йти шляхом повільних змін, а не цілковитим ламанням, бо чим лагідніші, чим непомітніші будуть ці економічні зміни, тим легше це відібється на всій господарській машині і без того пошарпаній і виснаженій. Стоючи на цих підставах референт уважає необхідним в обсягу сільського господарства такі основні заходи в початковий період: а) проголошення принципу приватної - земельної власности на Україні з тим, що земля може належати тільки українським громадянам, б) признання певного терміну (2-3 роки) для видання закону про розвязання земельного питання; в) залишення тимчасово колгоспного устрою на основі виробленого статуту с.-г. артілі; г) встановлення вільної торгівлі продуктами сільського господарства і ліквідація всіх натуральних поставок.

Основні положення, які кладе докладчик в основу своєї програми, мусять бути доповнені ще одним, яке має кардинальне значення. Програм сільсько-господарської політики може бути намічений лише в тісному звязку з загальним планом перебудови цілого народнього господарства України. Не можна і не слід повторювати ту помилку, яка була характеристичною для дуже багатьох аґрарних теоретиків в передвоєнний час, коли завдання аґрарної політики було трактовано ізольовано від потреб народнього господарства. Стоючи на цьому ґрунті завдання аґрарної політики мусіли би бути звязані з нашою концепцією бажаного економічного устрою на Україні.

Треба одначе констатувати, що в цій справі ми стоїмо перед питанням, на яке у нас бракує конкретної відповіді. Раніше ми говорили, що на Україні мусить бути відновлений той господарський лад, який існує в Західній Европі. Для теперішнього часу ця відповідь не є вистачаючою. Західньоевропейський капіталістичний лад переживає тепер глибокі зміни, набираючи все більше прикмет реґульованого, вязаного господарства. Досвід вказує, що кожна окрема держава в звязку з своїм економічним становищем, з своїми специфічними умовами шукає своїх шляхів переведення реґульованого господарства; в одних випадках більш доцільним залишати більші можливості, а в других менші для приватної ініціятиви. Спроби намічення конкретної відповіді, як ми собі уявляємо той бажаний економічний лад на Україні, ми не маємо. В звязку з цим нема й того вихідного пункту, на основі якого можна було би будувати аґрарний програм.

З другого боку так само при нашому знанні совєтської економіки і совєтських відносин дуже важко знайти незаперечуваний критерій для того, щоб керуватись тим другим положенням, яке висовує докладчик: йти шляхом не цілковитого ламання, а повільних змін. Річ у тому, що ми маємо дуже обмежену кількість матеріялів для того, щоби судити, що з совєтських господарських реформ дійсно увійшло у життя і набрало характеру стабільности, а що тримається виключно силою примусу. Отже при цих умовах розвязати питання, чи ліквідація певних совєтських реформ буде цілковити ламанням, у нас не завжди будуть дані.

Всі ці міркування я навожу для того, щоб вказати на ті трудноші,

які мав докладчик, роблячи спробу наміченя своїого проєкту аґрарного проґраму. Не диво отже, що не все в його арґументації видається переконувчим. Він виходить в своїх пропозиціях з таких преміс: а) колгоспний устрій на Україні вже в певних межах стабілізувався; б) уряд буде посідати такий розгалужений і зорґанізований апарат, який відразуж дасть йому можливість перевести тимчасове реґулювання земельної справи з гори в напрямі задержання на якийсь час колгоспного устрою. Думаю, що обидва ці припущення не можуть бути доведені. Для мене не підлягає сумніву, що на Україні існують колгоспи, які мають цілком стабілізований характер, і з яких людність після переведення в них реформ, які їх перетворять в самопорядковий с.-г. кооператив, не схоче виходити. Але, як багато таких колгоспів, а тим паче, чи складають вони більшість, на це питання я не зважився би дати відповідь. При цих обставинах радить уряду декретувати тимчасове захованя колгоспів, як загальне правило для цілої України, я уважав би ризиковним. Могло би це привести до дуже плачевних наслідків. Думаю, що при ріжноманітності умов в окремих колгоспах і окремих районах доцільніше було би залишити на волю населення справу про те, чи воно захоче на далі залишатись в реформованих колгоспах чи творить індивідуальне господарство на власній землі. Роля уряду була би ролею не декретувчого, а лише реґулювчого чинника. Тільки при цих умовах буде можливість визначити, в якій мірі і степені реформований колгоспний устрій являється тим чинником, який займає орґанічне місце в сільському господарстві України.

При цих умовах людність тих колгоспів, які не є лише обєднанням механічного порядку, мала би можливість провадить господарство кооперативним способом; людність всіх інших могла би перейти до індивідуального господарства. Думаю, що цей шлях являвся би єдино можливим, бо думаю, що задержати цілу людність в колгоспах можливо лише шляхом тих методів, якими користується большевицький уряд тепер.

Докладчик наводить яскравий приклад таких труднощів, з якими доведеться стрінутись при реґульованні земельних відносин, подавчи ілюстрацію всієї ріжноманітности тих можливих претендентів на землю, які будуть в окремих колгоспах. Проте, на мою думку, цей приклад не доводить того, що хотів довести докладчик - необхідности відкласти скрізь виділення окремих індивідуальних господарств з колгоспів на довший час. Річ у тому, що всі ці можливі претенденти на землю - і не тільки на землю, але й на одібрані до колгоспів свої хати, худобу, реманент - в своїй більшості повернуть до своїх сел, заявлять до колгоспів свої претензії і в окремих випадках утворять там таку атмосферу, при якій можливість нормального ведення колгоспної господарки буде цілком загальмована.

Визнавчи необхідним при наявності тих умов, які існують в сільському господарстві України тепер і будуть існувати на протязі ближчого часу, стати на шлях визнання необхідности комбінованого земельного устрою - колєктивного господарства і індивідуального -, я разом з тим думаю, що питання про виділення з колгоспів в ближчий час індивідуальних господарств мусить вирішуватись не тільки в залежності від прав окремих господарів, але також в звязку з їх господарськими і трудовими можливостями. Приняття до уваги цього останнього принципу дало би можливість загальмувати в певній мірі масовий рух до негайної ліквідації колгоспів, як що би він виник.

РІК 1935/36

Інж. Є. Ґловінський: „Еволюція бюджетового права УССР", „Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР", „Новіша німецька і французька література про економічне і суспільне життя в СССР".

Інж. М. Деревянко: „Фашизм, тайльоризм та корпоративна система в Італії".

Проф. І. Дубицькнй: „Новіша німецька і французька література про економічне і суспільне життя в СССР".

Інж. Д. Клекоцький: „Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР".

Гл. Лазаревський „Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР", „Новіша Німецька і французька література про економічне і суспільне життя в СССР".

І. Липовецький: „Сучасний стан зовнішнього товарообміну СССР."

Інж. Г. Марченко: „Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР".

Мґр. Б. Ольхівський: „Новіша німецька і французька литература про економічне і суспільне життя в СССР".

Інж. В. Шевченко: „Стахановський рух".

Інж. В. Яновський: „Металюрґійна промисловість СССР", „Камяновугільна промисловість СССР", „Колгоспна господарка".

Q 96 (1987)

7115 PJ

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

ПРИ

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

Ч. 3

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В 1936|37 Р.

ВАРШАВА 1937 WARSZAWA

Pol. 90 / 39/350

20.137

Рекомендовано Інспектором усіх формувань в Польщі — як підручник.

Книгарня підстаршини.

Частина VIII.

Піша Застава.

Опрацював

КАПІТАН ЭВГЕН ЭЛЬСЕНБЕРГ.

Переклав з польського
М. Дідковський.

Видання Української Військової Місії в Польщі.
1-й відділ.
1920 р.

10

Рекомендовано Інспектором усіх формувань в Польщі—як підручник.

Книгарня підстаршини.

Частина VIII.

Піша Застава.

Опрацював
КАПІТАН ЭВГЕН ЭЛЬСЕНБЕРГ.

Переклав з польського
М. Дідковський.

2013
Львів. Бібліотека АН. УРСР

Видання Української Військової Місії в Польщі.
1-й відділ.
1920 р.

Уб8,8(2Ук)1

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7119

Литерацка Друкарня, Варшава, Новий-Свят 22.

Сила застави.

Сила застави, залежно від її завдання, місця росположення, а також віддаленности ворога вагається меж роєм і чотою. Пункти і дороги, які мають важливе значіння, але знаходяться далеко від росположення сторожової сотні, мусять обсажуватись сильними заставами; рівночасно, для заняття пунктів, безпосередньо близьких до сторожової сотні, вистарчать застави слабі.

Більш важливими заставами керують старшини, а менш важливими — підстаршини.

Інструкція для начальника застави.

Командір призначеної в заставу чоти перед вирушенням одержує інструкцію нижчевказанного змісту:

1. Відомости, торкаючися: а) ворога, б) власного росположення во вказанному районі в) розміщення своїх відділів, які мають бути забезпечені.

2. Росположення сусідних застав.

3. Вказівки, торкаючися зміцнення становища та лінії опіру.

4. Чи меж сторожовими частинами і ворогом є наша кіннота і яку вона займає лінію.

5. Положення: а) яке належить заняти, та яке займає зміняєма застава, б) резерву сторожових частин, в) начальника сторожових частин, г) найближчої телефонної або телеграфної стації.

6. Заборона або дозвіл розміщати людей під дахом (вживання наметів—на випадок непогоди).

7. Чи відійде наша кіннота по заході сонця за лінію сторожових постів та чи залишить заставі кіннотчиків для надсилки донесень і ночної дозорчої служби на шляхах.

8. Чи залишить відходяча кіннота роз'їзди або бекети (пости) для підтримки зіткнення з ворогом.

9. Чи належить висилати патрулі та куди вони мусять доходити.

10. Якім чином належить підтримувати звязок з сусідніми заставами.

11. В якій годині застава буде змінена, чи мусить вона на місці чекати, поки не пройдуть через її лінію передні патрулі похідної кольони, і лише тоді прилучитися до хвоста цієї кольони.

12. Пропуск та відклик.

Справи Начальника застави перед вирушенням.

По одержанню вищеприведеної інструкції начальник застави робить таку підготовку:

1. Справджує свій годинник з годинником командіра сторожової сотні.

2. Перевіряє у своїх жовнірів зброю, амуніцію і харчі.

3. Призначає людей, які мають варити їжу при сторожовій сотні; при ній залишає хворих.

4. Вибирає зі складу сторожової сотні одного жовніра, яко провідника для вказання дороги до позиції застави та дороги для посилки донесень і приносу їжи.

5. Забезпечує себе біноклем, папіром, ліхтарем і мапою околиць. Часто буває бажаний також і провідник з місцевих мешканців.

Висилка переднього дозора, рух та розположення застави.

Для забезпечення застави від наглого нападу ворога підчас маршу до свого місця розположення і підчас самого розгортання, начальник її висилає передній дозор. Підстаршина — стрший дозору повинен отримати інструкцію, яка заключає таки пункти:

1. Де знаходиться відтинок, якій мусить охороняти застава.

2. Напрямок маршу до цього відтинку.

3. Напрямок, в якім знаходиться ворог.

4. Пункт (або видлеглість), з якого дозор має вислати патрулі (нпр. схрещення доріг).

5. Лінія чинности ціх патрулів.

6. На яку відлеглість належить висовуватись наперед.

7. Умовні знаки, аби пізнавати свої патрулі (оклики, свист, певна кількість ударень по ложі або набійниці і т. п. Приклад: Жовнір вартовий бьє тричі по ложі, патруль відповідає чотирма ударами по набійниці).

Сила переднього дозору залежить від сили застави і кількости патрулів, яки він мусить вислати (або від умов місцевости та сітки дорог). Патрулі, які висилає передній дозор, висовуються наперед на високости з як найбільшим кругоглядом, аби бачити більш, ніж надіславший їх відділ, але так, шоб цей відділ міг підтримати їх вогнем.

Забезпечувати свій відділ патрулі можуть двояко: рідко—оглядом місцевости з пунктів широкого кругогляду (напр. залишаючись на них на протязі біля четверти години), а частищ—патрулюючи перед фронтом на віддаленню середньої досяжности стрілу.

Постанова застави.

П ки передній дозор просунеться на відповідну, в залежности від терену відлегліть, начальник застави роз'яснює залишившимся жовнірам обстанову і завдання (див. інструкція для начальника застави), після чого веде їх на місце призначення.

Найліпшим місцем для застави з'являється укритий пункт з широким оглядом—поблизу зхрещення дорог, біля мосту, край лісу, коли можливо, то в укриттю від ворога, нарешті за фільварком, купою хат, або край села.

Належить стеречись росположення заста-

ви в огородженому місці, або поблизу великого лісу, чи тилом до тіснини.

По прибуттю на місце, начальник ставить чоту (заставу) укрито і оглядає місцевість; після цього, може наказати скласти на землі ранці, а рушниці поставити в козли; разом з цим забезпечує заставу одним або кількома бекетами (постами).

Рушниці кожної зміни та кожного патруля повинні стояти в окремім козлі.

Порядок на заставі.

По наказу начальника ранці можуть бути зняті. Не вільно здіймати: пояса з набійницями і багнетом, казанка, фляжки і саперної лопатки.

В ночі одна частина людей з дозволу начальника застави може спати.

Нікому без окремого наказу або дозволу не можно відходити від застави.

Коли на заставу приходе старший, то йому з'являється лише начальник застави, а решта людей не рушиться.

Певність охорони данного відтинку вимагає, аби передовсім були оглянути дороги, які ведут від ворога на заставу. Стерегти їх належить: поблизу застави—бекетами, а оддаля—патрулями.

В цілі більш докладного виявлення напрямків дорог і назв сел — начальник може наказати, аби з цією метою до нього привели одного, або двох мешканців.

Користуючись мапою, а також на підставі власного огляду місцевости і відомостів,

одержаних від мешканців, начальник видає відповідні накази і вказівки.

1. Вказує, звідки належить сподіватися ворога.

2. На які пункти треба звернути особливу увагу.

3. Нагадує, що до малих патрулів ворога стріляти не належить, аби уникнути безцільної тривоги серед своїх військ, а що такий патруль слід взяти в полон.

4. Вказує пропуск і спеціальний знак для показу, що на боці ворога діється щось підозріле.

5. Встановлює умовні знаки, аби полегшити бекетам відріжняти власні патрулі від ворожих.

Коли поблизу застави знаходиться місцевий предмет, за якім слід стежити, то начальник виставляє там постійний обсерваційний бекет — підстаршину з кількома жовнірами. Такі міри торкаються стеження наприклад за мостом на крилі, або край лісу.

Подібні пункти забезпечуються підстаршиною з такою кількістю жовнірів, яка вистарчить для висилки необхідних патрулів.

Жовніри застави, які залишаються на місці, повинні бути поділені на три групи: перша група мусить постійно стежити—направо, друга—на ліво, третя—в тил, але разом з тим кожна група стежить і перед собою — в бік ворога.

Аби найскорше виряжати бекети й патрулі—дуже користно поділити заставу на дві частини, з яких одна надсилає бекети, а друга—патрулі.

Постанова бекетів (постів).

Бекети (нормально два чоловіки) належить становити не далі 400—500 метрів від застави.

Один бекет звичайно виставляється безпосередньо перед заставою.

На кожний бекет повинно бути три зміни, а всього 6 чоловік і підстаршина. Начальник встановлює, чи повинні 2-а та 3-а зміни з підстаршиною, по виставленню 1-ї зміни, повернутись на заставу, чи мусять залишитись у полі, яко підстаршинський бекет.

Бекети кожної застави, незалежно від того, чи вони звичайні, чи підстаршинські, мають загальну нумерацію в кожній заставі, яка встановлюється з правого крила.

Місце росташування бекета повинно давати йому добре поле огляду, а також укривати від очей ворога.

Тому, яко обсерваційний пункт для бекета, дуже добре надаються дерева, дахи будинків, копиці сіна, нагирки й т. п.

На терені рівному та відкритому належить укривати бекети в викопаних для цього укриттях.

Ріжні рухи (бокетів, патрулів, перевирки) в напрямку росташування бекета і назад до застави — повинні робитись як найнепомітніщ (повзком), навить по викопаним злучуючим ходам аби не показувати ворогові місця застави та бекетів.

Порядок на бекеті.

Без наказу бекету не вільно сидіти, ани лежати, ани випускати з рук рушниць. Спо-

сіб тримання рушниці полишається почину жовніра.

Бекет може зняти ранці або курити, поскільки не було иншого розказу.

Відомости потрібні бекетам.

Накази бекетам належить віддавати в присутности також і людей, призначених до зміни ціх бекетів. Кожному бекету потрібно вказати:

1. В якому напрямку знаходиться ворог.
2. Відтинок, якій належить пільнувати (фронт відтинка означити при допомозі місцевих предметів — показати рукою)
3. Пункти, на які належить звертати особливу увагу (дороги, тіснини, мости і т. п., які мусить проходити посовуючись наперед ворог).
4. Місця сусідніх бекетів, вартових і застав.
5. Умовні окрики або знаки своїх патрулів.
6. Віддаленність.
7. Пропуск та відклик.
8. Знак на випадок чогось підозрілого.

Крім відомостів, які перелічені в восьмох приведених пунктах, начальник застави мусить нагадати бекетам, що вдень завжди пропускаються: старшини, зімкнути відділи, патрулі, кінні гонці й циклісті власних військ.

Ріжні инши особи затримуються і пересилаются на заставу. Хто не послухає наказу бекета—мусить бути зараз же застрілений.

Вночі бекет затримує кожного голосним „стій“ — „хто йде“, становлючись рівночасно в положення „готуй зброю“.

В разі тричі окликаний бекетом не стає, то до нього належить стріляти.

Крім того, треба нагадати (особливо молодим жовнірам), аби вони не стріляли до малих ворожих партій, а лише повідомляли б заставу про їх появу. Так само належить поводитись і при появі більш сильних відділів ворога.

Жовнірам бекета вільно віддалятись один від другого, але на таку відлеглість, щоб вони мали змогу легко між собою розумітись.

Зміну бекетів встановлює і нормує начальник застави (нормальна зміна—що дві години).

Підчас зміни один з жовнірів попереднього бекета, передає новій зміні про все варте уваги, другій жовнір при цьому продовжує стеження—аж до моменту зміни. Таким чином досягається безперервність сторожи.

Сторожові патрулі.

Встановлену сторожу нерухоміх бекетів належить доповнити діяльною, рухомою сторожою патрулів, особливо з огляду на те, що вдень бекети бачуть далеко, а вночі — майже нічого.

Патрулі звичайно надсилаються без ранців. Начальник патруля забезпечується біноклем.

Проходючи через лінію бекетів, патруль повідомляє про своє завдання найближчий бекет, а при повороті подає бекету коротке справоздання про все помічене.

Патрулі (силою — найменш 3 чоловіки) можливо надсилати що дві — до трох годин по дорогам, які ведуть в бік ворога, або для огляду укрить, які знаходяться перед фронтом лінії застав і поміж ними (нагорки, яри, кущі, гайки, купа хат, зхрещення дорог, мости і т. п.), навить на відлеглість 2—3 кільометрів.

Службу патрулів можливо унормовати, окреслюючи нпр. дороги, по якім патрулі мають кружити в години паристі або не паристі і коли мусять вертатись.

Коли одно з крил застави „висить в повітрі" (флангова застава), то в бік відкритого флангу належить ходити частіщ і далій, ніж в иншому напрямку. Добре є тримати на заставі окремий патруль, якій при першому підозрінню міг би бути надісланим в потрібному напрямку.

Коли умови місцевости, в ночі або в тумані, виключають можність підтримки зв'язку меж заставами при допомозі взору, це завдання виконують патрулі. З цією метою сусідні застави можуть надсилати по черзі одна до другої зв'язкові патрулі — нормально по 2 чоловіки.

Перший патрул, надісланий для встановлення зв'язку з сусідньою заставою, повинен:

а) докласти її начальникові:

1. Де росташована його застава,
2. Як стоять її бекети,
3. Що відомо про ворога.

б) докласти свойому начальникові застави:

1. Де росташована сусідня застава,

2. Як стоять її бекети,
3. Що відомо про ворога.

На підставі обміну такими відомостями, начальники застав з'орієнтовуються, чи весь доручений їх догляду терен належно оглядається, і можуть прийняти відповідні додаткові заходи — виставити нові бекети, або переставити їх на инши місця.

Путі, які лучать сусідні застави, а також, які лучать застави зі сторожовою сотнею, дуже користно відзначити камінцями, кусками паперу, притиснутими чимсь тяжким, і т. п.

З огляду на те, що при патрульованню надзвичайне значіння має знання терену, особливо в ночі, майбутні начальники патрулів мусять ще вдень ознайомитись з місцевістю свого майбутнього ділання. З цією метою — перший патруль, призначений для огляду терену, належить зформувати з начальників усіх патрулів, які мають в майбутньому на ньому кружити.

Що належить вказати начальникові строжового патруля.

1. Відомости про ворога (напрямок доріг, якими він може надійти).
2. Відомости про власні війська (нпр. сусідні застави, стережовий резерв).
3. Завдання патрулю (по якій стороні й куди має висунутись, або які місцеві предмети мусить обдивитись).
4. Лінія, до якої висовуються патрулі.
5. Час поверненя — наказаний, або коли можно сподіватись.

6. Пропуск та відклик.
7. Особливі умовні розпізнавчи знаки.

Служба сторожових патрулів.

Звичайно патрулі надсилаються без ранців.

Начальник патруля забезпечується биноклем.

Патрулі мусять посовуватись скрито і нишком — скоками від одного обсерваційного пункту до наступного; добрим обсерваційним пунктом є місце з широким кругоглядом, укриваюче патруль в той же час від погляду ворога. Аби всім разом не попасти на чату ворога, жовніри патруля йдуть на певній відлеглісти один від другого. Проте ця відлеглість не повинна переходити меж слуху. Начальник патруля держить зв'язок з підлеглими йому з допомогою кількох простих знаків.

„Увага" — підняття руки до гори або короткий свист.

„Стій" на маршу — підняття руки до гори і хутке її опущення.

„Напрямок"— кількоразовий показ рукою.

„Бігом руш" — кількоразовий рух на „Марш".

„Збірка" — кілька кругів рукою вище голови.

„Лягай" — опущення руки до долу.

„Тихо" — прикладання пальця до рота.

„Ворог" — увага і вказання напрямку.

„Стріляти" . . } відповідні рухи начальника патруля.
„Багнет на рушницю" }
„Багнет зняти" . . }

„Припинити вогонь"—махати піднятою рукою.

Всі, хто входить в склад патруля, суть обов'язані в цілі затямити околиці (дорогу для повернення) — обдивлятись навкруги себе.

Уздрівши ворога, патруль передо всім мусить оцінити його силу, склад і перевірити напрямок його посування. Один з жовнірів, що сили спішить з цією відомістю на заставу, а начальник продовжує наглядати за ворогом.

Патруль часто зупиняється і прислухується. Часто буде користно надіслати жовніра, або влізти самому начальникові на дах будинка, на дерево, вітряк і т. п,, аби з допомогою бінокля — як найбільше побачити.

Йдучи попід горою, патруль посовується так низько, аби бути як найбільш закритим.

На верх гори належить виповзти, обережно підвести голову й тоді роздивитись.

Належить уникати всякої безцільної стрілянини; лише в разі небезпеки патруль стріляє і надсилає одного жовніра з донесенням.

Коли патруль здибає сильніщій від себе ворожий відділ, якій посовується в небезпечному для нас напрямку, то може стрілами попередити про це начальника застави, в разі необхідно як найскорше підняти тривогу.

Відносно патрулів, які забезпечують заставу підчас її росташування, треба зазначити, що трудно накреслити термін їх остаточного повернення до застави. Неможливо докладно предбачити, коли властиво застава закінчить росташування. Відкликання такого патруля добре зробити за допомогою раніщ встановлених умовніх знаків.

Безпечність патруля вимагає, аби він вертав не тою дорогою, якою йшов наперед.

В такій спосіб ворогові трудніщ закласти чату. При наближенню до лінії власної сторожи, один з жовнірів упереджує патруль; обов'язком цього жовніра є, особливо в темряві, подання умовного знаку, аби бекети не прийняли патруль за ворожій і не зустріли б його стрілом.

Распорядження начальника застави на ніч.

В час заходу сонця, начальник застави нагадує бекетам, аби вони випадково не стріляли до своєї кінноти, підчас її відходу на лінію передових бекетів.

Наніч найкраще росташовatись проти мосту, дороги або проходу, якій належить боронити.

Коли лінія росташування бекетів обіймає нагорок. то бекети становляться понижче верховини, або у підгір'я.

Часто бачуть вони краще, коли щось обрисується на верховині, а самі зістаються закриті.

Подібні распорядження не виключають можливости поміщення на верховині дозорця, якій в цей спосіб матиме перед собою широкий кругогляд. Стеження бекетів і сторожових патрулів може бути доповнено „підслухом"— при допомозі секретних чат, силою в 3 жовніра,— при дорозі.

Дороги на флангах, спріяючи наглому нападові на заставу в ночі, належить забарикадовати, а опріч того забезпечити постановою чат.

Бекети розставляються край дороги, аби вони мали змогу найкраще оглядати все, що діється на дорозі. З допомогою чат найлегше уникнути ріжних несподіванок з боку ворога. Донесення, яке торкається зміни в расположенню застави на ніч, разом з останніми відомостями про ворога, представлюється начальникові сторожового загону через начальника сторожового резерву.

Жовніри перед ночною службою повинні одержати теплу страву.

Удосвіта весь відділ, якій несе службу застави, подвоює свою увагу. Для захованння від ранішнього холоду, користно дати жовнірам теплої кави або чаю.

Патрулі негайно вирушують в напрямку ворога, а після їх повороту — начальникові сторожового загону надсилається донесення. В цьому донесенню вказуються рухи ворога, або підтверджується, що ворог і надалі займає давню позіцію, або зовсім не показувався.

Ці самі відомости мусять бути дані і кінноті, яка йде на лінію сторожовіх бекетів.

Коли наближується година, о котрій застава мусить бути змінена, її начальник надсилає до сторожової сотні жовніра-провідника для вказання дороги призначеному на зміну відділові.

Стара застава і заступаюча залишаються під зброєю аж до часу закінчення зміни сторожовіх бекетів новими.

Рівночасно патрулі обох відділів спільно оглядають терен перед позиціею застави.

Стара застава не відходить, поки не повернуться її патрулі; по їх повороті, вона,

Львівська державна наукова бібліотека № 7119

Львів. Бібліотека АН. УРСР 20 ВУ

охоронюючись в дорозі, відходить впрост до сторожової сотні, коли перед тим не одержала наказу чекати проходу передової похідної охорони, аби разом зі своєю сотнею прилучитись до хвоста похідної кольони.

Час служби застави тріває 12 годин.

Увага.

Може статися, що темнота або непогода (туман, дощ, сніг) перешкоджатимуть заставі ознайомитись з конфігурацією терену. Тоді ролю бекетів виконують патрулі, які густо кружать по дорогах — в бік ворога. У ночі рухи більших відділів суть „сканалізовані", мусять іти поруч дорог або ліній, докладно означених місцевими предметами, чому вищевказана міра є особливо обовязкова.

Нарешті, позіція застави мусить уможливити щибке сконцентрування вогню на пільнуємій нею головній дорозі (або подступі).

З цього погляду найкращу позіцію належить вважати в поблизу тіснини.

З метою дати вогню застави найкращій розвиток, належить своєчасно оцінити, одмірять та відзначити відлеглости в бік ворога, в межах 800—1600 кроків; таке завдання може бути виконано людьми, окремо з цією метою приділеними до тих патрулів, які надсилаються для надзору передлежачого терену.

Донесення.

Донесення мусить містити в собі:

1. Час, коли було видко ворога (година, хвилі).

2. Сили ворога.
3. Роди зброї.
4. Місьце, де помічено ворога.
5. Що робив ворог.

Підпис: ранг або степень, призвіще, відділ.

Дата: день, година, хвиля.

Питання.

1. Як називається відділ, котрій виставляэ стрэжові застави.
2. Яка сила застави.
3. Хто керуе заставою.
4. Як нумеруются застави.
5. Яке становище можно назвати „добрим становищем застави".
6. Що таке бекет (пост).
7. Що таке бекет підстаршинський.
8. Як далеко може стати бекет від застави.
9. Чи забезпечується застава підчас постановки бекетів.
10. В якій спосіб.
11. Чи вільно людям на заставі зняти свої ранці.
12. Які предмети не вільно зняти з себе жовнірові на заставі.
13. В якім положенню та де знаходяться рушниці на заставі.
14. Що таке „вартовий патруль" на заставі та його завданн.
15. Коли жовніру та підстаршині вільно залишити заставу.
16. Чи вильно жовнірам на заставі спати.

17. Хто має право дозволити жовнірам спати на заставі.

18. Чи можуть на заставі спати всі жовніри одночасно.

19. Які суть обов'язки начальника застави по відношенню до командіра сторожової сотні.

20. З чого складается встановлення зв'язку з сусідніми заставами.

21. Що робит застава, коли нападе ворог з погрозою відрізати її своїми переважними силами.

22. В якому напрямку повинна відступати застава.

23. Чи вильно заставі негайно відступити, коли вона побачить якійсь ворожий відділ, посовуючийся в напрямку нашої сторожі.

24. Що робит начальник застави, коли призначене заставі місьце цілком рівне, без кущів, ям, пеньків або горбів. (застава, а також бекети окопуються).

26. Перелічити обов'язки бекета.

27. Що робит бекет в разі несподіваного нападу.

28. Коли застава мусить стрільяти.

29. Чи вільно жовнірам бекета виддалятись один від другого.

30. Як розуміти „добре росположення бекета".

31. Бекет окопується на зеленому грунті—що належить зробити по насипці передгруддя.

32. Бекет окопується осенню, на краю ліса,—що належить зробити по насипці передгруддя.

33. Бекет окопується на заораному полю—що слід зробити по насипці передгруддя.

34. Чи можливо розміщення бекета на верховині гори, могили.

35. Чи в ясну ніч можно стати бекету на верховині гори.

36. Як поставити бекет на верховині (наприклад, можно одного з жовнірів умістити на спаді гори, в бік ворога, так низько, аби він зливався б з грунтом спаду, а другого на стоку — з боку застави, щоб міг подавати знаки заставі).

37. Як поставити бекет на даху.

38. В домі — на стрісі.

39. Яка ріжниця в постановці бекетів в день і в ночі.

40. Як пізнати парляментера.

41. Як мусить поводитись бекет по відношенню до парламентера.

42. Що робить начальник, коли йому донесуть, що перед лінією бекетів показався парляментер.

43. Чи вільно бекету вести розмови з парляментером.

44. Чи вільно начальникові застави вести розмови з парляментером.

45. Що робить начальник застави з парляментером.

46. У відлгелісти кілька сот кроків від бекета показується 5 ворожих жовнірів з рушницями; один з них махає білою хусткою. Що робить бекет.

47. Що робить начальник застави (силою в 3 роя), коли довідається, що 5 ворожих жовнірів подійшли з бажаннями піддатися.

48. Три ворожих жовніри наблизились до нашої лінії, та подають знаки білою хусткою. Бекет пустив їх на 80 кроків і наказав кинути зброю та відійти від неї на 10 кроків. В цей час ворожі жовніри повернули і почали хутко втікати в напрямку ритви, за 100 кроків. Що робить бекет.

49. Що робить начальник застави, коли почує стріли, а відлеглість застави від поста в даному разі 500 кроків.

50. До кого відсилає начальник застави полонених, перебіжчиків, підозрілих осіб і т. п.

51. На що має начальник застави звернути увагу бекета при його постановці.

52. Кого бекет може пропускати через лінію в обидві сторони.

53. Де начальник застави мусить у ночі постійно знаходитися (на заставі).

54. Чи вільно бекету сидіти, лягти або лишити рушницю.

55. Від кого залежить спосіб тримання жовнірами рушниць на бекеті.

56. Коли бекету вільно скласти ранці або курити.

57. Як поводяться жовніри, коли на заставу прийде хто небудь зі старших начальників.

58. Що робить начальник застави коли прийде хто зі старших начальників.

59. На заставу прийшов командір сторожової сотні. Як поводяться жовніри. Як поводиться начальник застави.

60. До бекета підійшов командір куріня та оглядає фронт. Що робить бекет.

61. Що робить бекет, коли хтось невідомий не відповідає на оклик і продовжує наближатись до лінії нашого охоронення.

62. Що зробить бекет, котрий в 400 кроках від себе помітить стрілецьку лаву.

63. Що робить старий бекет при зміні.

64. О год. 12^{16} пообіді бекет помітив в 700 кроках від себе ворожий роз'їзд, якій хутко проїхав та зник в західньому напрямкові в збіжжу. О год. 12^{25} через лінію бекетів йде патруль з застави. Що робить бекет.

65. Для чого надсилаються патрулі по наш бік лінії бекетів.

66. Бекет докладає начальникові застави, яка стоїть в районі з заростями: „коло спаленого села А видко вороже військо, силою біля 1 куріня; відділ цей посовується вліво наскіс нашого відтинку". Що робить начальник застави.

67. Перелічити ріжні патрулі, які надсилаються заставою.

68. Як посовується сторожовий патруль.

69. Яку мусить отримати інструкцію.

70. Сила його.

71. Коли йому вільно стріляти.

72. Коли він надсилає перше донесення.

73. Засоби обережности при наближенню до лінії власного охоронення.

74. Як розуміти „гарний обсерваційний пункт для патруля".

75. Чому патрулю належить вертатися не тею дорогою, якою він йшов виконувати своє завдання.

76. Що мусить зробити патруль, коли проходе лінію бекатів.

77. Вказати кілька прикладів гарної позіції застави.

78. Які пункти мусять бути в донесенню про ворога.

79. Що робить патруль, якій виявив присутність ворога.

80. Чи можно лічити гарним донесення: „ворог маширує в нашому напрямку“.

О.72
(1987)

РЛ 7119 У

20.137

Рекомендовано Інспектором усіх формувань в Польщі—як підручник.

Книгарня підстаршини.

Частина VIII.

Піша Застава.

Опрацював
КАПІТАН ЭВГЕН ЭЛЬСЕНБЕРГ.

Переклав з польського
М. Дідковський.

Видання Української Військової Місії в Польщі.
1-й відділ.
1920 р.

10 ~~Н.004.~~ Н. 4102/а
Х806(2ук)1

Регулямін Ради Республіки.

I.

СКЛИКАННЯ ТА ВІДКРИТТЯ РАДИ РЕСПУБЛІКИ.

§ 1.

День відкриття першої сесії наступної легіслятиви визначає сама Рада Республіки згідно зі ст. 8 закону від 9 січня 1921 р. Перше засідання скликає Президія Ради Республіки попередньої легіслятиви.

§ 2.

Президія попередньої легіслятиви Р. Р. в порозумінні з Головою Ради Народніх Міністрів, встановляє докладний порядок відкриття першого засідання нової легіслятиви. Перше засідання нового складу Р. Р. відкриває Голова попереднього складу Р. Р., та разом з цілою Президією того складу порядкує на засіданнях до вибору нової Президії.

II.

ОБІТНИЦЯ.

§ 3.

Після відкриття сесії та прочитання закону про Раду Республіки депутати складають урочисту обітницю. Голова попереднього складу Ради Республіки, як що він увійшов до нового складу Ради Республіки складає обітницю на руки Голови Ради Народніх Міністрів, а всі депутати на руки Голови Ради Республіки. Формулу обітниці прочитує Голова Ради Республіки, а депутат стоячи каже „Обіцяю". Після цього підписується кожний на окремому листі.

§ 4.

Формула обітниці звучить: Урочисто обіцяю совісно виконувати всі обовязки Члена Ради Республіки і цілі сили свої віддати на службу Українському Народові, заховувати вірність моїй Батьківщині, мужно боронити незалежність Української Народньої Республіки й охороняти національну, релігійну та горожанську волю всіх громадян України.

III.

ПЕРЕВІРКА МАНДАТІВ.

§ 5.

Перевірка важности мандатів доручається Мандатній Комісії, що її обірає Рада Республіки на першому засіданню нової легіслятиви.

2-0
Львівська державна наукова бібліотека № 40-283
Львівська державна наукова бібліотека № 7121

Мандатна Комісія приступає негайно до перевірки важности мандатів депутатів. Усі внесені протести до важности мандатів, а також сумніви, що виникають у самій Мандатній Комісії. передаються з її висновком на остаточне вирішення Ради Республіки.

§ 6.

Протести що до важности мандату депутата Ради Республіки подаються до Мандатної Комісії, на протязі 10 днів по зложенню цим депутатом урочистої обітниці

§ 7.

Висновки Мандатної Комісії що до важности мандатів подаються Раді Республіки, при чому в першу чергу йдуть мандати, які не викликали ніяких сумнівів чи закидів.

До часу остаточного розвязання Р. Р. питання що до важности мандата депутат має право брати участь у засіданнях Ради Республіки й голосуваннях.

Депутати, мандати яких узяті під сумнів або опротестовані можуть давати всякі пояснення що до свого вибору.

§ 8.

Постанови §§ 3—7 Регуляміну відносяться також і до тих депутатів, що на протязі легіслятиви входять в склад Ради Республіки.

IV.

ПРЕЗІДІЯ РАДИ РЕСПУБЛІКИ.

§ 9.

Голова Ради Республіки, його заступники і секретарі, число яких визначає сама Рада Республіки, творить Президію Ради Республіки. Президію обірається на початку кожної легіслятиви.

§ 10.

Членів Президії обірається кожного окремим голосуванням абсолютною більшістю голосів присутніх на засіданні депутатів. Коли в двох голосуваннях жадний кандідат не збере абсолютної більшости голосів, тоді на трете голосування ставляться два кандідати, за яких подано в другому голосуванню найбільшу кількість голосів. На випадок рівности голосів при голосуванню рішає жереб, що його витягає Голова.

§ 11.

Кожний депутат має право, не мотивуючи, зняти з голосування свою кандідатуру на Члена Президії.

§ 12.

Рада Республіки може вирішити про переобрання Президії або її окремих Членів.

§ 13.

Президія дає напрямок справам, що надходять до Ради Республіки, вирішує всі принціпові питання що до порядку дня та керування засіданнями Ради Республіки, роспределює працю між поодинокими Членами Президії та іменує урядовців Канцелярії Р. Р.

§ 14.

Голова Ради Республіки відкриває, порядкує і закриває засідання Ради Республіки. Він стежить за порядком у салі під час засідань і може на випадок порушення порядку перервати, або навіть закрити засідання,—видалити осіб, що порушують порядок або й наказати публіці опустити залю засідань. Голова репрезентує Раду Республіки і разом із Першим Секретарем підписує всі закони, ухвалені Радою Республіки, і взагалі всі акти, що від неї виходять.

Голова Ради Республіки має право брати участь у засіданнях всіх Комісій Р. Р. з правом дорадчого голосу.

§ 15.

Голову Ради Республіки заступає на випадок перешкоди один із заступників Голови, і то в такому порядкові, як їх обрала Рада Республіки.

§ 16.

Одного з Секретарів Рада Республіки вибірає як першого; всі инші звуться секретарями. Перший Секретарь має головний нагляд над урядовими протоколами та Канцелярією Ради Республіки і з правила підписує разом із Головою всі акти, які виходять від Ради Республіки.

§ 17.

Перший Секретарь і Секретарі творять Секретаріят Р. Р. Секретаріят слідкує за всіма справами, що входять до Ради Республіки та стежить за урядовими протоколами й стенографичними справозданнями засідань Ради. Секретаріят обчислює висліди голосування та допомогає Голові і його Заступникам у виконуванню їхніх чинностей, а особливо у веденню Канцелярії. Секретаріят служить посередником між Президією й Комісіями та Президією й поодинокими депутатами.

§ 18.

При Раді Республіки є Канцелярія, штати якої зазначить окремий закон.

§ 19.

На початку кожної сесії, а під час сесії—в міру потреби—Голова Р. Р. з власного почину, або по постанові Президії скликає Голів фракцій Ради Республіки на нараду для з'ясування загального напряму робіт Р. Р. так і окремих питань, що виникають в процесі парляментського життя.

V.

ПРАВА ТА ОБОВЯЗКИ ДЕПУТАТІВ.

§ 20.

Депутати зобовязані брати участь у всіх засіданнях Ради Республіки і в працях Комісій, до яких їх обрано.

§ 21.

Депутат, має право відмовитись від участи більше як в трьох Комісіях. Не має депутат обовязку бути Головою чи Секретарем двох Комісій.

§ 22.

Відсутність депутата на засіданнях Ради Республіки або Комісії за винятком відпуску, хвороти або родинних перешкод не буде лічитись оправдана, хиба що Р. Р. визнає пояснення його важними.

§ 23.

Відпуски депутатам на час до 8 день уділює Президія, а на довший час—Рада Республіки.

VI.

СПРАВИ НАРАД РАДИ РЕСПУБЛІКИ.

§ 24.

Справами нарад Ради Республіки є:

а) Пропозіції Уряду;
б) Внесення Комісій Р. Р.;
в) Внесення депутатів Р. Р.;
г) Запитання та інтерпеляції;
д) Петиції.

§ 25.

Пропозіції Уряду, на внесення Президії, передаються до одної з Комісій Р. Р., без окремого умотивования з боку Уряду.

§ 26.

Уряд може свої пропозіції зміняти або цілком зняти з порядку дня. В цьому останньому випадку кожний депутат має право їх підтримати як самостійне внесення, і тоді не можна їх зняти з порядку дня.

§ 27.

Кожний депутат має право ставити свої самостійні внесення. Їх мусить бути подано Голові Ради Республіки в листовній формі за підписом що найменше 4 депутатів. Після внесення Президією на порядок дня, внескодавець отримує перше слово для умотивования внесення.

§ 28.

Кожне внесення внескодавець може зняти з порядку дня, а навіть взяти його цілком назад. В цьому останньому випадкові кожний инший депутат може його підтримати і тоді внесення не потрібує дальшого підпертя.

§ 29.

Кожне внесення, що відповідає вимогам цього регуляміну має бути видруковане й роздане всім депутатам.

VII.

КОМІСІЇ.

§ 30.

Рада Республіки обірає на весь час легіслятиви такі постійні Комісії.

1) Мандатну Комісію,
2) Регулямінову Комісію,
3) Фінансово-Економичну Комісію,
4) Бюджетову Комісію,
5) Військову Комісію,
6) Законодавчо-адміністраційну Комісію,
7) Комісію Закордонних Справ,
8) Культурно-Освітну Комісію.

В міру потреби Р. Р. може обірати і инші Комісії. Кожній фракції забезпечується участь в Комісіях пропорціонально до кількости членів фракції в Р. Р.

§ 31.

Кожна Комісія обірає з поміж своїх Членів Голову (а в разі потреби і його заступника) та секретаря. Про засідання Комісії ведуться протоколи, в яких зазначується крім того всього, що в протоколах із засідань Р. Р. (§ 46) ще й зміст загальної дискусії.

§ 32.

Представники Уряду можуть являтись на засідання Комісій для пояснень. Кожна Комісія має право запрошувати на свої засідання представників Уряду або сторонніх осіб—знавців для пояснення ріжних справ. Так само Комісія може запрошувати для співділання сторонніх людей—знавців.

§ 33.

Постанови Комісії є правосильні, коли бере участь в засіданню половина членів Комісії. Після скінчення нарад над справою Комісія обірає з поміж своїх членів докладчика для доповіді справи Пленуму Р. Р. Доклад Комісії може бути листовний або на словах. У нарадах Комісії може брати участь із дорадчим голосом внескодавець навіть тоді, коли він не є членом Комісії.

§ 34.

Коли меншість Комісії залишиться при окремій думці, вона має право довести її до відома Р. Р. В тому випадкові вона робить окремий листовний доклад, повідомляє про це своечасно Голову Ради Республіки й обірає свого докладчика.

VIII.

НАРАДИ ПЛЕНУМА РАДИ РЕСПУБЛІКИ.

§ 35.

При нарадах у пленумі Р. Р. поперше переводиться загальну дискусію, а потім, як буде про те постанова Р. Р., переводиться дискусія докладна, по розділам або поодиноким статтям.

§ 36.

Кожному депутатові вільно під час дискусії ставити внесення та зміни, додатки або відкинення пропозицій докладчика.

Внесення це мусить бути подано Голові Р. Р. листовно.

§ 37.

Після закінчення нарад над розділами або статтями вільно кожному депутатові поставити пропозіцію, вернутися до якогось із попередніх розділів або статей, уже ухвалених. Пропозіція й контр-пропозіція коротко умотивовуються, а Р. Р. вирішує цю справу без дискусії. Як що пропозіція ухвалюється Р. Р., то згаданий розділ чи стаття піддаються дискусії й рішенню наново.

§ 38.

Після закінчення всієї наради Р. Р. може повернути внесення в Комісію для переглянення, виправлення й остаточної редакції тексту. Повернення таке обовязкове, коли цього зажадає докладчик або 4 депутатів.

§ 39.

Після закінчення нарад наступає загальне голосування над внесенням, а після справлення всіх ріжниць і виправлення тексту остаточне голосування.

IX.

ЗАСІДАННЯ Р. Р.

§ 40.

Голова Р. Р., ствердивши присутність кворуму, відкриває засідання Р. Р. і доводить до відому Р. Р. про пропозіції Уряду, внесення Комісій, фракцій чи депутатів та инше, оголошує імена депутатів, що ім Президія Р. Р. уділила відпуски, а також ставить на розрішення Р. Р. відпусток на строк довший як 8 день.

§ 41.

Коли під час нарад виявиться, що немає в залі потрібного кворуму депутатів, Голова закриває засідання й у порозумінню з Президією повідомляє про день наступного засідання. Під час засідання Голова Р. Р. стверджує кількість присутніх на засіданню депутатів на бажання хочаб тільки одного члена.

§ 42.

Дні засідань Р. Р. визначає сама Р. Р. При кінці кожного засідання Голова оголошує день наступного засідання. Коли цьому спротивиться хтось із депутатів, Р. Р. вирішує це питання без дискусії.

§ 43.

Засідання Р. Р. є прилюдні, хиба що Р. Р. ухвалить, що засідання є закрите—на жадання Президії, Уряду або 4 депутатів. Під час закритого засідання Р. Р. може постановити, що дальші наряди вважаються прилюдними. Депутати зобовязані хоронити тайну нарад, що мали місце на закритому засіданню.

§ 44.

Депутати вписуються перед кожним засіданням власноручно в лист присутніх депутатів. Депутат, імя якого невписано на листі, тратить право на отриманя платні за той день, як що не виправдає своєї неприсутности.

§ 45.

Коли депутат на протязі 14 днів без виправдання не бере участи в засіданнях Р. Р., Голова Р. Р. ставить внесення вважати, що цей депутат склав свій мандат.

§ 46.

Протоколи засідань Р. Р. містять в собі:

а) Ствердження Головою Ради Р. потрібного кворуму,
б) внесення, що поступили до Р. Р.
в) порядок дня,
г) внесення поставлені під час засідання,
д) питання, що їх поставлено на голосування,
е) вислід голосування,
ж) постанови Р. Р.

До протоколу долучується всі матеріяли, які надходять у листовній формі на засідання Р. Р.

Після провірення Першим Секретарем, протоколи лежать на протязі 24 годин в Канцелярії Р. Р. для перегляду депутатами. Всякі зауваження що до протоколів депутат доводить до відома першому Секретареві. Як що він їх визнає слушними, то відповідно виправляє протокол. На випадок відмови-депутат може на найблизчому засіданні Р. Р. поставити внесення на прочитання і виправлення того місця протоколу.

§ 47.

Про кожне засідання ведуться стенографичні протоколи, в яких записується слово в слово все, що говориться й діється під час засідання Ради Республіки. До стенографичних протоколів долучаються тексти всіх внесених на засідання пропозіцій, інтерпеляцій і т. и.

Кожний промовець може вносити в стенограму стилістичні поправки, для того дається йому до перегляду стенограма в означений час. Як що промовець в означений час не скористає зі свого права, вважається, що він від нього відмовляється. Через зазначені поправки не можна затримувати друкования бюлетенів.

§ 48.

Хто з депутатів бажає промовляти в справі, що стоїть на порядку дня, може прохати устно або письменно слова в Голови Ради Республіки, і то вже перед початком засідання з зазначенням чи говоритиме „за“ чи „проти“ внесення. Голова укладає список таких промовців перед відкриттям нарад в той спосіб, щоб по можливости чергувались промовці „за“ і „проти“ і в тім порядку відчитує їх імена по відкриттю нарад. Кожний з промовців, що йому уділено слово, може заміняти свою чергу з тим, що пізнійше зголосився, а навіть цілком відступити своє право на слово другому депутатові, як що цей депутат іще двічі не промовляв по цій самій справі.

Як що депутата не має в залі в момент, коли припадає на нього черга, тоді він тратить право на голос. Коли вичерпається список промовців, укладених на початку нарад Голова уділює голосу всім депутатам у такому порядкові, як вони будуть зголошуватися.

§ 49.

Як що список промовців вичерпано, Голова оголошує дискусію закінченою. Після закінчення дискусії жадний депутат не може дістати слова.

§ 50.

Слово, до порядку дня не може тривати довше як 5 хвилин. Заяви в особистій справі допускаються по скінченню дебатів або на випадок відкладення при кінці засідання.

§ 51.

Коли Голова Ради Республіки, хоче промовляти як депутат, тоді передає на час своєї промови головування заступникові і записується в чергу промовців звичайним темпом.

§ 52.

Читання промов по записках забороняється.

§ 53.

Докладчики Комісій як і представники Уряду мають право в дчитувати свої листовні доповіді.

Докладчики Комісій мають перше й останнє слово в дискусії. В нарадах над внесенням перше слово дістає депутат, що перший підписав внесення.

§ 54.

За винятком представників Уряду та докладчиків в тій самій справі може промовляти депутат більше як двічі тільки на підставі ухвали Ради Республіки.

§ 55.

Як що промовець у своїй промові відходить від предмету наради, Голова взиває його, щоби говорив „до речі". Після другого такого зазиву Голова може позбавити його слова, однак Рада Республіки може вирішити, що бажає промовця слухати дальше.

§ 56.

Як що промовець вживає образливих слів або поводиться негідно. Голова взиває промовця по порядку, а візвавши тричі його до порядку,- позбавляє слова.

Так само взиває депутата Голова до порядку, коли добачить під час засідання негідне поведення депутата.

§ 57.

Депутат не обовязаний голосувати. При голосуваннях більшість вираховується з числа тих депутатів, які фактично голосували. Право голосування виконує кожний депутат особисто.

§ 58.

Голосування над ріжними внесеннями треба так упорядкувати, щоби виявилась правдива думка більшости Р. Р., при чому складні питання при голосуванню розбиваються на простіщі.

Поправки до головного внесення ставляться на голосування перед самими внесенями, а внесення дальше йдучі перед близчими. Голова може поставити на голосування наперед принціпове питання, на скільки це виявляється простіщим і ясніщим для голосування.

§ 59.

Після закінчення наради Голова об'являє порядок, у якому буде голосувати. До порядку голосування може кожний депутат подавати свій проект. Остаточний порядок і форму голосування вирішує Р. Р.

§ 60.

Голосування відбувається через підношення рук, вставання з місць або якимсь иншим способом, який зарядить Голова.

§ 61.

Поіменне голосування відбувається на жадання Голови або четвертини присутніх на засіданні депутатів. При такому голосуванню заяви поодиноких депутатів записують одночасно Голова й Секретарь.

§ 62.

Рада Республіки може постановити також таємне голосування.

§ 63.

При рівности голосів, внесення вважається відхиленим.

X.

ЗАПИТАННЯ, ІНТЕРПЕЛЯЦІЇ ТА ПЕТИЦІЇ.

§ 64.

Кожний депутат має право ставити запитання та інтерцеляції до Уряду.

§ 65.

Запитання стосуються до фактичного з'ясування якоїсь справи і подаються в листовній формі. Голова на пленумі дає слово депутатові, що вніс запитання для відчитання тексту запитання. Уряд може відповісти на запитання листовно або на словах. Дискусії по запитаннях недопустимі.

§ 66.

Інтерпеляції вносяться за підписом що найменше 4 депутатів. Вони можуть бути коротко мотивовані-листовно або на словах. Голова відсилає інтерпеляцію до відповідного представника Уряду і ставить її на порядок дня наступного засідання Р. Р. Уряд може на інтерпеляцію дати відповідь негайно, чи повідомити про день відповіди, або в мотивованій заяві відмовитися дати відповідь. Рада Республіки відкриває дискусію над відповіддю або заявою Уряду, і в ній перше слово дається депутатові що підписав інтерпеляцію.

§ 67.

Інтерпеляції розвязуються постановою Р. Р., чи відповідь Уряду Р. Р., визнається задовольняючою, чи ні.

§ 68.

Петиції, внесені до Р. Р., Президія передає до відповідної Комісії для докладу на пленумі Р. Р.

XI.

ПЕРЕХОДОВА ПОСТАНОВА.

§ 69.

Отсей регулямін входить в силу негайно, за винятком § 29 а також 2-го уступу § 36, про день введення в чинність яких має бути окрема постанова Ради Республіки.

Голова Ради Республіки І. ФЕЩЕНКО-ЧОПІВСЬКИЙ.

Перший Секретарь СЕРГІЙ БАЧИНСЬКИЙ.

Тарнів, 30-го Березня 1921 р.

Львівська державна наукова бібліотека
№ 7121

PA 7121 γ

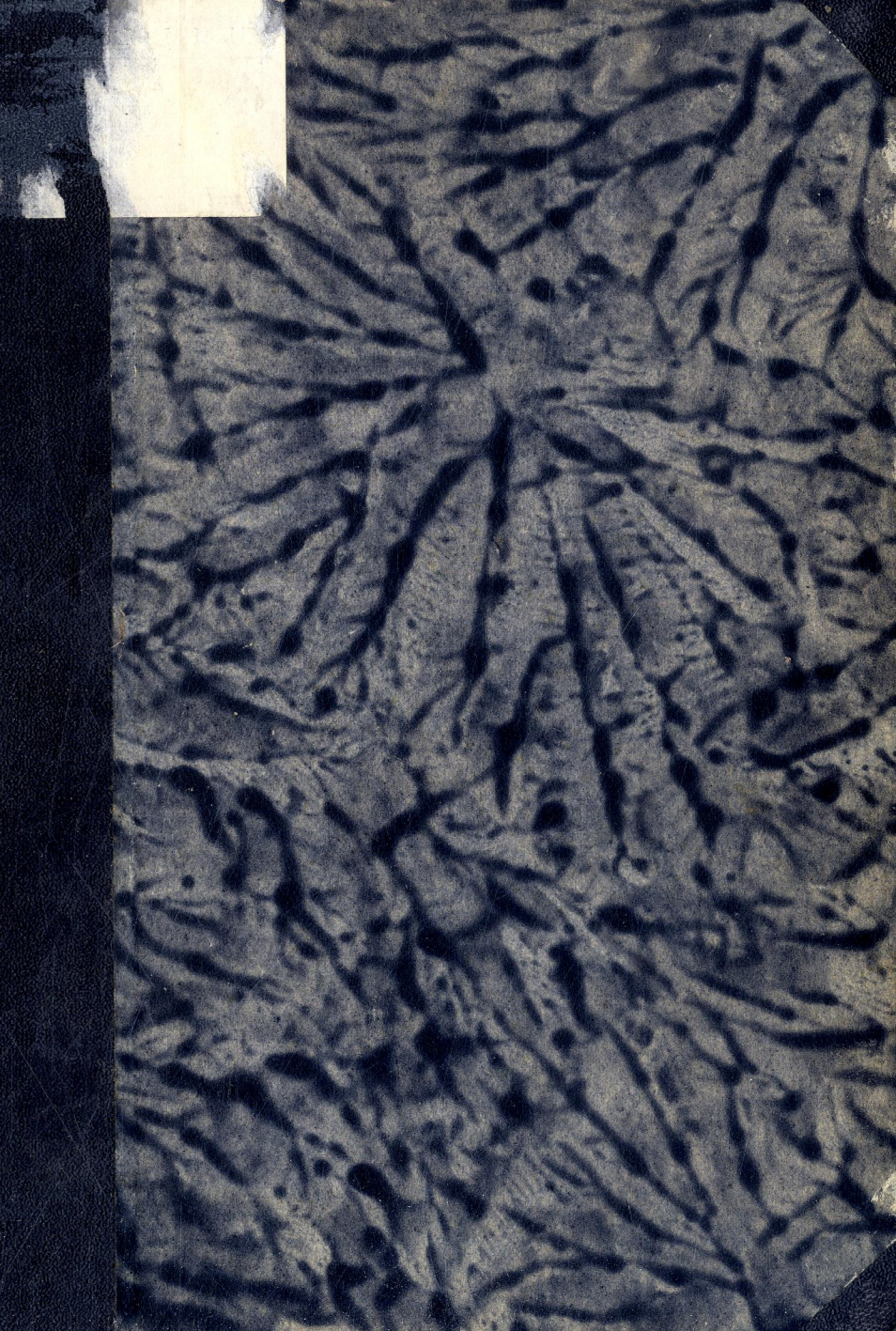

06
10

ИВАН ХЛЕБОРОБОВ.

ЗЕМЕЛЬНЫЙ ЗАКОН В ПОЛЬШЕ.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР
13.199.

ИЗДАНИЕ Т-ВА „ЗЕМЛЯ".

Т3(4П)61-2

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 7124

Земельный закон в Польше.

Кто правит Польшей?

10 июля 1919 г. Учредительным Собранием (Сеймом) в Варшаве установлен земельный закон. Это значит, что Сеймом установлено право выкупа помещичьей земли государством по твердым ценам и затем раздел ее сейчас же между малоземельными крестьянами на льготных условиях, т. е. на долгосрочный выкуп.

Многие думают: — Как же так? Ведь большевитские агитаторы рассказывают, будто в Польше хозяйничают „паны" и буржуи, будто мужицкую кровь пьют и собираются барщину ввести.

И вдруг эти „буржуи" вводят такой земельный закон? Что же это? Кто-то видно, соврал. Но кому же верить? Как узнать — где правда?

Когда вы приехали бы в польскую деревню и спросили:

— А кто это управляет у вас волостью, „добрые люди", — то вам отвесят: — „Волостной старшина (войт) и волостной совет, который состоит из 12 человек".

— „А кем назначен войт и волостной совет?"—Никто их назначить не может; они избраны всем народом на

сходе. Каждый житель волости, будь он богат или беден, мужчина нли женщина, лишь бы исполнился ему 21 год, пользуется правом участвовать в сходе и подавать свой голос. Такой закон установлеи в Польше 28 ноября 1918 года, три недели спустя после изгнания из Польши немцев.

В волости поэтому вся власть принадлежит трудовому крестьянству.

— „А от когоже зависят волостные советы?" — спросите вы. — Они подчинены уездному совету, которым руководит поставленный правительством староста.

— „Кто же выбирает членов уезднаго совета? Помещики, или буржуи?"

— Ничего подобнаго. В уездный совет посылают те же волостные советы — по два представителя каждый.

— Приглянитесь к уездным советам. Их составляют ваши же братья — крестьяне.

— „Кто же теперь держит в Польше высшую власть?"

— **Высшая власть в Польше принадлежит Учредительному Собранию (Сейму), избранному всем народом.**

Такой власти нет в России, где держат власть никем неизбраиные самозванцы, проходимцы Ленин и Троцкий, которые держатся штыками латышей, китайцев и другой сволочи: управляют с помощью террора и боятся созвать Учредительное Собрание.

В Польше на первых порах было не очень хорошо. Немцы назначили архиепископа, князя да графа „регентами", т. е. польским правительством. Тех, кто не признавал немецких порядков, заключали в тюрьмы или концентрационные лагери. Таким же образом арестовали и заключили в тюрьму Иосифа Пилсудскаг,о который раньше бо-

ролся всю жизнь с царским режимом за счастье рабочего люда, а во время немецкаго нашествия стал тайно организовывать рабочих и крестьян для борьбы с ними.

Но лишь только немцы спотыкнулись на западном фронте, учрежденная Пилсудским польская военная организация восстала против немцев и прогнала их за пределы Польши. Немедленно же вернулся Пилсудский и стал во главе иарода. Сейчас же было приступлено к организации армии, так как почти что не родившемуся еще польскому государству уже угрожала смерть со стороны большевиков, немцев и части украинцев, одураченных немецкими деньгами и обещаниями.

Пилсудский об'явил, что первой его заботой будет созвать Сейм (Учредительное Собрание) и вручить ему всю власть, пусть Сейм скажет, кого хочет видеть во главе государства.

И вот были назначены выборы в Сейм.

Так-же, как при выборах в волостные советы, подавать свой голос за делегатов предоставлено было каждому гражданину и гражданке, которым исполинлся 21 год. Голосование было тайное, т. е. каждый подавал свой голос в запечатанном конверте (который получал даром), чтобы никто не видел, за кого он подает свой голос.

Выборы были назначены пропорциональные, т. е. такие, чтобы не обидеть ни одной партии.

Лучше всего это выяснит следующий пример:

В районе гор. Лодзи проживает 500,000 человек. Значит, нужно было выбрать 10 депутатов (так как избирали 1 депутата на каждые 50,000 человек).

Списки кандидатов выставили четыре партии: рабоче-крестьянская, националисты, чисто крестьянская и социалистическая.

За рабоче-крестьянский список голосовало 40,000 человек, за националистический — 30,000, за крестьянский — 20,000 и за социалистический — 10,000.

Если бы это были обыкновенные выборы, не пропорциональные, то все десять мандатов получили бы депутаты от рабоче-крестьянскаго блока. все же остальные, хотя и представляли сообща общее число 60,000 голосов, не получили бы ни одного места.

Конечно, такой результат был бы в высшей степени несправедлво.

Потому то решено было установить выборы пропорциональные, т. е. признать за каждой партией количество депутатов пропорциональное числу голосов, поданных за ея список.

И вот, напр., в упомянутом Лодзинском райоие крестьянско-рабочая группа, за список которой подано было 40,000 голосов, получила 4 депутатов, националисты на 30,000 голосов получили 3 депутатов, крестьянская партия на 20,000 голосов — 2 депутатов и, накоиец, социалисты, собравшие 10,000 голосов, получили одного депутата.

Из всего вышеизложенного видно достаточно ясн, что выборы в Польский Сейм были произведены по требованиям самой широкой справедливости и облегчали избрание в депутаты людей, ползующихся наибольшим доверием народа.

Подумайте: возможно ли, чтобы в Сейм, избранный по таким принципам, вошли в преимуществе „паны“ и помещики? Конечно, могли бы войти, но только в том случае, если-бы все были согласны голосовать на них.

Этого, однако, не было. И вот в Сейм попало от крестьян 141 депутат, рабочих и ремесленников 45,

Конечно, леса, состоящие во владени икрестьян, останутся по-прежнему в их руках, так как представляют собой маленькие участки, непригодные для национализации, (т. е. для перехода в ведение государства).

Пункт восьмой говорит, что условия, цена земли и подробный способ выкупа ее будут определены Сеймом на ближайших заседаниях.

Пункт девятый говорит, что тем имениям, которые завели крупное молочное хозяйство, или доставляют семена лучших сортов, или, в которых устроено рыбное хозяйство, вообще — имения высокопромышленные, раздел которых понизит общую производительность и принесет, таким образом, вред, — таким имениям можно будет оставить более чем 520 моргов.

Однако количество таких имении должно быть специальным законом строго ограничено и точно установлено.

Пункт десятый определяет, на каких условиях Польское Государство будет делить землю между крестьянами.

Оно (государство) будет устраивать новые самостоятельные хозяйства для безземельных, будет увеличивать количество земли у малоземельных.

Размер хозяйств, отводимых на выгодных условиях безземельным н малоземельным крестьянам, не должен превышать 25 моргов (почти уволока). В первую очередь землю получают батраки имения, выкупаемаго государством, затем безземельные, малоземельные и солдаты, возвращающиеся с войны.

Пятая часть помещичьих земель предназначается для льготной распродажи между имущимн крестьянами, не малоземельными.

На льготных условиях им разрешено будет увеличить свои хозяйства до 40 моргов.

Пункт одинадцатый гарантирует, что из земель, подлежащих принудительному выкупу, будет выделено сколько нужно для школ, земского хозяйства, опытных полей и т. д.

Пункт двенадцатый гласит, что расценка имений, подлежащих выкупу, будет производиться сообразно их доходности, а не сообразно стоимости.

Затем в том же пункте говорится, что безземельные и малоземельные будут пользоваться долгосрочным беспроцентным кредитом. Значит, они получат землю бес немедленной уплаты, а будут в течении нескольких десятков лет годичными взносами уплачивать государству стоимость полученной земли. Другое дело те зажиточные крестьяне, которые захотят прикупить земли по льготной цене. Они должны будут платить сразу наличными. Это не так уж будет трудно, потому, что они легко получат на эту землю кредит в каждом банке.

Пункт 13 говорит об обязательности выработки и внесения на следующие заседания Сейма проектов новых законов относительно сервитутов, ипотеки, коммасации и т. д.

Пункт 14 — об охране прав и страховании батраков.

Пункт 15 — об установлении Главнаго Землеустроительнаго Ведомства, которое будет проводить в жизнь основания земельного закона. Это ведомство будет состоять под контролем Государственного Совещания, половину которого составят депутаты Сейма, другую же часть — специалисты по земельным делам, приглашенные Министерством Сельского Хозяйства.

Пункт 16 и последний говорит, что совместно с Главным Землеустроительным Ведомством будет установлен Государственный Земельный Банк, который будет давать крестьянам ссуды для возведения построек, приобретения инвентаря и, вообще, для обзаведения хозяйством.

Кроме того, в Банке можно будет получать ссуду на удобрение земли.

Какая разница между земельной реформой в Польше и Советской России.

Земельная реформа в Польше коренным образом отличается от попыток этого рода и в других государствах.

Большевики в России тоже пробовали провести такую реформу.

Но большевики говорили в своих декретах, что земля будет принадлежать государству. Всякая частная собственность предназначалась ими к отчуждению. Земледельцы должны, по мнению большевиков, сделаться батраками государства, которое даст им за это часть урожая, а остальное пойдет в казну.

Трудолюбивый человек и лентяй будут вознаграждены одинаково. Они получат ровно столько, сколько необходимо им для пропитания; отложить что-нибудь для детей они не смогут, так как при этом опять возродилась бы частная собственность.

Таковы намерения большевиков, о которых они кричат в своих програмах.

Очевидно, они не могли провести этого в жизнь, так как население всячески противилось большевитским планам.

Тем не менее большевики довели Россию до неслыханного голода.

Голод в России! Слыханная-ли это вещь? Ведь в России перед войной было столько хлеба, что она наводняла им Польшу и всю Европу. И теперь, когда вывоза из России нет, там должен быть избыток, а не недостаток хлеба.

Ведь в России, особенно южной, находятся самые плодородные земли в Европе.

А между тем там неслыханный голод.

Что же является причиной этого?

Очевидно, гибельные распоряжения большевиков. **Большевитское правитнльство издало приказ, что оно отбирает бесплатно землю у крупных владельцев. Но оно не организовало учреждений для дележа земли, так как не хотело отдавать ее в собственность.**

Вследствие этого население само начало грабить имущество помещиков и делить землю. При этом чаще всего убивали владельцев и жгли усадьбы.

Потом началось побоище соседних деревень из-за дележа земли.

Никто не был уверен, что земля останется за ним и не обрабатывал ее или обрабатывал кое как. Отсюда и получился голод.

Каждый понимал, что общепризнанный закон не дал ему права на землю, и что с переменой правительства он может лишиться этой земли.

Наконец, если-бы даже укрепилась советская власть, то и она отняла-бы у него землю, и только потребовала-бы, чтобы он ее обрабатывал.

Иначе обстоит дело в Польше.

Земельную реформу утвердил Сейм, **выбранный всем народом.** Изменить ее **никто, кроме Сейма,** не может.

А в Сейме этом заседают и будут заседать всегда представители народа, выбранные на основе всеобщего голосования. Значит, изменение земельнаго закона против воли крестьян — невозможно.

Земельная реформа в Польше в прочном положении.

Затем, принудительный выкуп, или отчуждение, будет произведено за вознаграждение.

Ибо Польша признает частную собственность. Признает, что землю нужно выкупить у нынешних собственников и продать нуждающимся в ней.

Чтобы за землю не требовали слишком много, государство назначит доступную для земледельцев цену.

Наконец, так как не все могут заплатить сразу государство даст землю бедным на долгосрочную выплату, на 30—40 лет, так что они выплатят долг совершенно незаметно.

В Польше люди сразу становятся владелцами земли, хотя-бы они не имели ни гроша при ея приобретении. **Они могут эту землю передать своим детям или продать.**

Такова коренная разница в земельной реформе польской и русской.

Спрашивается, зачем же польское правительство платит помещикам? Разве нельзя было-бы отобрать землю бесплатно, как советуют иные?

Разумеется, можно-бы. Но это означало бы отмену права собственности. Тогда социалисты легко могли-бы сказать, что если государство отбирает землю у помещиков бесплатно, то может отбирать ее и у крестьян.

И, если-бы им удалось, они могли-бы отобрать бесплатно землю и у крестьян. Всегда-бы они попрекали крестьян: „вы, дескать, отобрали даром землю у помещиков, значит, и за вашу вам ничего не полагается".

Закрепить землю за крестьянами можно толко выкупив ее у помещиков и продав крестьянам за наличные или на выплат.

В Польше разделом земли займутся вместе представители правительства и народа.

Поэтому с приобретенного хозяйста никто никого согнать не сможет.

Даже правительству нельзя будет отобрать эту собственность. В крайнем случае, оно выкупит часть для того, чтобы проложить шоссе, железную дорогу и т. д.

Даже если-бы владелец, получивший землю, не хотел платить назначеиных взносов, — то и тогда земли у него не отберут, а продадут с публичного торга и отобравши следуемое, возвратят остаток владельцу.

Польское правительство не только приложит усилия к тому, чтобы помещичьи имения перешли в рукн крестьян на выгодных условиях, но позаботится и о том, чтобы хозяйства давали владельцам как можно большедохода.

С этой целью в земельном законе указано, что правительство даст ссуду не только на приобретение земли, но и на соответствующее обзаведение и возведение построек.

Правительство поможет улучшить песчаную и болотистую почву, учредить школы, сельско-хозяйственные курсы, образцовые хозайства и опытные станции, где крестьяне могли-бы научится правильному ведению хозяйства; будет поощрять кростьянские организацни, как-то: земледельческие союзы, сельско-хозяйственные и промышленные товарищества, кредитные учреждения и т. п.

Ибо и Сейм и правительство заинтересованы в том, чтобы в Польше не было голода, а чтобы увеличивалось благосостояние, довольство и счастье широких народных масс.

Львівська державна наукова бібліотека № 7124

Львів. Бібліотека АН. УРСР

13.194.

Bibljoteka Wojskowa D. O K. VI. Lwów.
9911 I

7124
1987